

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Кафедра конституційного права
Навчально-наукового інституту права та психології**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ**

**«ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ
АГРЕСІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»**

Київ – 2025

УДК 340.12; 342; 342.7

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Сьох Катерина Ярославівна – завідувач кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Тернавська Вікторія Миколаївна – доцент кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Рекомендовано до оприлюднення в мережі Інтернет Науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ протоколом від 24.12.2025 № 8.

Євроатлантична інтеграція України в умовах збройної агресії: теорія і практика: матеріали науково-практичного круглого столу (м. Київ, 23 жовтня 2025 року). Київ: Національна академія внутрішніх справ. 2025. 142 с.

Матеріали подані в авторській редакції.

Редакція не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст та стилістику публікацій несе автор.

Національна академія внутрішніх справ, 2025

ЗМІСТ

1. Влад Вадим Федорович, Вацюк Віктор Олександрович. Перешкоди держав на шляху вступу до Організації Північноатлантичного договору та шляхи їх подолання.....	6
2. Грубінко Андрій Васильович. Стратегічні прорахунки НАТО в умовах російсько-української війни.....	9
3. Демиденко Володимир Олексійович. Від імітації до дієвості: спільні муніципальні цінності України та ЄС в стратегії захисту від астротурфінгу як елементу сучасної гібридної війни.....	14
4. Калініченко Олександр Федосійович. Інтеграція України з НАТО в умовах збройної агресії.....	18
5. Колодій Анатолій Миколайович. Євроінтеграційний процес в Україні: поняття та сутність.....	21
6. Лапка Оксана Ярославівна, Назаренко Ольга Анатоліївна. Європейська інтеграція України в умовах гібридних загроз і воєнного стану: теоретико-правовий аналіз.....	26
7. Лесь Ірина Олександрівна. Формування нато як ядерного альянсу та його роль у процесі ядерного стримування.....	29
8. Львова Олена Леонідівна. Збереження української національної ідентичності в умовах європейської інтеграції.....	34
9. Мельник Ярослав Ярославович. Антропологічні школи права як доктринальні формуляри правового забезпечення стійкості в умовах сучасної євроатлантичної інтеграції України.....	38
10. Омельчук Василь Андрійович. Конституційне підґрунтя євроінтеграційних процесів в Україні: стандарти нато, асаquis у секторі безпеки і оборони.....	41
11. Піскун Іван Іванович. Системний підхід як основний вид вирішення проблемних питань з розшуку та затримання військовослужбовців, які самовільно залишили військову частину або місце служби	47
12. Прохоренко Михайло Михайлович. Правові війни.....	50
13. Савчин Михайло Васильович. Принцип верховенства Конституції України та європейська інтеграція.....	52
14. Симоненко Наталія Олександрівна, Хоменко Анастасія Олександрівна. Незаконне поводження зі зброєю та порушення правил її застосування: порівняльно-правовий аналіз ст. 263 і ст. 414 КК України.....	55
15. Соловійова Аліна Миколаївна. Адаптація кримінального законодавства України до асquis communautaire ЄС в умовах збройної агресії: концепт європейської інтеграції.....	58
16. Сьох Катерина Ярославівна. Механізми реалізації державної Стратегії комунікації у сфері євроатлантичної інтеграції України в умовах збройної агресії рф.....	61

17. **Тернавська Вікторія Миколаївна.** Питання конституційно-правової ідентичності в контексті правової адаптації.....65
18. **Тригубенко Галина Василівна.** Окремі проблеми реалізації реформ в межах переговорного процесу щодо членства України в Європейському Союзі.....67
19. **Цветкова Юліанна Володимирівна.** Пропорційність як принцип правотворчості: вітчизняна та європейська доктрина.....73

Тези молодих науковців та здобувачів вищої освіти

20. **Базан Катерина Віталіївна.** Воєнні виключення з *acquis* ЄС: баланс між необхідністю та стандартами.....77
21. **Бенза Вікторія Ігорівна.** Інституційно-правові засади реалізації державної політики європейської інтеграції України: проблеми та перспективи.....83
22. **Богун Олександр Ігорович.** Правове забезпечення стійкості та інтеперабельності євроатлантичної інтеграції України в умовах воєнного стану.....85
23. **Борко Надія Олександрівна.** Імплементация стандартів НАТО та *acquis* ЄС у секторі безпеки й оборони України в умовах збройної агресії.....89
24. **Бугрій Євген Борисович.** Гармонізація національного законодавства України з правом ЄС у сфері національної безпеки.....92
25. **Домашенко Аліна Олександрівна.** Громадянське суспільство в контексті європейської інтеграції.....96
26. **Зейферт Анна Євгенівна.** Психологічна стійкість населення як ключовий чинник національної безпеки України в системі євроатлантичної інтеграції.....100
27. **Іванчук Олена Олексіївна.** Євроатлантична інтеграція України як спосіб подолання російського імпералізму та правовий засіб міжнародної відповідальності рф.....104
28. **Майсук Романа Романівна.** Євроатлантична інтеграція України, як конституційний обов'язок, політичне прагнення та практичний крок до членства в НАТО.....109
29. **Микитенко Інеса Андріївна.** Європейська інтеграція у сфері забезпечення захисту прав людини.....112
30. **Мироненко Богдан Анатолійови.** Участь України у спільній політиці безпеки та оборони (СПБО) ЄС: адаптація національного законодавства в умовах членства.....117
31. **Пилипенко Анастасія.** Міжнародно-правові аспекти використання автономної зброї у війнах.....120

32. **Ружнілова Вікторія Віталіївна.** Євроінтеграція України під час воєнного стану.....123
33. **Северин Алла Сергіївна.** Вплив збройної агресії на економічну складову євроатлантичного курсу України.....127
34. **Сіндєєва Валентина Валеріївна.** Реформування сектору безпеки та оборони України відповідно до стандартів нато: аналітика та актуальні питання.....131
35. **Ткаченко Діана Юріївна.** Конституційні засади закріплення євроатлантичного курсу України в умовах війни: виклики та шляхи реалізації.....134
36. **Шиян Микола Володимирович.** Згуртованість як імператив системної стійкості: імплементація *acquis* ЄС в умовах біфуркаційного розвитку.....137

Влад Вадим Федорович, старший викладач кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії у галузі права

Вацюк Віктор Олександрович, доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності навчально-наукового інституту права Міжрегіональної Академії управління персоналом, кандидат юридичних наук

ПЕРЕШКОДИ ДЕРЖАВ НА ШЛЯХУ ВСТУПУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Вступ держав до Організації Північноатлантичного договору (НАТО) є складним і багатогранним процесом, який вимагає від країни-кандидата відповідності політичним, військовим, економічним, правовим та суспільним стандартам Альянсу. На цьому шляху держави стикаються з численними перешкодами, що можуть уповільнити або навіть унеможливити процес інтеграції до системи колективної безпеки.

Однією з ключових перешкод є політична нестабільність. Часті зміни урядів, політичні кризи, конфлікти між гілками влади чи відсутність конституційної рівноваги свідчать про недостатній рівень демократичної зрілості держави. НАТО, як союз демократичних країн, вимагає від потенційних членів стабільності політичної системи, дотримання принципів верховенства права, забезпечення прав і свобод людини, незалежності судової влади та прозорості державного управління.

Водночас неврегульовані територіальні конфлікти є серйозною політичною перепоною, оскільки Альянс уникає прийняття держав, які мають відкриті суперечки щодо державних кордонів або перебувають у стані збройного конфлікту. Прикладом цього є ситуація України та Грузії, які через агресію Російської Федерації залишаються у складному становищі щодо набуття членства в НАТО. Крім того, політична згода всіх чинних членів НАТО є обов'язковою умовою прийняття нової держави, тому навіть одна країна може заблокувати процес розширення, як це сталося у випадку з початковим опором Туреччини вступу Швеції.

Важливе значення мають і військові аспекти готовності держави до членства. Потенційні члени повинні мати боєздатні, модернізовані збройні сили, які відповідають стандартам НАТО (STANAG), здатні до взаємодії у спільних операціях. Не менш важливою умовою є демократичний цивільний контроль над

військом, прозоре управління оборонним бюджетом і проведення комплексних реформ у секторі безпеки. Держави, які залишаються залежними від зовнішніх військових партнерів, особливо тих, що не поділяють цінностей НАТО, стикаються з труднощами у процесі інтеграції.

Економічна складова також має суттєве значення. Члени Альянсу зобов'язані витратити не менше 2% свого ВВП на оборону, що є показником готовності до участі в колективній безпеці. Для багатьох країн-кандидатів це становить серйозне фінансове навантаження, особливо в умовах економічної нестабільності, високої інфляції чи зовнішнього боргу. Сійка економіка є запорукою здатності виконувати зобов'язання перед НАТО та підтримувати стабільний розвиток оборонного сектору.

Правові та інституційні чинники також формують важливий комплекс перешкод. Країна-кандидат має гармонізувати національне законодавство з міжнародними стандартами НАТО, запровадити антикорупційні механізми, забезпечити прозорість діяльності органів влади та реформувати судову систему. Високий рівень корупції, слабкі демократичні інституції або неефективний контроль за військовими структурами негативно впливають на перспективи вступу.

Не менш значущими є суспільні та інформаційні бар'єри. Рівень громадської підтримки вступу до НАТО є одним із визначальних факторів політичного рішення. У країнах, де населення не поділяє ідеї інтеграції до Альянсу або перебуває під впливом дезінформаційних кампаній, політичним елітам складно реалізувати курс на євроатлантичну інтеграцію. Активна пропаганда з боку держав, які виступають проти розширення НАТО, зокрема Російської Федерації, спрямована на формування негативного іміджу Альянсу та підрив суспільної підтримки відповідних реформ.

Варто також зазначити роль зовнішньополітичних факторів. Геополітична напруга, збройні конфлікти та прямий тиск з боку третіх держав можуть істотно впливати на процес прийняття рішень усередині НАТО. Союз уникає кроків, які можуть призвести до ескалації міжнародної напруги або прямої конфронтації з іншими потужними акторами. У цьому контексті вступ України розглядається не лише як питання внутрішніх реформ, а й як виклик безпеці всього євроатлантичного простору.

Конкретним прикладом подолання перешкод на шляху до вступу в НАТО є досвід Північної Македонії. Протягом багатьох років ця держава не могла приєднатися до Альянсу через територіально-політичний спір із Грецією щодо назви «Македонія». Афіни блокували вступ країни, вважаючи, що така назва передбачає претензії на історичну спадщину та території Греції.

Для вирішення цієї проблеми уряд Північної Македонії у 2018 році підписав з Грецією Преспанську угоду, відповідно до якої країна погодилася офіційно змінити свою назву на «Республіка Північна Македонія» [2]. Це рішення супроводжувалося внесенням змін до Конституції та ухваленням відповідних законодавчих актів. Унаслідок цього політичного компромісу Греція зняла своє вето, а в 2020 році Північна Македонія стала повноправним членом НАТО.

Таким чином, конкретним і практичним способом подолання перешкоди стала дипломатична угода між двома державами, спрямована на врегулювання суперечки, що блокувала інтеграцію. Приклад Північної Македонії демонструє, що досягнення політичного консенсусу, виконання міжнародних зобов'язань та внесення змін до національного законодавства можуть стати дієвим інструментом для усунення перешкод і відкриття шляху до членства в НАТО.

Ще одним показовим прикладом успішного подолання перешкод на шляху до вступу в НАТО є досвід Хорватії. Після завершення війни на Балканах у 1990-х роках країна перебувала в складному становищі: мала значні проблеми з демократичними інститутами, корупцією, реформою збройних сил та співпрацею з Міжнародним трибуналом щодо колишньої Югославії (МТКЮ).

Уряд Хорватії визначив вступ до НАТО як стратегічний пріоритет і розпочав масштабну трансформацію оборонного сектору. Протягом 2000–2008 років було здійснено:

- 1) повну професіоналізацію армії — скорочення чисельності військовослужбовців, ліквідацію призову та запровадження контрактної служби;
- 2) створення цивільного контролю над армією — передання Міністерства оборони під політичне керівництво цивільних посадових осіб;
- 3) боротьбу з корупцією та військовими злочинами — екстрадицію осіб, яких розшукував МТКЮ, що було ключовою умовою для схвалення членства;
- 4) модернізацію законодавства у сфері оборони відповідно до стандартів НАТО [1].

Крім того, країна активно брала участь у міжнародних миротворчих місіях під егідою ООН та НАТО, що підтвердило її готовність до колективної оборони. Завдяки цим конкретним і послідовним реформам Хорватія у 2009 році стала повноправним членом Альянсу.

Таким чином, практичне подолання перешкод відбулося через глибоку реформу сектору безпеки, зміцнення демократії та виконання міжнародних зобов'язань, що забезпечило державі довіру з боку партнерів по НАТО.

Отже, вступ до НАТО є комплексним процесом, який потребує від держави-кандидата глибоких трансформацій у політичній, військовій, економічній та правовій сферах. Основні перешкоди полягають у недостатньому рівні демократичного розвитку, неврегульованих конфліктах, економічних обмеженнях, впливі зовнішніх сил та нестачі суспільної підтримки.

Подолання цих бар'єрів можливе лише через послідовне впровадження реформ, зміцнення демократичних інститутів, розбудову оборонного потенціалу та формування стійкого суспільного консенсусу щодо євроатлантичного курсу. Лише комплексна внутрішня модернізація здатна забезпечити державі реальні передумови для інтеграції до системи колективної безпеки НАТО та гарантувати стабільність у регіоні.

Список використаних джерел:

1. Аналіз реформ політики, безпеки та зовнішньої політики Хорватії в контексті НАТО. URL:

https://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/10_wg9_taf_120.pdf?utm_source=chatgpt.com

2. Final agreement for the settlement of the differences as described in the united nations security council resolutions 817 (1993) and 845 (1993), the termination of the interim accord of 1995, and the establishment of a strategic partnership between the parties. URL: https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/spogodbaben.pdf?utm_source=chatgpt.com

Грубінко Андрій Васильович
керівник Центру стратегічної
аналітики та міжнародних студій
Західноукраїнського національного
університету, доктор історичних
наук, професор

СТРАТЕГІЧНІ ПРОРАХУНКИ НАТО В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В умовах тотальної війни росії проти України Північноатлантичний Альянс актуалізується не лише як один з головних міжнародних партнерів, але як головна мета зовнішньої політики нашої держави у сфері безпеки. Параліч анахронічної ООН як всесвітньої організації, покликаної гарантувати мир і безпеку її державам-членам, бездіяльність ОБСЄ в реаліях наймасштабнішого військового конфлікту в Європі з часів Другої світової війни, слабкість ЄС як військової компоненти системи європейської безпеки залишають НАТО її головним колективним, системоформуючим суб'єктом. Саме тому набуття членства в Альянсі небезпідставно розглядається керівництвом України як гарантія безпеки номер один проти імовірної подальшої військової агресії РФ. Саме основна когорта держав НАТО формують ядро найближчих партнерів України у боротьбі за існування і свободу.

Розвиток подій російсько-української війни, її затяжний характер, що породжує додаткові загрози в системі безпеки регіону і світу загалом, змушує застосувати критичний підхід до аналізу функціонування НАТО в розрізі його історичних передумов, теперішнього стану і прогнозування найближчого майбутнього. При цьому варто абстрагуватися від огульно-емоційної критики НАТО та усього західного світу (хоча нерідко є за що), бо поважаємо їх зусилля з допомоги Україні як життєво необхідні. Утім, як відомо, насамперед не похвала, а конструктивна критика дає можливість пізнати істину і виправити помилки, допущені у відносинах сторін для оптимізації подальшої співпраці.

1. НАТО, відмовившись інтегрувати в свої ряди Україну та ряд інших держав пострадянського простору (за визначенням ЄС т. зв. «Західні нові незалежні держави»), на початку 1990-х років зафіксувало буферну зону на Сході Європи, за що тепер доводиться платити надмірно високу ціну. Розпад Радянського Союзу не став тією історичною реальністю, яка повністю

ліквідувала неофіційні геополітичні лінії поділу в Європі, і, як видно сьогодні, це мало трагічні наслідки. Буферна зона між пострадянською неоімперською росією та розширеним за рахунок численних країн колишнього соцтабору колективним Заходом була побудована насамперед на присутності в ній України і на її життєвих інтересах. Було очевидним (та не для всіх), що вічно так тривати не може, бо доля «сірої зони» зазвичай незavidна – вона є передовою і вельми привабливою мішенню для країни-агресора.

2. Події в Україні, починаючи з 2014 року, наочно засвідчили, що НАТО явно програло інформаційно-розвідувальну війну росії в Європі. Західні суспільства в силу своєї відкритості стали надзвичайно вразливими до безцеремонного впливу мережі ФСБшних агентів, а новітні засоби кібервпливу та інформаційного маніпулювання масовою свідомістю лягли в основу повномасштабної гібридної війни кремля проти усього демократичного світу. Факти розслідування російського впливу на вибори президентів США у 2016 і 2020 роках стали вершиною успіху кремлівської війни з Заходом. Безпрецедентно розгалужена системна мережа російського впливу, яку дозволили розбудувати європейські, та навіть американські еліти, вражає.

3. В НАТО ніколи належним чином не розглядали Україну як головного чинника демократизації та стримування РФ, стабільності і безпечності Європи. Концепція «Європа від Лісабона до Владивостока» дуже міцно засіла в умах західних еліт, бо так було вигідно виправдовувати шалено прибутковий бізнес з енергетичним монстром зі сходу.

4. НАТО і колективний Захід загалом вчасно не виробили дієвої стратегії протистояння росії, окрім як політики звичайного угодовства. НАТО і його держави ось уже понад 30 років намагаються надміру заспокоїти росію. Наочний приклад – енергетична політика ФРН урядів Шрьодера і Меркель. Як влучно зазначає професор Ігор Тодоров, «Західний світ раз за разом давав шанс дипломатії, в той час як Путін раз за разом, рік за роком давав шанс своїм бомбардувальникам, пропагандистам і професійним отруювачам» [1].

Героїзм українців останнього десятиліття проявився не завдяки, а великою мірою всупереч політиці Заходу щодо Росії. До Варшавського саміту НАТО 2016 р. термінологія стратегічного стримування була практично відсутня у дискусіях щодо шляхів врегулювання новітньої кризи європейської безпеки та підризу стабільності на Європейському континенті. Росія була визнана агресором лише в Стратегічній концепції альянсу 2022 року і названа «головною загрозою безпеки», а не противником. Окремо підкреслено, що Альянс «не прагне до конфронтації та не становить загрози для рф», що саме по собі звучить як елемент самозаспокоєння і прагнення замирити агресора [2].

5. НАТО критично мало зробило для дієвості своєї спроможності реагувати на безпосередні військові конфлікти. Альянс не здатен повноцінно реагувати на масштабні конфлікти на своїй же периферії, на кшталт югославського першої половини 1990-х років, чи сучасного українського. Ідеться насамперед про згуртованість і рішучість дій, та не лише про масштабні конфлікти. Згадаймо досвід подолання громадянської війни в Лівії 2010 року. До того була російська

агресія проти Грузії, а з 2014 року – інтервенція в Україні. Звичайно кожен випадок з названих своєрідний, але загальна тенденція очевидна, і свідчить не на користь Альянсу.

6. Стратегічною перемогою НАТО постбіполярного періоду вважається політика розширення за рахунок прийняття нових держав-членів з різних регіонів Європи. Утім жодна із запрошених до членства в останні два десятиліття країн не може похвалитися потужним військовим потенціалом, що здатен реально підсилити військові спроможності організації. Виняток становлять лише Фінляндія і промислово розвинена Швеція. Уже численні факти залітання та навіть падіння балістичних ракет і дронів, що запускали на територію різних країн Європи з та відсутність адекватної реакції на них керівництва НАТО засвідчили загальну неготовність Альянсу стати дієвим механізмом протистояння наростанню агресії РФ в Європі.

7. До усього цього додалася і криза в середині самого НАТО. У середині Альянсу відбувається боротьба груп впливу, країн з різним баченням проблем безпеки і різними внутрішніми суспільними настроями, та як наслідок – різною мотивацією, що в умовах війни на його безпосередніх рубежах вимагає наявності політичного лідера зі значним міжнародним авторитетом, якого б визнавали і в Європі, і в США. Вочевидь сьогодні такої персони бракує.

8. Уже традиційною залишається невирішеною проблема недофінансування військових ресурсів НАТО європейськими країнами та надмірний перекош в показниках обсягів забезпечення Альянсу на користь США. Однак Вашингтон, маючи головну проблему у стримуванні світових амбіцій Пекіна, не зможе ефективно воювати на два фронти. Тим більше внутрішньополітичні протиріччя наочно продемонстрували обмежені можливості американської політичної системи постачати масштабну військову допомогу Україні «стільки, скільки буде потрібно». Результати самітів Альянсу у Вільнюсі 2023 року, Вашингтоні 2024 року та Гаазі 2025 року свідчать, що провал Бухареста 2008 року усе ще ризикує повторитися.

9. Привабливо демократичні механізми функціонування НАТО і досягнення консенсусу різноголосся хоча й досі виглядали доволі ефективно, все ж несуть чимало ризиків в умовах, коли численна і добре озброєна армія агресора стоїть недалеко від кордонів Альянсу. Ідеться насамперед про наявність відвертих країн-«троянських коней» та агентів російського впливу в НАТО, на кшталт Угорщини і Словаччини, чинне керівництво яких веде відверту проросійську та антиукраїнську політику. Відлуння такої політики відчувається і в ряді інших держав-членів Альянсу. Як показує практика, надати летальне озброєння країні-не члену НАТО, котра його потребує, через механізми Альянсу складно навіть за наявності відповідного рішення держави-власника.

10. Наявна конфігурація відносин між НАТО і ЄС послаблює обидві організації, адже стримує розвиток європейської військової індустрії, що поступається американським конкурентам. США поступово втрачають можливості світового безпекового жандарма. Однак альтернативи цій реальності євро-атлантичний світ так і не створив. Намагання американців бодай частково

перенести тягар гарантування безпеки Європи на самих європейців досі зазнавали невдачі. Серед десяти провідних світових фірм-виробників зброї уже традиційно європейські забезпечують усього 1-2 позиції. Решта – американські і британські військові корпорації. Попри створення розгалужених структур функціонування Спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС її стратегічна обмеженість очевидна. Пікантності ситуації додає той факт, що переважна більшість держав є членами паралельно і ЄС, і НАТО. При цьому військово-технічний голод відчуває як одна, так і інша організація.

Європейські еліти в умовах непередбачуваних політичних процесів в США та загального провалу санкційної політики проти росії нарешті починають усвідомлювати, що західний світ не оминуть загрози війни. При цьому первинне завдання цієї підготовки цілком зрозуміле – підтримка України як головного плацдарму для захисту Європи і безпеки країн НАТО та ЄС.

11. Доводиться констатувати, що Північноатлантичний Альянс досі не виробив стратегії довгострокової військової допомоги Україні. Серед провідних членів НАТО відсутня єдність позиції і щодо необхідності швидкого прийняття України в Альянс. Як не дивно, проти виступають насамперед уряди США і Німеччини, які всіляко уникають можливості прямої конфронтації з Росією.

На поточному етапі відносин Україна – НАТО головна увага приділяється розробці програми («дорожня карта») для переходу України до повної оперативної сумісності з Альянсом. Також Україна отримала від НАТО рекомендації щодо вступу, включаючи боротьбу з корупцією та підтримку прав людини, що загалом уже стали традиційними. Україна ще 12 червня 2020 року офіційно здобула статус партнера НАТО із розширеними можливостями, який дозволив досягнути секторальної (оперативної) взаємосумісності. Однак положення схваленої на Мадридському саміті (червень 2022 р.) Стратегічної концепції НАТО щодо України в умовах відкритої російської військової агресії звучать цинічно обмежено. Можна лише подивуватися розміщенню України за значенням в одному рядку з Боснією та Герцеговиною і Грузією.

Відкриття вікна можливостей для вступу України до НАТО стане можливим насамперед після вирішення ряду нагальних внутрішніх проблем в самому Альянсі, насамперед реального гарантування безпеки його східного флангу, хоча без України вона ніколи повноцінною не буде. Вирішальним чинником стане перемога України у війні, але в Європі і США критична маса еліт повинна зрозуміти, що це справа не самої України, а їх теж.

12. У світлі безпекової ситуації в Центрально-Східній Європі (далі – ЦСЄ) останнього десятиліття доводиться констатувати фактичний провал оборонного забезпечення країн регіону, які опинилися на передовій лінії потенційного протистояння російській агресії. Ідеться як про несвоєчасність та недостатність ресурсів Альянсу щодо формування системи оборони в регіоні, так і проблеми реформування національних збройних сил його держав-членів, які власне і формують такі ресурси. При цьому, як виявилось, чи не головною проблемою стала політична складова процесу – готовність НАТО і національних урядів

приймати своєчасні адекватні рішення про застосування наявних ресурсів в умовах стрімкого наростання реальної загрози безпеці.

Як видно з усього, НАТО перебуває на початковому етапі реалізації нової оперативної концепції «стримування шляхом недопущення удару» як превентивного механізму можливої окупації частини його територій, яка замінила концепцію «стримування шляхом удару у відповідь». Вона передбачає комплекс заходів розвитку потенціалу організації, насамперед постійне розміщення значних контингентів військ НАТО біля кордонів з росією, які наразі проходять етап взаємоузгодження. Ідеться і про попередження гібридних, кібернетичних і навіть космічних атак.

13. Окремі застереження виникають і щодо унікально швидкого прийняття до лав НАТО досі нейтральних Фінляндії і Швеції (перебуває на фінальному етапі вступу). Прийняття нових членів після тривалої перерви стало прямим наслідком російського вторгнення в Україну і безумовно подається як посилення Альянсу. Однак при цьому не варто забувати, що НАТО отримало додаткових 1300 км кордону зі своєю головною загрозою – росією, які потрібно захищати. Імовірність вторгнення російських військ з цього напрямку доволі висока, про що уже встиг прямо заявити Путін. Також виникає логічне запитання, чи не більш доцільно було б зосередитися насамперед на оперативній розробці і впровадженні програми військової допомоги Україні, повної інтеграції її оборонного комплексу в систему НАТО (навіть без перспективи пришвидшеного членства), ніж терміново брати на себе додаткові територіальні оборонні зобов'язання і шукати додаткових проблем з гарантуванням безпеки східних рубежів, маючи під боком найбільшу війну в Європі з часів Другої світової. У цьому рішенні лідерів Альянсу можна помітити певну спробу відволікти увагу широкої громадськості від безпосередніх проблем на фронті і прикрити неготовність організації оперативно реагувати на масштабні системні виклики безпеки за рахунок піару її потенціалу.

Отож, НАТО виявився неготовим до розгортання повномасштабної війни на межі своїх сучасних східних кордонів, оперативного впровадження адекватної стратегії протистояння відповідним викликам і загрозам. Міжнародна система безпеки не має дієвої відповіді на питання механізму завершення війни в Україні та ліквідації загроз для міжнародного світопорядку, які вона несе. Реагуючи на цей виклик запізніле НАТО має привести власні засоби та методи стримування відповідно до нового покоління загроз, зокрема до застосування різних видів агресії проти слабких держав і держав середнього рівня військового потенціалу, вразливих до безпосереднього військового вторгнення, інформаційної та «гібридної» війни. Росія веде війну не лише конкретно проти України, але загалом проти Заходу. Тому він повинен нарешті бути готовим давати рішучу відповідь на вказані загрози і нарешті навчитися діяти превентивно.

Справжнім індикатором здатності НАТО стабілізувати міжнародну ситуацію в Європі повинні бути кроки зі створення реального збройного щита для України, який би змусив росію відмовитися у подальшому від планів продовжувати повномасштабну війну проти нашої держави. В іншому випадку

деградація і занепад стануть неминучими супутниками майбутнього НАТО і демократичних міжнародних структур в Європі і світі.

Список використаних джерел:

1. Тодоров І.Я. Євроатлантична інтеграція України. Історія та сучасність. Навчальний посібник. Ужгород: ТОВ “Рік-У”, 2022. 376 с.
2. Стратегічна концепція НАТО 2022. URL: www.nato.int/strategic-concept/#StrategicConcept

Демиденко Володимир Олексійович
професор кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВІД ІМІТАЦІЇ ДО ДІЄВОСТІ: СПІЛЬНІ МУНІЦИПАЛЬНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНИ ТА ЄС В СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ ВІД АСТРОТУРФІНГУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ СУЧАСНОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Сучасна цифрова епоха радикально трансформувала поле бою, перетворивши інформаційно-комунікаційний простір на стратегічну арену. Більше того, варто наголосити, що сучасну війну можна програти ще задовго до початку відкритого військового вторгнення. Якщо програно інформаційно-комунікаційний аспект гібридної агресії, якщо зруйновано довіру, підірвано єдність та нівельовано спроможність суспільства до організованого та стійкого опору – це рівнозначно капітуляції національної стійкості на стратегічному рівні. Ескалація до збройного конфлікту в такому випадку неминуче призводить до критичної втрати державної та муніципальної керованості та стійкості.

Нині швидкість поширення інформації, анонімність мереж та доступність високотехнологічних інструментів відкрили широкі й небачені раніше можливості для зловмисників. Найбільш цинічними, підступними та цивілізаційно злочинним супротивником у цій сфері є російські кібервійська та спецслужби. На жаль, їхній стратегічний потенціал, системний характер та глобальний масштаб впливу, що ґрунтується на брехні, маніпуляціях та руйнуванні базових демократичних цінностей, часто критично недооцінюються в Україні, державах-членах ЄС та й загалом світовій спільноті. Адже мова йде про потужний, централізований державний російський кіберапарат, метою якого є не лише здійснення кібершпигунства та дезінформації, а й параліч критичної інфраструктури та демонтаж демократичних інститутів зсередини.

Ця деструктивна діяльність набуває особливої загрози на муніципальному рівні, адже атаки на місцеве самоврядування та об'єкти критичної інфраструктури громад безпосередньо підривають муніципальну безпеку та операційну спроможність демократії, паралізуючи життя громадян і поглиблюючи соціальний розкол. Їхня кінцева мета — дестабілізація

демократичних процесів та маніпуляція електоральними полями як в Україні, так і в країнах-членах Європейського Союзу, проти яких вже триває активна інформаційно-комунікаційна складова гібридної війни.

Одним із найбільш підступних та ефективних інструментів російських кібервійськ у цьому арсеналі є астротурфінг (astroturfing) – імітація "низової" громадської підтримки або протесту. Ця технологія дозволяє створювати ілюзію автентичної народної думки через мережі фейкових акаунтів, ботів та проплачених "лідерів думок", підриваючи довіру до демократичних інститутів та сіючи поляризацію в суспільствах. У контексті муніципальної влади, астротурфінг націлений на руйнування спільних муніципальних цінностей, які є фундаментом як української державності, так і європейської демократії.

У контексті муніципальної влади, астротурфінг націлений не просто на несанкціонований штучний цифровий вплив, а на цинічне руйнування самої основи муніципалізму та морального коду демократії. Адже такі спільні для демократичного співтовариства муніципальні цінності – прозорість, підзвітність, партисипативність та добросовісність є не просто муніципальними нормами чи формальними принципами муніципального управління. Вони є фундаментом соціальної консолідації та інституціональної стійкості, що критично обумовлює як життєздатність української державності в умовах зовнішньої агресії, так і цілісність європейського демократичного простору.

Варто зауважити, що нині характер російської агресії проти України зазнає стратегічної трансформації. Це пов'язано з тим, що воєнні злочинці, що входять до вищого військово-політичного керівництва московії є прихильниками концепції «гібридної війни». Як наслідок, в умовах виснаження російських ресурсів та зниження наступального потенціалу для великомасштабних конвенційних (сухопутних) операцій, агресор зміщує фокус на інші, асиметричні складові гібридної війни. Це також підтверджується аналізом бюджету російських окупантів на 2026 рік, що дає обґрунтовані підстави для гіпотетичного припущення – питома вага прямої військової агресії у загальній картині конфлікту може поступово знижуватися. Війна еволюціонуватиме у фазу низької інтенсивності, де прямі масштабні зіткнення заміняться некінетичними інструментами — високотехнологічними ударами, кіберпротистоянням та інформаційною конфронтацією, зберігаючи при цьому стійку напругу на лінії розмежування.

Як наслідок, виникає питання щодо готовності Української держави та народу до таких вже зараз вагомо зростаючих складових сучасної гібридної війни, як інформаційно-психологічна компонента російської гібридної війни проти України, ЄС та загалом вільного світу. Остання спрямована на масштабне інформаційно-психологічне конструювання деструктивних установок як у межах України, так і за її межами. Ці пропагандистські дезінформаційні маніпуляційні кампанії мають на меті сформувати внутрішню суспільну напругу навколо нарративу «критичної втоми від війни», поширити деструктивні міфи про «розпродаж» українських земель олігархам та Заходу, нав'язати меседжі про «некомпетентність» та тотальну корумпованість військового і політичного

керівництва. Така цілеспрямована діяльність має на меті підірвати суб'єктність Української держави, зруйнувати довіру до органів влади та дезорганізувати спроможність народу до стійкого опору.

Водночас спостерігаємо нарощування російської інформаційно-психологічної компанії і стосовно зарубіжних партнерів, наприклад, розповсюдження тез про «неефективне використання» західної фінансової та військової допомоги, про «неминучість» перемоги росії, або ж про те, що «Україна не варта того», щоб жертвувати економічними інтересами Європи, чим руйнується єдність та довіра до України.

На наше переконання рівень протидії інформаційно-психологічній складовій російської гібридної війни вкрай низький на різних кластерах: а) нормативно-правовому (відсутність єдиної стратегії втілення проактивних (автоматизованих) заходів протидії, значні законодавчі прогалини); б) психологічному (недостатня стійкість суспільства, нерозвиненість критичного мислення); в) інституційно-комунікаційному (слабка міжвідомча координація, розпорошеність та дублювання, негнучкість державних комунікацій, відсутність єдиної дієвої платформи, яка б у режимі 24/7 об'єднувала моніторинг, аналіз та швидке формування контрнарративу, обходячи відомчі вертикалі між СБУ, ЦПД, Міністерством оборони та МЗС тощо); г) кадрово-експертному (бракує OSINT-аналітиків для превентивного виявлення ворожих нарративів, фактчекерів для беззаперечного спростування фейків, а також стратегів контрпропаганди для формування сильних, емоційно резонансних і адаптованих до різних аудиторій контрнарративів); та д) технологічному (критична залежність від іноземних платформ, що проявляється в обмежених можливостях моніторингу та швидкого реагування у кіберпросторі, обмежує суверенні спроможності України щодо глибинного аналізу та оперативного втручання для нейтралізації ворожих ІІСО).

В контексті удосконалення нормативно-правового забезпечення протидії України інформаційно-психологічній складовій російської гібридної агресії, є стратегічно доцільним адаптувати та запровадити в національне законодавство ключові принципи та зобов'язання Кодексу ЄС з практики щодо дезінформації (англ. EU Code of Practice on Disinformation [1]). Останній являє собою систему саморегуляційних стандартів, узгоджених великими гравцями цифрового ринку (онлайн-платформами, пошуковими системами, рекламною індустрією, фактчекінговими організаціями) для боротьби з дезінформацією. Серед підписантів – такі компанії, як Meta (Facebook, Instagram), Google (Search, YouTube), Microsoft (Bing, LinkedIn) та TikTok. Варто наголосити, що в 2025 році Кодекс офіційно інтегрується у рамки Регламенту (ЄС) 2022/2065 Європейського Парламенту та Ради від 19 жовтня 2022 року про єдиний ринок цифрових послуг (Digital Services Act, DSA) [2].

На переконання Тріши Меєр (доцентки кафедри цифрового управління та участі в Брюссельській школі управління Вільного університету Брюсселя, де вона очолює Дослідницький центр цифровізації, демократії та інновацій), значення цього Кодексу полягає в тому, що він є ключовим механізмом ЄС для

забезпечення підзвітності дуже великих онлайн-платформ та пошукових систем (VLOPSEs) у боротьбі з онлайн-дезінформацією та системними ризиками, перетворюючись на обов'язковий Кодекс поведінки, що застосовується в рамках Закону про цифрові послуги (DSA) з липня 2025 року [3].

В межах інформаційно-психологічної складової російської гібридної війни варто згадати поширення фейкових новин російськими кібервійськами, цілеспрямоване маніпулювання громадською думкою, що набуває особливого значення під час виборчих процесів. За умов перспективного зниження інтенсивності бойових дій, виборчі процеси (президентські, парламентські та місцеві) будуть беззаперечною умовою підтримки України з боку партнерів. Звичайно, буде наявний і великий внутрішній запит на вказані виборчі процеси. Відповідно вже зараз потрібно прискіпливо вивчати досвід зарубіжних країн, де російські кібервійська провели доволі успішні виборчі кібероперації.

Для прикладу доцільно згадати недавні президентські вибори в Румунії (грудень 2024 року), де результати першого туру стали справжнім шоком та сенсацією для всього світу. Адже у першому турі переміг невідомий безпартійний ультраправий кандидат Келін Джорджеску. Як вважають багато експертів, його перемога стала результатом маніпулятивного впливу на виборців шляхом використання ТікТоку. Для Румунії реальною стала небезпека того, що завдяки астротурфінгу президентом виберуть прихильника теорії змови, неконструктивного критика НАТО та ЄС і шанувальника путіна.

Слід підкреслити, що астротурфінг є одним із поширених типів маніпулятивної поведінки. Це трапляється, коли якась організація штучно створює враження широкої підтримки продукту, політики чи концепції, тоді як насправді існує лише обмежена підтримка. Скоординована нещира поведінка в Інтернеті стає дедалі серйознішою проблемою в усьому світі [4, с. 507]. При цьому зазначимо, що астротурфінг виходить за рамки онлайн-середовища. За своєю суттю, це фальшивий громадський активізм, у якому зацікавлені суб'єкти, зокрема учасники виборчих кампаній, використовують найманих осіб або ІТ-компанії для маніпулятивного створення враження народної підтримки своїх ідей, передвиборчої програми. Водночас, практика застосування астротурфінгу поширюються і на офлайн-сферу, проявляється, наприклад, у фінансуванні громадян за участь у мітингах, походах, демонстраціях, громадських слуханнях чи проплаченому зборі підписів під петиціями тощо.

З огляду на наведене, перемога на полі бою або стійке припинення збройної агресії є безумовною передумовою до стійкого та безпечного повоєнного розвитку. Проте, це лише початок стратегічного шляху, оскільки ефективність відновлення та безпека повоєнної України можуть бути суттєво підірвані під впливом деструктивних російських кібернетичних та інформаційно-психологічних операцій. Усвідомлюючи цей системний ризик, готуватися до протидії невійськовим компонентам російської гібридної війни, включаючи дезінформацію та кібервплив, необхідно було вже давно, але критично важливо розпочати розбудову цих механізмів сьогодні. Саме повноцінне розуміння цих руйнівних процесів та вибудовування продуманої, довгострокової стратегії

протидії невійськовим інструментам агресора є необхідною запорукою не лише успішного відновлення, але й майбутнього стійкого розвитку та процвітання Української держави.

Список використаних джерел:

1. Посилений Кодекс ЄС з практики щодо дезінформації (The Strengthened Code of Practice on Disinformation). Європейський Союз, Європейська Комісія. 16 червня 2022 р. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>
2. Регламент (ЄС) 2022/2065 Європейського Парламенту та Ради від 19 жовтня 2022 року про єдиний ринок цифрових послуг та внесення змін до Директиви 2000/31/ЄС (Digital Services Act, DSA). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2065>
3. Trisha Meyer The EU Code of Practice on disinformation: evaluating VLOPSE compliance and effectiveness. URL: <https://www.disinfo.eu/outreach/our-webinars/11-september-the-eu-code-of-practice-on-disinformation/>
4. Jovi, Chan. Online Astroturfing: A Problem Beyond Disinformation. *Philosophy and Social Criticism*, 2024. No. 50(3), 507-528. <https://doi.org/10.1177/01914537221108467>

Калініченко Олександр Федосійович, професор кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ З НАТО В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Проголосивши свою незалежність і шукаючи шляхи гарантування безпеки, Україна однозначно стала на позицію входження у майбутньому в систему колективної безпеки. Сьогодні українські політики і численні пропагандистські матеріали стверджують, що вже з перших днів набуття незалежності наша держава прагнула стати членом Північноатлантичного альянсу.

Російсько-українська війна допомогла виявити найболючіші прогалини у світовій безпеці, які потребують усунення та вирішення. З іншого боку, повномасштабне вторгнення російської армії сприяло інтенсифікації взаємодії та співпраці України з державами – членами НАТО. А перший відлік цього процесу було розпочато з осені 1991 року. У Воєнній доктрині України, яка була ухвалена Верховною Радою України 19 жовтня 1993 року, у статті 1 підтверджено цей статус: “Україна виступає за створення всеохоплюючих систем універсальної та загальноєвропейської безпеки і вважає участь у них важливим компонентом своєї національної безпеки. Дотримуючись позаблокового статусу [1, с. 4].

Зусилля та прагнення вступу в Альянс щоразу гальмувалися завдяки несприятливим факторам. Так, ще напередодні введення воєнного стану в Україні Верховна Рада України у січні 2022 року закликала міжнародні організації та парламенти іноземних держав визначити конкретні часові рамки вступу України до НАТО, а саме «Верховна Рада України звертається до Організації Об'єднаних Націй, Європейського парламенту, урядів та парламентів іноземних держав та парламентських асамблей міжнародних організацій і закликає: підтримати прагнення України щодо визнання її європейської перспективи та визначення конкретних часових рамок подальшої інтеграції нашої держави до НАТО», – ідеться у зверненні. До того ж, було наголошено на існуванні безпекової кризи та можливості повномасштабного вторгнення РФ в Україну[2]. І вже через місяць після повномасштабного вторгнення в Україну російської навали наш парламент прийняв чергову Постанову № 2141-ІХ від 24 березня 2022 року «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейської Комісії, Європейського Парламенту, інших міжнародних організацій та їх парламентських асамблей, парламентів та урядів держав – членів Європейського Союзу та НАТО, парламентів та урядів демократичних держав світу щодо необхідності вжиття додаткових спільних заходів з метою припинення агресії Російської Федерації проти України та запобігання поширенню цієї агресії на інші країни в Європі». Основою Заяви Верховної Ради України слугувало визнанням Російською Федерацією незалежності незаконних самопроголошених утворень на тимчасово окупованих територіях окремих районів Донецької та Луганської областей України[3].

На сьогодні визначено основні напрями довгострокової допомоги Північноатлантичного альянсу Україні: оборонна й економічна сфери, навчання українських військових, сфера медицини та психологічної допомоги, проекти відбудови та реабілітації у післявоєнний період. Охарактеризовано основні досягнення України в напрямі інтеграції: створення Контактної групи «Рамштайн», яка узгоджує надання комплексної допомоги Українській державі; створення Ради Україна – НАТО, що передбачає рівноправність України та держав-членів, а також яка є механізмом ухвалення рішень та надання консультацій у кризові моменти; визнання членами НАТО Російської Федерації агресором та загрозою діючому міжнародному правопорядку.

Іншими кроками для поглиблення інтеграційних процесів країн НАТО з Україною були:

- Вільнюський саміт НАТО у 2023 році держави-члени Альянсу ухвалили рішення про перетворення КПД (Комплексний пакт допомоги) на багаторічну програму допомоги, щоб сприяти відбудові структур безпеки і оборони України і переходу до цілковитої взаємосумісності з НАТО.

- Вашингтонський саміт у 2024 році держави-члени НАТО вирішили запровадити Ініціативу НАТО з безпекової допомоги і навчання для України (NSATU) з метою координації постачання державами-членами Альянсу і партнерами військового обладнання і техніки і організації підготовки. Вони

також оголосили зобов'язання щодо довгострокової безпекової допомоги Україні, згідно з яким буде забезпечено базове фінансування на рівні щонайменше 40 мільярдів євро протягом наступного року і надаватиметься сталий рівень безпекової допомоги у майбутньому.

- Протягом 2024 року держави-члени НАТО надали Україні понад 50 мільярдів євро, причому майже 60% цих коштів виділено європейськими членами Альянсу і Канадою.

- Адаптована Річна національна програма на 2024 рік – ключовий національний політичний документ (далі –АРНП), що містить чіткі узгоджені пріоритети євроатлантичної інтеграції України, визначає завдання, необхідні для забезпечення їх ефективної планомірної реалізації та конкретні індикатори в оцінці успішності виконання відповідних завдань. Основна увага в АРНП сфокусована на завданнях подальшого посилення спроможностей сектору безпеки і оборони України та підвищення взаємосумісності з НАТО. Програма містить п'ять базових розділів: політичні та економічні питання; оборонні та військові питання; ресурсні питання; питання безпеки; правові питання. АРНП на 2024 рік була затверджена Протокольним рішенням Комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції України від 11 січня 2024 року і є допоміжним інструментом підготовки України до прискореного проходження переговорів щодо вступу в НАТО.

- Протягом 2025 року держави-члени Альянсу зобов'язалися додатково виділити 35 мільярдів євро на безпекову допомогу Україні і планується, що така підтримка триватиме.

Тоді, як Україна і НАТО продовжують активізувати співпрацю, поглиблюється політична інтеграція України з НАТО, Альянс посилив своє Представництво в Україні, збільшивши штат його співробітників у Києві. З цією метою у липні 2024 року Генеральний секретар призначив Старшого представника НАТО в Україні, який очолив Представництво НАТО в Україні і буде основним координатором контактів між НАТО і українськими органами влади у Києві. Але всі ці кроки є лише дружня співпраця під час війни.

Основною перешкодою для України в отриманні статусу члена Організації північноатлантичного договору є війна, під час якої неможливо отримати статус повноправного члена, оскільки члени Північноатлантичного альянсу остерігаються можливості ескалації та можливості бути повноцінно втягнутими у війну, а також через вагання й неготовність зробити політичний крок назустріч Україні в ухваленні рішення про приєднання останньої до НАТО. Альянс цілковито підтримує невіддільне право України на самооборону, закріплене у Статті 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй. Визнаючи, що Україна підвищила рівень взаємосумісності з НАТО і досягла істотного поступу у запровадженні реформ, на Вільнюському саміті держави-члени Альянсу вирішили, що на шляху України до цілковитої євроатлантичної інтеграції більше не існує потреби у Плані дій щодо членства (ПДЧ), скоротивши таким чином процес набуття Україною членства в НАТО з двох етапів до одного. Держави-члени Альянсу знову підтвердили, що майбутнє України – в НАТО і що вони і

надалі підтримуватимуть Україну на її незворотному шляху до цілковитої євроатлантичної інтеграції, включаючи членство в НАТО. З цією метою держави-члени Альянсу продовжуватимуть підтримувати прогрес України щодо взаємосумісності, а також додаткових демократичних реформ і реформ сектора безпеки. Лідери Альянсу (Вільнюський саміт НАТО у 2023 році) впевнені, що зможуть запросити Україну вступити до НАТО, коли держави-члени Альянсу погодяться і будуть виконані умови вступу.

Таким чином, за період повномасштабної війни Україна досягла значних результатів у підвищенні інтенсивності взаємодії з НАТО, що дає змогу Українській державі ефективно протистояти ворогу. У подальшому доцільно усунути існуючі перешкоди євроатлантичної інтеграції задля досягнення й забезпечення високого рівня стабільності та обороноздатності України [4,с.36].

Список використаних джерел:

1. Воєнна доктрина України. *Законодавчі акти України з питань військової сфери*: Збірник № 8. К.: МО України, 1994. С. 3 – 10.
2. Постанова Верховної Ради України № 2093-IX від 22 лютого 2022 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2093-IX>.
3. Постанова Верховної Ради України № 2141-IX від 24 березня 2022 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2141-IX>.
4. Колюшко С., Теміров Ю. Трансформація політики НАТО щодо України в контексті російсько-української війни. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. № 15. С. 33–37.

Колодій Анатолій Миколайович,
головний науковий співробітник
відділу дослідження проблем
правотворчості та адаптації
законодавства України до права ЄС
Інституту правотворчості та науково-
правових експертиз Національної
академії наук України доктор
юридичних наук, професор, член-
кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Досліджуючи поняття та сутність євроінтеграційного процесу в Україні, хотілося б, насамперед, зазначити, що термін «інтеграція» означає «... (від лат. *integratio* – поповнення, відновлення) об'єднання будь-яких елементів в одне ціле, а також поєднання та координація дій різних частин цілісної системи; процес взаємозближення і взаємодії окремих структур» [1]. Або «інтеграція (лат.

integratio – поповнення, відновлення) – об'єднання, взаємопроникнення, об'єднання розрізнених елементів та процес їх взаємного зближення й виникнення взаємозв'язків. Інтеграція – поняття теорії систем, яке використовується в політиці, соціології та економіці. Політична інтеграція низка заходів, що вживаються для зближення кількох політичних утворень (держав, партій) для співпраці, яка однаково вигідна всім сторонам. Інакше кажучи, це утворення якоїсь комплексної політичної системи на міжпартійному або міжнародному рівні. Така інтеграція вимагає створення офіційних і неофіційних органів, інститутів, щоб спільно врегулювати і вирішувати різні питання. Відмітною рисою держав, що вступили на шлях політичної інтеграції, можна вважати наявність не тільки спільних інтересів, а й цінностей» [2, с. 307].

Існують різні форми інтеграції, але безумовним є те, що політична, економічна, культурна та інші види інтеграції зумовлюють інтеграцію у правовій сфері. Найбільш наочною є інтеграція, що здійснюється в межах Європейського Союзу, призначенням якої є об'єднання національних правових систем Європи в єдиний геоправовий простір [3, с. 108]. При цьому будь-яка країна, що інтегрується, має чітко визначитись із пріоритетами інтеграції і не змінювати їх щоразу, залежно від зміни політичної еліти, що отримує владу, її симпатій або антипатій, матеріальних чи інших переваг, які надаються або обіцяються. Загальновідомо, що Україна тривалий час інтегрувалася до Європейського Союзу.

Отже, інтеграція – це об'єктивний процес розвитку будь-якого суспільства, держави, права, оскільки в сучасному світі майже не залишилося ізольованих від загальносвітових процесів та проблем спільностей людей, об'єднаних у державні утворення. Повноцінне громадянське суспільство та правову державу, які є орієнтирами розвитку України відповідно до статті 1 Основного Закону [4], не можна побудувати без взаємодії з іншими державами та державними союзами. Необхідно лише вибрати найкращих суб'єктів для інтеграції, найбільш оптимальні шляхи здійснення цього процесу.

Таким чином, інтеграційний процес в Україні, з точки зору правознавства, – це об'єктивна, системна та стадійна діяльність по об'єднанню різноманітних елементів (частин) системи права, системи нормативно-правових актів, системи законодавства та національних правових систем в одне ціле, з метою утворення єдиного правового простору, шляхом запровадження одноманітних, подібних (схожих), наближених, мінімально-єдиних модельних норм, принципів та інститутів права. Аналізуючи це визначення можна стверджувати, що інтеграційному процесу у праві України мають бути властиві наступні ознаки:

- об'єктивність, тобто зумовленість політикою, економікою, соціальним, культурними життям, розвитком цивілізаційного існування та функціонування суспільства, держави, права;

- системність, тобто здатність бути сукупністю взаємопов'язаних елементів, а не просто набором частин. Вона передбачає розгляд інтеграційного процесу у праві як єдиного цілого, дослідження взаємозв'язків між його елементами та складовими, що забезпечують функціонування процесу в цілому;

- стадійність, тобто необхідність поетапного розуміння та реалізації інтеграційного процесу;
- об'єднавчий характер, тобто сутністю інтеграційного процесу у праві є взаємозближення, взаємопроникнення, налагодження взаємодії;
- може передбачати об'єднання елементів (частин) системи права, системи нормативно-правових актів, системи законодавства та національних правових систем в одне ціле;
- має на меті утворення єдиного правового простору, системи права та законодавства, правової системи у цілому;
- здійснюється шляхом запровадження одноманітних, подібних (схожих), наближених, мінімально-єдиних модельних (зразкових) норм, принципів та інститутів права.

Інтеграційний процес в Україні може здійснюватися у наступних формах (способах).

1. Уніфікація. «Юридична енциклопедія» передбачає, що «уніфікація в праві (франц. *unification*, від лат. *unus* – один, *fecere* – робити) – процес приведення чинного *права* до єдиної системи, усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню подібних або близьких видів суспільних відносин. Зумовлена ускладненням суспільного життя і розвитком суспільних відносин. Стосується як правотворчості, так і правозастосування» [5, с. 215]. Тобто, сутність уніфікації фактично зводиться до потреби вироблення уніфікованих правових моделей у певних галузях законодавства, знаходженні найбільш оптимальних шляхів урегулювання однотипних відносин з урахуванням їх спільних властивостей і якостей та відпрацювання на цій основі правоположень (норм і принципів права), що здатні уніфікуватися. Отже, уніфікація – це процес приведення якогось об'єкта у відповідну одноманітність з іншими об'єктами. Загально визнано, що уніфікація є найбільш ефективним способом інтеграції.

2. Гармонізація. Назва цієї форми походить від поняття «гармонія», а останнє – від грец. *harmonia* (зв'язок, розміреність) й означає «узгодженість частин єдиного цілого» [6, с. 110]. Відповідно до «Міжнародної поліцейської енциклопедії» «У правовій літературі зміст цього терміна фахівцями визначається по-різному: як загальноживане – приведення у відповідність, узгодження; як процес приведення внутрішнього законодавства України у відповідність з нормами міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; як запозичення досвіду іноземних країн при розробленні національного законодавства; як обов'язкове приведення національного законодавства у відповідність з рішеннями об'єднань держав, до яких ці держави входять; як «м'яке», юридично не обов'язкове зобов'язання України врахувати при розробленні свого законодавства норми Європейського Союзу тощо» [7, с. 79-80].

Отже, гармонізація, на відмінну від уніфікації, не вимагає від держави чи іншого суб'єкта ухвалення одноманітних норм, принципів та інститутів права. Гармонізація передбачає, щоб держави чи інші суб'єкти лише застосовували

подібні (схожі) норми, принципи та інститути права. Ще одне зауваження щодо співвідношення уніфікації та гармонізації. Зрозуміло, що уніфікація передбачає більш високий та якісний рівень інтеграції права, а тому гармонізація реалізується тоді, коли уніфікація зовсім неможлива, надзвичайно ускладнена, або рівень розвитку права країни не готовий до її здійснення. Це треба враховувати при здійсненні євроінтеграційного процесу України.

3. Адаптація. Розглядаючи адаптаційну форму євроінтеграційного процесу в Україні, не можна не згадати про «Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», схвалену Законом України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 21 листопада 2002 р. № 228-IV, яка передбачає, що «адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу – це поетапне прийняття та впровадження нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства Європейського Союзу» [8]. Упродовж зазначеного «Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» схвалена Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року № 1629-IV також передбачає, що «адаптація законодавства – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*» [9].

Отже, сутність адаптації полягає в наближенні національного законодавства, або окремих правових актів, що, як правило, утворюють самостійний інститут, до якогось одного, типового правового акта, або визначеної системи законодавства. Можна стверджувати, що, на відміну від уніфікації, згідно з якою мають утворюватися та прийматися однакові норми, принципи та інститути права й гармонізації, що вимагає застосування подібних (схожих) норм, принципів та інститутів права, адаптація – це лише наближення національного права, законодавства, або окремих правових актів до певної моделі. Окрім цього, доречною є думка, яка здебільшого обґрунтовується в міжнародному праві та відповідно до якої про гармонізацію може йтися, коли країна уже є членом якогось інтеграційного об'єднання, а про адаптацію, коли вона лише намагається в нього вступити [10, с. 106-112].

4. Стандартизація. Частина перша статті 1 Закону України «Про стандартизацію» від 5 червня 2014 року №1315-VII передбачає, що «стандарт – нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері, а стандартизація – діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері» [11].

Отже, сутність цієї форми інтеграційного процесу полягає в тому, що на її підставі право, законодавство приводиться у відповідність з певними загально визнаними правовими стандартами. Вона передбачає встановлення єдиних, мінімальних, модельних вимог до правового врегулювання тих чи інших суспільних відносин.

Враховуючи викладене можна із повною впевненістю стверджувати, що:

1. Євроінтеграційний процес в Україні повинен бути саме процесом, тобто складатися із обґрунтованих, логічно поєднаних стадій. Він має передбачатися довгостроковим планом.

2. Має бути створеною спеціальна інституція яка б координувала, контролювала та відповідала за здійснення сучасного євроінтеграційного процесу в Україні.

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р., що ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII має стати модельним правовим актом для багатьох вітчизняних нормативно-правових та інших правових актів.

Список використаних джерел:

1. Інтеграція. Енциклопедія сучасної України. URL : <https://esu.com.ua/article-12384>
2. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. М. П. Требіна / уклад.: П50 |Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.). Х. : Право, 2015. 816 с.
3. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти) : [моногр.] / Луць Л. А. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 304 с.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. К. : Укр. енцикл., 1998. Т. 6 : Т – Я. 2004. 768 с.
6. Словник іншомовних слів / [за ред. О. С. Мельничука]. – [1-ше вид.]. К. : Голов. ред. «Українська радянська енциклопедія», 1977. 776 с.
7. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / [відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко]. К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – Т. 2 : Права людини у контексті поліцейської діяльності. 2005. 1224 с.
8. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 21.11.2002 р. № 228-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 3. Ст. 12.

9. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.
10. Шемшученко Ю. С. Теоретичні проблеми гармонізації законодавства України з європейським правом / Ю. С. Шемшученко. *Вісник академії правових наук України*. 2004. № 3(38). С. 106–112.
11. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 р. №1315-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 31. Ст. 1058.

ЛАПКА Оксана Ярославівна,
доцент кафедри теорії, історії та
філософії права НАВС, кандидат
юридичних наук, доцент
НАЗАРЕНКО Ольга Анатоліївна,
старший викладач кафедри теорії,
історії та філософії права ННІП
НАВС, кандидат юридичних наук,
доцент

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ І ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У сучасному геополітичному контексті європейська інтеграція України є не лише стратегічним вибором, а й імперативом національної стійкості та трансформації. Агресивні дії РФ та поєднання багаторівневих гібридних загроз – інформаційних, кібернетичних, економічних і військових – створили безпрецедентні виклики, що ускладнюють євроінтеграційний процес. Запровадження воєнного стану з 24 лютого 2022 року стало необхідним заходом для протидії цим загрозам та забезпечення національної безпеки, водночас воно сприяло активізації інтеграційних процесів, стимулюючи адаптацію державних інституцій і прискорення реформ.

Теоретичні основи інтеграції ґрунтуються на неофункціоналізмі Е. Хааса, згідно з яким політичні актори свідомо передають лояльність і повноваження новому наднаціональному центру влади, що виходить за межі національної компетенції [1, с. 2; 2, с. 21]. Інтеграційні процеси забезпечують мирне співіснування через розширення торгівлі, вільний рух людей, культурний обмін і консультації [3, с. 83], передбачаючи добровільне делегування суверенних повноважень спільним інституціям для реалізації спільних інтересів [4, с. 255; 5, с. 101-102]. У європейській парадигмі інтеграція охоплює системну адаптацію національного законодавства, інституцій і практик до стандартів ЄС (*acquis communautaire*) з метою набуття членства [6, с. 45]. Правовою основою є Угода про асоціацію між Україною та ЄС, ратифікована 2014 року [7], яка закріплює політичну асоціацію та економічну інтеграцію, включно з утворенням зони вільної торгівлі.

Сучасний етап інтеграції відбувається в умовах гібридної війни, спрямованої не лише на підрив територіальної цілісності, а й на дестабілізацію політичних інститутів, руйнування інформаційного простору та дискредитацію євроінтеграційного курсу [8, с. 128]. У цьому контексті інтеграція набуває безпекового виміру, посилюючи стійкість держави до гібридних впливів.

Співпраця України з ЄС має багатоплановий характер. У сфері безпеки ключовими є документи ЄС: «Спільна структура протидії гібридним загрозам» (2016), «Підвищення стійкості та посилення можливостей для подолання гібридних загроз» (2018), Стратегія безпеки ЄС 2020 [9, с. 92]. Україна бере участь у Європейському центрі передового досвіду з протидії гібридним загрозам (Hybrid CoE), отримуючи аналітику, навчання та координацію стратегічних комунікацій [10]. З 2023 року Україна є спостерігачем у Європейській оборонній агенції, що відкриває шлях до спільної безпекової політики.

В енергетичній сфері значним досягненням є синхронізація української енергосистеми з Європейською мережею операторів систем передачі електроенергії (ENTSO-E) [11, с. 26], що забезпечує енергетичну незалежність і стабільність у воєнних умовах. Крім того, інтеграція України до водневого ринку ЄС та підписання 02.02.2023 Меморандуму про стратегічне партнерство у сфері біометану, водню та синтетичних газів [12] відкривають нові можливості економічної співпраці.

Особливу увагу приділено кібербезпеці як ключовому елементу протидії гібридним загрозам. Кібератаки поєднують технічну ефективність, масштабованість і здатність до синергії з іншими засобами впливу, що дозволяє досягати стратегічних цілей без відкритого конфлікту [13, с. 5]. Україна активізувала співпрацю в межах Цифрового партнерства Україна–ЄС, спрямованого на розвиток спільного цифрового ринку, підвищення кіберстійкості та запровадження електронного врядування. У березні 2025 року під час Київського міжнародного форуму з кіберстійкості було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо підтримки спільних дослідницьких, інноваційних та фінансованих ЄС проєктів у сфері транскордонної кібербезпеки (Prots, 2025) [14, с. 80]. Триває адаптація законодавства до цифрового ринку ЄС у сфері захисту даних, електронних комунікацій та ШІ.

Попри значний прогрес, інтеграційний процес України стикається з низкою проблем:

- *інституційно-правові проблеми* – включають нестабільність і недостатню координацію органів влади, що відповідають за імплементацію *acquis communautaire*. Недосконалість правових механізмів проявляється у фрагментарності законодавчих змін, що часто носять декларативний характер [15, с. 59]. Особливо актуальним залишається питання гарантій верховенства права та незалежності судової влади.

- *інформаційно-комунікаційні та безпекові проблеми* – пов'язані з інформаційними та когнітивними атаками, які підривають довіру до євроінтеграційного курсу та створюють соціальну поляризацію. Суттєвою є

загроза кібератак на критичну інфраструктуру та обмеженість людських ресурсів і фінансування.

➤ *проблеми в сфері прав людини* – обмеження свобод під час воєнного стану, низьке виконання рішень ЄСПЛ, порушення прав на окупованих територіях (депортації, катування), нерегульований статус ВПО та питання відновлення прав власності.

➤ *економічні проблеми* – структурна асиметрія української економіки щодо європейської моделі, знищення промислової інфраструктури, відсутність стабільних інвестиційних умов та ускладнена конкуренція на єдиному ринку ЄС.

➤ *енергетична залежність та вразливість інфраструктури* – потреба у значних інвестиціях для повної інтеграції до енергетичного ринку ЄС та підвищення стійкості мереж до атак.

Подолання цих проблем потребує скоординованих дій держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Інтеграція України до ЄС має розглядатися не лише як політична мета, а як комплексна стратегія національного відновлення, що передбачає підвищення інституційної стійкості, реформування системи публічного управління та формування нової моделі правової ідентичності.

Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що європейська інтеграція України в умовах гібридних загроз і воєнного стану є одночасно політико-правовим процесом і механізмом національної безпеки. Успіх цього процесу залежить від ефективності реформ, координації з європейськими партнерами та збереження внутрішньої політичної єдності на шляху до спільного європейського майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Diez T., Wiener A. *Introducing the Mosaic of Integration Theory...* Nashville, 2003. 27 p. URL: <http://aei.pitt.edu/2858/1/107.pdf>
2. Harrison R. *Europe in question: theories of regional international integration* / R. Harrison. London : George Allen & Unwin Ltd., 1974. 256 p.
3. Jacob P., Toscano J. *The integration of political Communities*. Philadelphia, 1964. 314 p.
4. Corbey D. *Dialectical functionalism...* International organization. 1995. Vol. 49, № 2. P. 253–284.
5. Трихдіб К. О. Інтеграція: сутність і особливості. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11314/1/Trykhlid_100-105.pdf
6. Буроменський М. В. *Європейська інтеграція: правові аспекти*. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 320 с.
7. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75.
8. Мартинюк Р. О. Гібридна війна як виклик національній безпеці України. *Вісник НАН України*, 2022. № 3. С. 125–135.
9. Хмель А. Боротьба із гібридними загрозами в ЄС (за нормативно-правовою базою Європейського Союзу). *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. May 2022. URL: <https://www.researchgate.net/publication/361966359>

10. Hybrid CoE. *Annual Report 2023*. Helsinki: European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, 2024. 78 p. URL: <https://www.hybridcoe.fi/publications/annual-report-2023>
11. Гербут Н.А. Співробітництво ЄС та України в енергетичній сфері: напрямки взаємодії, перспективи, проблеми. Науковий журнал «Політикус». 2023. Випуск 5. С. 25-30. URL: http://politicus.od.ua/5_2023/4.pdf
12. European Commission. Memorandum of understanding between the European Union and Ukraine on a Strategic Partnership on Biomethane, Hydrogen and other Synthetic Gases. URL: https://energy.ec.europa.eu/publications/memorandum-understanding-between-european-union-and-ukraine-strategic-partnership-biomethane_en
13. Інформаційна довідка щодо діяльності Європейського Союзу у сфері протидії гібридним загрозам. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33849.pdf>
14. Миршавка А. Партнерство Україна-ЄС в контексті протидії гібридним загрозам. URL: <https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/6602daa0-8906-4300-b553-9de1f6a493e5/content>
15. Шевчук С. Європейські стандарти верховенства права та їх імплементація в Україні. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 212 с.

Лесь Ірина Олександрівна,
доцент кафедри конституційного
права навчально-наукового
інституту права і психології
Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ФОРМУВАННЯ НАТО ЯК ЯДЕРНОГО АЛЬЯНСУ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПРОЦЕСІ ЯДЕРНОГО СТРИМУВАННЯ

Ядерне стримування є наріжним каменем політики оборони та стримування НАТО. Хоча Альянс не є офіційною стороною переговорів щодо контролю над озброєннями, він давно відданий контролю над озброєннями, роззброєнню та нерозповсюдженню. В рамках Альянсу консультації тривають у різних форматах (Північноатлантична рада, Група ядерного планування та Комітет оборонного планування). Головною метою цих консультацій є зосередження уваги на питаннях, пов'язаних із сучасною архітектурою контролю над озброєннями. Наразі НАТО успішно балансує між прагненнями ядерного стримування та роззброєння, хоча для організації з 30 членів це є досить складним завданням.

Протягом багатьох років НАТО переживало серйозну кризу з точки зору ядерної ідентичності. Деякі союзники прагнули посилити профіль контролю над озброєннями Альянсу, тоді як інші послідовно виступали проти змін у цьому напрямку. Варто також зазначити, що позиція НАТО часто змінювалася під

впливом значних змін у сфері міжнародної безпеки. Незважаючи на суперечливі погляди всередині НАТО щодо ядерного стримування, воно перетворилося на ядерний альянс, який ефективно забезпечує мир і безпеку в євроатлантичному регіоні.

Сьогодні європейська безпека стикається з найбільшим викликом з часів Другої світової війни: на кордоні з НАТО РФ веде нічим не спровоковану, невинуватену війну проти світу, водночас погрожуючи світові ядерною зброєю. У цій безпрецедентній ситуації НАТО має підтримувати та надалі зміцнювати свою політику ядерного стримування для забезпечення тривалого миру та стабільності. Відповідно, важливим є дослідження етапів формування НАТО як ядерного альянсу та розкриття важливості підтримки та зміцнення його ядерного стримування.

1960-ті роки стали поворотним моментом у плані контролю над озброєннями та нерозповсюдження. Карибська ракетна криза, технологічний прогрес Радянського Союзу в міжконтинентальних балістичних ракетах (МБР) та ядерні випробування Китаю в 1964 році викликали серйозні питання щодо доктрини «масованої відплати» президента Ейзенхауера. Відповідно, адміністрація Кеннеді вирішила створити архітектуру контролю над озброєннями. Переговори в рамках цієї політики призвели до підписання Договору про обмежену заборону ядерних випробувань у 1963 році, а подальші переговори – до підписання Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) у 1968 році [1].

Контроль над озброєннями та роззброєння не були пріоритетом для Альянсу до 1960-х років. Однак, зміни в глобальному середовищі безпеки підштовхнули НАТО до адаптації до нової реальності. У цьому плані перші суттєві зміни в Альянсі відбулися у 1966–1968 роках [2]. Ця трансформація ґрунтувалася на «Майбутніх завданнях Альянсу» (так званий «Звіт Армеля», підготовлений тодішнім прем'єр-міністром Бельгії П'єром Армелем), в якому були викладені цілі Альянсу. З того часу стратегія НАТО зосереджена на забезпеченні оборони та запобіганні агресії шляхом поєднання політичної стриманості (розрядки) та адекватного військового арсеналу.

Згідно з документом, військова безпека та зниження напруженості не є взаємовиключними, а є сумісними [3]: «Очевидно, що Альянс повинен приділяти особливу увагу питанням контролю над озброєннями. Питання контролю над озброєннями та можливі заходи безпеки повинні розглядатися з такою ж ретельністю та увагою, з якою НАТО ставить до військового планування, стратегії та ядерних питань. Рада часто обговорювала питання контролю над озброєннями. Експерти з роззброєння навіть обговорювали ці питання на технічному рівні на регулярних зустрічах. Хоча ці зусилля є дуже цінними, їх недостатньо. Альянс повинен створити регулярний та постійний механізм для вивчення та оцінки всіх аспектів пропозицій у цій галузі. Цього можна досягти відповідно до мандату Ради шляхом створення окремого Постійного комітету – Комітету з контролю над озброєннями та роззброєння» [2].

Питання створення вищезгаданого комітету також обговорювалося в тому ж документі. Хоча Комітет не був створений, документ став важливим кроком вперед у започаткуванні процесу контролю над озброєннями в рамках Альянсу. У 1965 році відбулася пов'язана з цим значна зміна у зовнішній політиці Сполучених Штатів щодо ядерної зброї. Президент Джонсон вирішив, що спільне використання ядерної зброї з союзниками (що було практикою з часів президентства Ейзенхауера) та поточні переговори з Радянським Союзом щодо контролю над озброєннями та нерозповсюдження є несумісними. У результаті Джонсон заявив, що було б доцільно створити «Комітет з питань ядерної оборони» та «Групу ядерного планування». Ці нові інституції заклали основу для процесу консультацій та планування щодо можливого застосування ядерної зброї та скасували фізичний контроль над системами доставки, який Альянс здійснював до прийняття поправок. Хоча це рішення не було зустрінuto з ентузіазмом союзниками, у них не було іншої альтернативи, і вони погодилися на зміни [4].

У 1977 році Альянс створив Групу високого рівня для ведення переговорів щодо Угод про скорочення озброєнь (SALT I) та SALT II, обговорення модернізації Альянсом ядерних ракет середньої та малої дальності (РСМД) та формування спільної позиції щодо розгортання Радянським Союзом нових ракетних систем [5]. В результаті, 12 грудня 1979 року НАТО розробило політику подвійного характеру, в якій зазначалося, що «НАТО почне модернізувати свій ядерний арсенал та розгортати крилаті ракети США та ракети Pershing II у Європі, але водночас активно прагнучиме досягти угоди про контроль над озброєннями з Радянським Союзом» [6].

Переговори щодо контролю над озброєннями набули особливого значення за часів адміністрації Рейгана. В результаті тривалого процесу була розроблена нова архітектура контролю над озброєннями. Договір про ліквідацію ракет малої та середньої дальності (РСМД) було підписано у грудні 1987 року, що можна вважати найважливішою подією в історії контролю над озброєннями. Договір мав на меті знищити цілий клас ядерної зброї. Північноатлантична рада висловила задоволення цим і заявила, що документ сумісний з безпекою Альянсу [7].

Після закінчення холодної війни Альянс зіткнувся з новою реальністю. Він мав переосмислити свою роль і вирішив докласти додаткових зусиль для скорочення звичайних та стратегічних озброєнь, продовжити переговори щодо скорочення стратегічних озброєнь та залишатися відданим зобов'язанням щодо контролю над озброєннями, якщо він збереже ядерний арсенал. Ці питання вперше обговорювалися на саміті НАТО 1989 року. Потім Альянс прийняв Комплексну концепцію контролю над озброєннями та роззброєння [8], метою якої був розвиток контролю над озброєннями та роззброєння. Хоча концепція наголошувала на важливості ядерної зброї для оборони та безпеки Альянсу, вона, тим не менш, мала чітку перевагу скороченню стратегічних озброєнь: «Союзники висловлюють свою готовність досягати все більшого прогресу в досягненні своїх цілей контролю над озброєннями. Подальший розвиток

комплексної концепції здійснюватиметься шляхом розробки інтегрованого підходу, що включає сумісну оборонну політику та політику контролю над озброєннями. Робота в цьому напрямку також вимагає повного врахування специфіки взаємозв'язку між завданнями контролю над озброєннями та вимогами оборони, а також зміцнення безпеки Альянсу в контексті індивідуальної та спільної роботи різних механізмів контролю над озброєннями. Керівні принципи та ключові цілі контролю над озброєннями залишаються незмінними»[8].

Вказана вище позиція була підтверджена в Стратегічних концепціях НАТО 1991 та 1999 років, у яких зазначалося: «Альянс підтримуватиме достатній запас ядерної зброї в Європі. Ця зброя повинна мати необхідні характеристики, відповідну гнучкість та здатність до виживання, щоб її сприймали як надійний та ефективний елемент стратегії Альянсу щодо запобігання війні. Озброєння підтримуватимуться щонайменше на задовільному рівні, необхідному для миру та стабільності» [9]. Навіть у 21 столітті, через суперечливі позиції, Альянс знову стикається з дилемою. Деякі держави-члени вважали, що НАТО має повністю присвятити себе контролю над озброєннями та нерозповсюдженню. Підписання нового договору СНО між США та РФ у квітні 2010 року, перший саміт ООН з ядерної безпеки у квітні 2010 року та Оглядова конференція ДНЯЗ у травні 2010 року створили додатковий тиск на Альянс, з метою посилення його політики контролю над озброєннями.

Однак група експертів, відібраних Генеральним секретарем НАТО Андерсом Фогом Расмуссеном для роботи над рекомендаціями щодо нової стратегічної концепції, опублікувала 17 травня 2010 року звіт, у якому зазначалося: «НАТО повинен підтримувати безпечний та надійний ядерний арсенал на мінімальному рівні, що відповідає ситуації з безпекою, та розділяти відповідальність за його розгортання та оперативну підтримку. Будь-які зміни в цій політиці, включаючи географічний перерозподіл розгортання ядерної зброї НАТО в Європі, як і інші важливі рішення, повинні бути прийняті всім Альянсом. НАТО має запросити РФ до поточних обговорень ядерного бачення, концепцій, доктрин та прозорості, а також створити спеціальну консультативну групу для координації поточного діалогу з ядерних питань в Альянсі»[10].

В результаті, у грудні 2010 року НАТО прийняло нову стратегічну концепцію. Згідно з документом, Альянс підтримує та зміцнює свій ядерний арсенал як невід'ємну частину своєї оборонної політики та політики стримування. Найголовніше, що вперше в історії в документі зазначається, що НАТО є ядерним альянсом – термін, який ніколи раніше не використовувався, навіть під час найгострішої фази Холодної війни: «Стимування, засноване на адекватному поєднанні ядерних та звичайних можливостей, залишається нашою стратегією. Доки існує ядерна зброя, НАТО залишатиметься ядерним альянсом» [11].

На Чиказькому саміті 2012 року Альянс ухвалив Огляд політики стримування та оборони (DDPR)[12], який остаточно визначив ядерне стримування та контроль над озброєннями як наріжний камінь безпеки НАТО.

На основі DDPR було створено Спеціальний консультативний комітет з питань контролю над озброєннями, роззброєння та нерозповсюдження (ADNC) для побудови діалогу з РФ з питань зміцнення довіри та прозорості.

У 1984 році Рональд Рейган сказав: «Я вважаю, що ми не можемо залишити нове покоління у світі, який живе в постійному страху перед цією зброєю та знає, що будь-який божевільний може натиснути кнопку»[13].

Отже, контроль над озброєннями та нерозповсюдження залишаються важливим завданням для міжнародної спільноти, оскільки це єдиний спосіб забезпечити мир і стабільність у світі. Однак у цьому процесі учасникам необхідно сумлінно дотримуватися ідеї знищення ядерної зброї. З сьогоднішньої точки зору, через існування такої авторитарної ворожої сили, як РФ, світ, вільний від ядерної зброї, залишиться мрією для багатьох наступних поколінь.

Архітектура контролю над озброєннями є важливим досягненням міжнародної спільноти, яка сама по собі віддана глобальному миру та стабільності. Протягом багатьох років НАТО перетворилося на унікальну платформу для діалогу з питань контролю над озброєннями, роззброєння та нерозповсюдження. Різні країни постійно змінюють свої погляди на ядерні виклики та сприяють консультаціям і переговорам щодо контролю над озброєннями. Повна ліквідація ядерної зброї має залишатися головною метою міжнародної спільноти. Однак виконання цієї місії накладає багато зобов'язань на всі держави-учасниці. У непередбачуваному середовищі, створеному насильницькими та ворожими діями Росії, НАТО перебуває у безпосередній небезпеці. Ця ситуація вимагає жорсткої та рішучої відповіді з боку Альянсу. Досвід показав, що, незважаючи на численні спроби зберегти зобов'язання НАТО щодо повного роззброєння та нерозповсюдження, зміна умов змусила його діяти, керуючись екзистенційними потребами. В результаті він перетворився на ядерний альянс, зробивши таким чином безпрецедентний крок в історії міжнародних відносин та глобальної безпеки. Виклики безпеці знову зобов'язують Альянс залишатися вірним своїй традиції адаптивності та вживати адекватних заходів для посилення свого ядерного стримування та можливостей звичайної оборони.

Список використаних джерел:

1. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року. ООН; Договір, Міжнародний документ від 01.07.1968. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text
2. НАТО. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_21931.htm?selectedLocale=uk
1. Роль Альянсу над здійсненням контролю над ядерним роззброєнням. URL: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook/2001/pdf/141-150.pdf>
2. Довідник НАТО: Група ядерного планування. URL: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook/2001/hb070103.htm>
3. Заява Північноатлантичної Ради щодо Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_150016.htm

4. Зміцнення Сполученими Штатами Америки та НАТО системи ядерного стримування Росії і Китаю внаслідок посилення загроз з боку цих країн. URL: <https://igr.org.ua/publikacii/zmicnennya-spoluchenimi-shtatami-ameriki-ta-nato-sistemi-yadernogo-strimuvannya/>
5. Про реалізацію Україною положень Договору між США і СРСР про ліквідацію їх ракет середньої та меншої дальності. Розпорядження Президента України від 05.01.1994 № 1/94-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1/94-rp#Text>
6. The Alliance's comprehensive concept of arms control and disarmament. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1989/05/29/the-alliances-comprehensive-concept-of-arms-control-and-disarmament>
7. The Alliance's New Strategic Concept (1991). URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1991/11/08/the-alliances-new-strategic-concept-1991>
8. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на Європейську та Євроатлантичну інтеграцію. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/3705>
9. Рютте попередив Путіна про ядерні можливості НАТО. Європейська правда: Міжнародна безпека та євроінтеграція України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/11/8/7224450/>
10. Декларація Чиказького саміту. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?selectedLocale=uk
11. The Madman Nuclear Alert: Secrecy, Signaling, and Safety in October 1969. URL: <https://www.jstor.org/stable/4137607>

Львова Олена Леонідівна, старший науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У Преамбулі Конституції України 1996 р. проголошено, що Верховна Рада України від імені Українського народу приймає цю Конституцію, «виражаючи суверенну волю народу, спираючись на багатовікову історію українського державотворення, усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями». Зазначене свідчить про значний ідеологічний вплив як на зміст усього законодавства, так і на правові свідомість, культуру, і, відповідно характер взаємовідносин між державою та особою. Як підкреслює М. Козловець, ідеологія сприяє

усвідомленню нацією своєї сутності, тотожності й цінності, вона є одним із основних вимірів єдності й національної ідентичності [1, с. 439].

Дана тема актуалізується, по-перше, через жваві євроінтеграційні процеси та адаптацію українського законодавства до європейських стандартів; і по-друге, з огляду на жахливі наслідки російської військової агресії в Україні (зокрема, масові вбивства та знущання над українцями, демографічна криза, криза сім'ї через масову міграцію жінок із дітьми тощо), що фокусує на тих цінностях, які завжди були фундаментальними і вирішальними для майбутнього української нації – це людина, її життя, честь та гідність, сім'я, безпека. Поза ними неможливою є ефективна реалізація права і досягнення мети правового регулювання.

Дослідники даної проблематики зазначають, що термін «ідентичність» вживається в документах Європейського Союзу у двох найбільш типових контекстах, разом із тим зазначається, що Євросоюз «поважатиме національні ідентичності країн-учасниць». Водночас щодо сутності сучасної європейської ідентичності дослідники констатують певну проблематичність у зв'язку зі зростанням культурної і національної невизначеності [2, с. 44-45]. Наслідком цього може стати криза демократичних цінностей, адже «кожна національна ідентичність визначається власними цінностями, в свою чергу руйнування цих цінностей порушує політичний процес і, як наслідок, сам процес демократії. ...Лише усвідомлення своєї національної ідентичності створює можливості для діалогу з іншими ідентичностями» [3, с. 41].

Згаданим підкреслюється гострота проблеми, яка також пов'язана із беззастережним дублюванням правових норм іноземних законодавств та не притаманним українському суспільству певних зразків та моделей поведінки, їх невідповідність суспільним потребам, непередбачуваність результату у процесі правореалізації.

Отже, у процесі євроінтеграції необхідно зберігати розумний баланс між запозичуваними моделями поведінки та особливостями української ідентичності. Це, зокрема, застереже від помилок минулого, наприклад, коли за радянських часів влада при встановленні необхідних і вигідних для неї правил поведінки відштовхувалася від розуміння закону як інструменту влади, нехтуючи, і навіть свідомо нівелюючи права і свободи людини.

Глобалізаційні процеси прямують до універсалізації прав людини, що одразу виявляє проблему їх імплементації не просто в правову систему України, а в ментальність нації, що призводитиме до конфлікту в процесі реалізації таких прав. Так, С. Бобровник пише, що закони деяких демократичних країн допускають можливість одностатевих шлюбів, евтаназію, аборти на середніх строках вагітності та інші знущання над природою людини. ...вони за своїм змістом та спрямованістю не відповідають змісту та духу права, принципам моралі та моральності. Іншими словами, таке розуміння свободи, на справедливе переконання української вченої, формує розбещеність, аморальний спосіб життя, бездуховність людини, відмежованість її інтересів від потреб усього суспільства,

відсутність у неї почуття любові та взаємодопомоги та ін. Тобто, відбувається конкуренція цінностей юридичних та духовно-моральних» [4, с. 168-169].

Отже, природа людини та її сутність, біологічна чи соціальна, у взаємодії з правом, що прямує до універсальності, своїм результатом повинна мати загальне благо (а не лише індивідуальне), збереження моральних засад суспільства в межах української національної ідентичності.

Як наголошує С. Лисенков, мораль формує еталони поведінки, ціннісно-нормативну орієнтацію суспільства відповідно до ідеалів свободи і справедливості, що є свого роду серцевиною цінностей права. Найбільшої ефективності право досягає за умови збігу його вимог і вимог, що формулюються в моральних нормах, у випадку суперечностей, це може призвести до порушень закону або до моральних втрат [5, с. 126]. Вказане породжує проблеми правової невизначеності, несприйняття права суспільством, нерозуміння суб'єктами правореалізації як змісту вимог правових приписів, так і дій, вчинення яких передбачається нормами права.

Продемонструємо на прикладі останніх законодавчих новел в українському законодавстві окремі їх положення, які набувають конфліктогенності у суспільному житті.

Гостру колізія ціннісного змісту виникла в результаті деяких норм новоприйнятого Закону України «Про медіа» (від 13.12.2022 р.), які суперечили суспільним очікуванням та моральним засадам і така невизначеність призвела до неочікуваних наслідків для суб'єктів права, а саме – до настання юридичної відповідальності.

Так, статтею 110 вказаного Закону встановлюється відповідальність суб'єктів у сфері аудіовізуальних медіа, а саме, у п. 3.1 до значних порушень відносяться поширення висловлювань, що підбурюють до дискримінації чи утисків стосовно окремих осіб чи груп осіб за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. На підставі цієї норми рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (далі по тексту – Нацрада) було винесено припис суб'єкту в сфері онлайн-медіа ГО «Громадянський рух «Всі разом!» про визнання порушення вимог пункту 3 частини першої статті 36 Закону України «Про медіа» та зобов'язання усунути порушення. Суть порушення вбачається у тому, що ГО «Громадянський рух «Всі разом!» поширив у медіа просторі статтю, яка, на переконання Нацради, «сприяє обмеженню прав, рівних можливостей, спричиняє дискримінацію представників(-иць) ЛГБТК+спільноти». Водночас, ГО «Всі разом!» звернулася з позовом до суду з вимогою визнати протиправними та скасувати рішення Нацради №624 від 07.03.2024 р. та припис як додаток до даного рішення та обґрунтовує це тим, що у статті здійснюється виклад достовірних подій і фактів [6, с. 180-181].

Таким чином, реалізація природного, конституційного права на свободу слова зазнала обмежень законодавчими нововведеннями на шталт європейських зразків, що в процесі правореалізації вступило у конфлікт з моральними засадами українського суспільства та не є притаманним національній ідентичності, сформованій історично. Особливо вразливими ці питання стають в умовах війни,

коли зростає і посилюється відчуття справедливості, честі та гідності. У цей час держава з особливою пильністю зобов'язана стверджувати, популяризувати та захищати ці засадничі цінності та власну ідентичність.

Так, згідно Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 р. [7] передбачається реалізація державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності як складової забезпечення національної безпеки України. Зокрема, у статті 1 даного Закону формулюється категорія української національної ідентичності як «стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями» (п. 17).

Тож в умовах війни, коли з боку російського агресора відбувається знищення української нації, її ідентичності, культури, традицій, посягання на честь і гідність кожного українця та його основоположні права на життя і безпеку, на сім'ю та відтворення роду, в умовах демографічної кризи держава зобов'язана вжити усіх заходів не просто для збереження національної ідентичності, які є основою національної безпеки, а й для притягнення до відповідальності осіб (чи груп осіб), які порушують норми вказаного закону. Адже на сьогодні можна спостерігати відсутність правового механізму юридичної відповідальності за посягання на національну ідентичність, на моральні та духовні засади.

Отже можна констатувати, що національна ідентичність на сьогодні має законодавче визначення, втім не визначено механізм її збереження в процесі євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
2. Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності : навч. посібник / кол. авторів ; за ред. Т. С. Смовженко та З. Е. Скринник. Київ : УБС НБУ, 2015. 609 с.
3. Шульга М. В. Криза демократичних цінностей у процесі формування національної ідентичності. *Проблема ідентичності в XXI столітті*. Зб. наук. праць студентів, аспірантів на викладачів. 15 жовтня 2020 р. Київ, 2020. 94 с.
4. Бобровник С. В. Компромiс i конфлікт у праві: антрополого-комунікативний підхід до аналізу: монографія. Київ : Юрид. думка, 2011. 384 с.
5. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права. Навч. посібник. Київ : Юрисконсульт, 2006. 356 с.
6. Львова О. Л. Моральні засади правотворчості в Україні як фактор її оптимізації. *Оптимізація правотворчої діяльності: теоретико-правові засади : монографія* / за заг. ред. Н. М. Пархоменко. К. : Юрінком Інтер, 2025. С. 167-191.

7. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

Мельник Ярослав Ярославович,
старший науковий співробітник
відділу дослідження проблем
правотворчості та адаптації
законодавства України до права ЄС
Інституту правотворчості та науково-
правових експертиз Національної
академії наук України, доктор
юридичних наук, адвокат

АНТРОПОЛОГІЧНІ ШКОЛИ ПРАВА ЯК ДОКТРИНАЛЬНІ ФОРМУЛЯРИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Євроатлантична інтеграція України – складний правотворчий процес, який передбачає потребу зближення правової системи України до права ЄС. Будучи системним явищем, він повинен відображати певний формуляр, за яким можливе забезпечення стійкого євроінтеграційного процесу для України.

За висновками дослідників, які переймались проблемами правового забезпечення повоєнного відродження України, європеїзація не обмежується лише формальними змінами у нормативній базі, а поступово формує підґрунтя для стійких соціальних перетворень та політичної модернізації [5, с.348]. А всеохопна оборона України передбачає використання всього потенціалу держави та суспільстві, здійснення превентивних дій, стійкого опору та застосування всіх форм і способів збройної боротьби у багатовимірному просторі з дотриманням норм і принципів міжнародного права [5, с.345–346]. Що дає підстави вважати про створення належного впливу міжнародного права на євроінтеграційний простір України.

Тому, слід враховувати і те, що вплив міжнародних договорів на національне законодавство України в ході євроінтеграції окреслюється у певних ознаках-корелятах. Звернемо увагу з поміж інших на такі як от: (а)встановлення (наявність) прав і обов'язків за результатами укладення міжнародного договору; (б)формування правопорядку та відповідного правового режиму виконання (дотримання) умов договору; (в)наявність конкретних правових механізмів забезпечення та нормативно-правового регулювання національного правопорядку; (г)настання правових наслідків – трансформація правопорядку та правовідносин, правосвідомості та правової культури у зовнішніх зносинах між суб'єктами державами – сторонами договору; тощо [6, с.244].

По суті, тут слід вказати на те, що сам євроінтеграційний процес націлений на відчуження одного правопорядку та прийняття іншого.

У соціальній філософії зазначається, що на сьогодні, існує широкий спектр поглядів щодо відчуження і, відповідно, шляхів і засобів його подолання. Сучасна соціальна філософія переповнена своєрідними рецепторами, які охоплюють майже всі фундаментальні засади існування людини в суспільстві. Найпоширенішими є біологізаторські та антропологічні концепції відчуження [1, с.373].

Привертає увагу в межах євроінтеграційного процесу для України саме антропологічний аспект проблеми «відчуження».

Антропологія права вивчає осмислення взаємовідносин людини і права [2, с.59], процес юридизації права у тому чи іншому правопорядку. На ґрунті уявлень про людину як про «розумного егоїста» затвердити примат права стосовно зведеної в закон волі верховного правителя не можливо, оскільки така людина не має внутрішнього критерію для вибору в ситуації нормативно-ціннісного конфлікту, а має потребу в зовнішній авторитетній опіці [7, с.145]. Такий підхід дає нам бачення стосовно того, що європейське співтовариство, їх правопорядок, визначається певною номінальною оцінкою авторитетного правоустрою, у якому право для людини працює.

В той же час, унікальність кожного із правопорядків, безумовно, спонукає до методології забезпечення процесу євроінтеграції, яка, на нашу думку, лежить в ключі тієї чи іншої школи права.

В енциклопедичній довідці зазначається, що «школа права» є науковим напрямом, який заснований на новаторських ідеях чи концепції, послідовна теоретична розробка якого здійснюється колективом авторів під керівництвом авторитетного лідера. Разом з тим, наукові школи сприяють поглибленому дослідженню проблем правового розвитку, наступності у підходах до вивчення сутності правових явищ [9, с.442–443]. Тут, слід задатися питанням: які школи та чи використовуються такі для правового забезпечення стійкості в умовах сучасної євроатлантичної інтеграції України?; врешті рещт, які із таких підходять найкраще?

Передусім, варто звернути увагу історичну довідку щодо наукових шкіл. Зазначається, що самі по собі наукові школи в традиційному або класичному розумінні постали тільки протягом 19 ст., позаяк спиралися на низку потужних соціокультурних передумов та інтелектуальних викликів [3]. Із поширенням концептів некласичної науки змінюються й уявлення щодо ролі наукових шкіл. Передусім, фокусується увага на самому механізмі конструювання/переформовування наукової спільноти, себто на тому, в який спосіб змінюються її неформальні контури [3].

В Україні, на сьогодні, є доволі розвинутими такі школи права як от: історична школа права (О.Н. Ярмиш, та інш.); соціологічна школа права (В.В. Костицький, та інш.), і т.д.

Антропологічна школа права в українських джерелах характеризується переважно як один із напрямків науки кримінального права [8, с.124].

Утім, не зважаючи на специфіку кримінального права, прибічники антропології права в Україні проводять відповідні дослідження й на рівні інших

галузей права. Зокрема «Антропологія соціального права» (Я.Я. Мельник, монографія, Київ, 2021) [4], тощо.

У ключі правового забезпечення стійкості в умовах сучасної євроатлантичної інтеграції України, доречно звернути увагу на особливості антропології права як ключового аспекту доктринального формуляру, а саме: соціально-антропологічний підхід допомагає виявити історичні тенденції до раціонального пошуку відмінностей між людьми, до поділу їх на групи; історію розвитку дискримінації людей людьми; тощо [7, с.56].

Висновки. Антропологічні школи права як доктринальні формуляри правового забезпечення стійкості в умовах сучасної євроатлантичної інтеграції України відображають певний формуляр. В їх основі лежить ґрунтовний методологічний інструментарій, а також, можливість ефективного впровадження правового забезпечення стійкості в умовах сучасної євроатлантичної інтеграції України. Це пояснюється не тільки завдяки нормативно-правовому регулюванню /Угодам, Директивам, внесенням змін до законодавства/, але й завдяки глибоких доктринальних розвідок права у специфічній проблематиці, яка дотична до європейських цінностей /прав, свобод/. Врешті решт, роль антропологічних шкіл права в євроінтеграційному процесі характеризується як певні стержні, осердя правової культури та наукового потенціалу України.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П., Губерський Л. В., Михайленко М. І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: підручн. для вищ. навч. закл. Вид. 4-те, випр. та доп. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 552с.
2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т.2: Філософія права / редкол.: С.І.Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. 1128с.
3. Колесник О.В. Ннаукові напрями, школи, течії, гуртки. Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка"», 2010. 728 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Naukovi_s (останній перегляд: 08.10.2025).
4. Мельник Я.Я. Антропологія соціального права: монографія/ д.ю.н. Я.Я.Мельник. Видання 2-ге (переробл. та доповн.). Вид-во: «Людмила», Київ, 2021. 219 с.
5. Правове забезпечення повоєнного відродження України: монографія/ за заг.ред. Р.О. Стефанчука. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 392с.
6. Систематизація законодавства України як важлива складова правотворчої діяльності в умовах євроінтеграції: збірник наукових праць / за заг. ред. О.О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської. Київ: Алерта, 2024. 248 с.
7. Філософія права: підруч. для студ.юрид.вищ.навч.заклад./О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін.; за ред. О.Г. Данильяна. Харків: Право, 2017. 208с.

8. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1: А–Г. 2004. 672с.
9. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 6: Т–Я. 2004. 768с.

Омельчук Василь Андрійович,
професор кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності
Західноукраїнського національного
університету доктор юридичних наук,
професор

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПІДГРУНТЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ: СТАНДАРТИ НАТО, АСАГUIS У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Той факт, що саме кафедра конституційного права НАВС є організатором цього актуального, знакового і необхідного на сьогодні заходу, темою якого є євроатлантична інтеграція України в умовах збройної агресії, зобов'язує мене, як науковця, а в минулому як практика сфери забезпечення державної безпеки, предметом теоретичних і прикладних інтересів якого є реалізація прав людини, у своїй доповіді звернутись передусім до конституційних основ євроатлантичної спрямованості нашої держави і суспільства. Відомо, що визначальну роль у цьому відіграв Закон України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) 2019 року [1].

За зміненими нормам Конституції України незворотність європейського та євроатлантичного курсу зафіксована у преамбулі. Визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору зафіксовано у ст. 85 Основного Закону України, де зазначені повноваження Верховної Ради України. У статті 102 зафіксована роль Президента України, як гаранта реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. А у статті 116 констатується про те, що Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [2]. Із цих питань у авторитетному новітньому виданні Науково-практичного коментаря Конституції України 2024 року провідні науковці-правники по різному розглядають ці норми. Так, М.І. Коцюбра у коментуванні преамбули, констатує наявність змін у текст Конституції, у переліку законів вказує на наявність зазначений Закону 2019 року, але не акцентує увагу на його значимість. Л.Р. Наливайко у коментуванні цих

змін підкреслює актуальність саме цих повноважень українського парламенту. С.В. Ківалов щодо ролі Президента України, як гаранта реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, підкреслює, що ці зміни як і інші були попередньо схвалені Конституційним Судом України. А Д.В. Лученко при розгляді компетенції Кабінету Міністрів України зазначає, що це «... доповнення тексту Основного Закону п.11 можна вважати позитивним рішенням в аспекті нормативного визначення провідної мети держави на міжнародній арені, проте слід констатувати, що письмове закріплення стратегічного курсу на членство в міжнародних і наднаціональних організаціях не є реальним кроком до такого статусу. Крім того залишається дискусійним питання про те чи варто закріплювати на рівні Основного Закону Стратегічний курс держави на набуття членства у будь-яких договірних утвореннях, які можуть мати тимчасовий характер у вимірах багатовікової історії державності» [3, с. 13-16; 608-609; 712; 789-791] .

Разом з тим важливо зазначити, що євроатлантична орієнтація і конкретні заходи української держави були і раніше, ще до внесення зазначених змін у Конституцію України і власне й до прийняття самої Конституції. Так, відомо, що відносини між Україною й Організацією Північноатлантичного договору почалися 1992 року. У подальшому у 2008 році Україна подала заявку на отримання Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) [4]. Наступними важливими нормативно-правовими актами співробітництва України і НАТО стали Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору, яка була прийнята у 1997 році [5], Указ Президента України «Про Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року», прийнятий у 2004 році [6]. На Брюссельському саміті в червні 2021 року лідери НАТО підтвердили рішення, ухвалене на саміті в Бухаресті 2008 року, про те, що Грузія й Україна стануть членами Альянсу з Планом дій щодо членства (ПДЧ) як невід'ємною частиною процесу та правом України визначати своє майбутнє і зовнішню політику без стороннього втручання. А у 2022 році 30 вересня після підписання путіним «указів про приєднання» окупованих територій Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей Володимир Зеленський оголосив, що Україна підписує заявку на прискорений вступ до НАТО [7]. 9 листопада 2022 року Спільне звернення Президента, Голови Верховної Ради, Прем'єр-міністра нашої держави було опубліковане на сайті Президента України [8]. Реакція на ці дії нашої влади з боку західних партнерів виявилась специфічною. У НАТО відреагували на рішення України стримано. Тодішній Генеральний секретар НАТО Йенс Столтенберг підкреслив, що "НАТО не є стороною конфлікту", а втім продовжить збройну й дипломатичну підтримку України. У Білому домі зауважили, що питання розгляду української заявки "не на часі". А у кремлі українську заявку до Альянсу також не залишили без уваги, повідомивши, що "саме орієнтація на НАТО та підтвердження майбутнього членства України в НАТО стали однією з причин "спеціальної військової операції" [9].

Такий нелінійний перебіг зазначених ті інших загальновідомих подій минулого і сьогодення, прийняття законодавчих і нормативно-правових актів, неоднозначні погляди на ці процеси науковців і політиків, на шляху до євроінтеграційної імплементації України, безсумнівно на впровадження стандартів НАТО та їх імплементацію у сектор безпеки й оборони України в умовах збройної агресії.

Передусім зазначимо, що стандарт НАТО, він же «Угода зі стандартизації» (англ. Standardization Agreement; STANAG) це міжнародний договір, який регламентує загальні правила, визначає спільний порядок дій, закріплює єдину термінологію і встановлює умови уніфікації технічних процесів, а також озброєння та військової техніки, іншої матеріальної частини збройних сил Альянсу та країн-партнерів. Стандарти НАТО об'єднані в складну і взаємопов'язану ієрархію керівних документів Альянсу [10]. Їх умовно можна розділити на адміністративні, оперативні та матеріально-технічні[1]:

Адміністративні стандарти визначають процеси управління та обміну інформацією, порядок роботи з документацією. Оперативні стандарти спрямовані на оперативне планування застосування військ. Матеріально-технічні стандарти визначають єдині вимоги до озброєння і військової техніки союзників, управління життєвим циклом, а також кодифікації предметів забезпечення. Окрім Угод про стандартизацію (STANAG) останнім часом в НАТО набуває поширення практика розробки стандартизованих рекомендацій, перевагою яких є відсутність потреби у ратифікації. Вищим органом НАТО, який визначає політику в галузі озброєння, у тому числі в питаннях стандартизації, є Конференція національних директорів з озброєння (англ. Conference of National Armaments Directors — CNAD). Під її егідою розгорнута широка структура робочих груп і підгруп, різних комітетів, на постійній основі, з урахуванням отриманого Альянсом досвіду, що аналізують, уточнюють і розробляють стандарти НАТО. Безпосередньо узгодженням стандартів, обігом документів займається Офіс стандартизації НАТО.

Українська сторона, разом з іншими країнами партнерами, також бере участь в роботі Конференції національних директорів з озброєння. Також слід зазначити, що кожна країна-член НАТО має і свою власну національну систему стандартизації. У середині кожної країни є свої національні стандарти, і всі вони різні. Так, наприклад, США, Велика Британія, інші країни, військові операції планують за своїми оперативним стандартам. Але при діях у складі контингенту НАТО вони керуються загальними стандартами. Саме тому питання взаємо сумісності є дуже важливими.

Оскільки у плані нашого заходу передбачено дослідження імплементації стандартів НАТО у сектор безпеки й оборони України в умовах збройної агресії, враховуючи доцільність уникнення розголошення певної інформації, яка може нашкодити бойовим діям, то доречно буде навести тільки певний вибірковий перелік угод STANAG, а саме:

STANAG 1008: (публікація 9, 24 серпня 2004 р.) стандартні характеристики для судових електроенергетичних систем на військових кораблях НАТО;

STANAG 1034: (публікація 17, 24 травня 2005 р.) стандартизація для корабельної артилерії;

STANAG 1052: (публікація 32, 12 липня 2006 р.) щодо підводних човнів і протичовнової дії;

STANAG 1059: Список кодів НАТО для країн;

STANAG 2116: Коди НАТО для класів військовослужбовців;

STANAG 2138: (4-та редакція від травня 1996 р.) щодо уніформи й особистого обладнання військових;

STANAG 2222: використовується у вишколів капеланів НАТО;

STANAG 2345: (3-тя редакція від 13 лютого 2003 р.) стандарти оцінки й контролю опромінення персоналу радіочастотними полями — 3 кГц до 300 ГГц;

STANAG 2546: спільна об'єднана доктрина з медичної евакуації. Адаптована та затверджена як військовий стандарт ЗСУ для застосування у спільних операціях з країнами-членами НАТО. Визначає основні поняття щодо процедур медичної евакуації та їх види в країнах-членах НАТО;

STANAG 4569: Методи оцінки рівнів захисту бойових броньованих машин легкої категорії від ураження боєприпасами кінетичної дії, осколками та ударною хвилею осколково-фугасних снарядів польової артилерії, мінами, саморобними вибуховими пристроями, кумулятивними снарядами; Визначає, зокрема, рівні захисту екіпажів бойових броньованих машин легкої категорії (за масою) від ураження різними видами боєприпасів;

STANAG 4586: Стандартний інтерфейс системи управління безпілотників;

STANAG 4609: щодо сумісності методів поширення цифрових рухомих зображень (англ. NATO digital motion imagery standard);

STANAG 4628: (16 березня 2011 р.) щодо протоколів зв'язку для військового застосування;

STANAG 4670: (АТР 3.3.7) визначено критерії класифікації безпілотних авіаційних комплексів (БпАК) та, відповідно, поділ на три класи;

STANREC 4811: Виявлення безпілотних авіаційних систем (UAS) та уникнення зіткнення з ними.

Наведені тільки окремі стандарти НАТО, які свідчать про деталізацію цих аспектів, що у взаємозв'язку із іншими є важливими для ведення бойових дій у сучасних умовах є важливими [11].

Подальший перехід України на такі стандарти потребує значних зусиль але є необхідною умовою забезпечення суверенітету нашої держави [12].

Організаторами цього науково-практичного круглого столу включили в предмет розгляду й таку категорію як ACQUIS. Тому обійти увагою і цю складову предмету дослідження з огляду бачення автором проблем дослідження недоцільно. Ця категорія як похідна від французького в українському звучанні - *акі комюнотер і означає* надбання спільноти. Не вдаючись у оригінальне походження цього терміну наголосимо, що за змістом воно стосується більше системи ЄС чим Євроатлантичного Союзу [13].

Складовими Acqui вважаються елементи по-перше - законодавчої частини, що включає правові акти, прийняті Європейським Парламентом, Радою

Європейського Союзу, по друге юридичну практику, що містить судові рішення Європейського Суду, які тлумачать та застосовують законодавство Європейського Союзу. Ці рішення встановлюють прецеденти, які мають силу на всій території Європейського Союзу. І по третє це міжнародні договори по суті, як вважається фахівцями, це сукупність стандартів що формує певну основу, ментальність сучасної європейської спільноти [14].

Для України *Acquis communautaire* має велике значення оскільки у рамках асоціації з ЄС Україна зобов'язана дотримуватися і впроваджувати *Acquis communautaire*. Це означає, що Україна з часом має прийняти та виконати всю законодавчу базу Європейського Союзу. Важливо й те, що термін *acquis* також використовувався для правової системи, прийнятої відповідно до Шенгенської угоди до її інтеграції в правопорядок. *Acquis* Ради Європи у сфері встановлення стандартів у сферах демократії, верховенства права та основних прав і свобод людини слід розглядати як певні віхи на шляху до європейського політичного проєкту, а Європейський суд з прав людини слід визнати головним судовим стовпом майбутньої архітектури і в Україні..

Разом з тим європейська історія із часів середньовіччя, відом тим, що війни на релігійній ті інших основах були звичним явищем. Вестфальський мир 1648 року заклав основи сучасного світового порядку і сучасної Європи — поділу світу на національні держави і появу пов'язаних з цим принципів міжнародного права. В міжнародній політиці з'явилося поняття Вестфальська система, яка забезпечувала суверенітет держави на своїй території [15]. Певне з тих часів і розпочала форсуватись європейська ментальність, яка в подальшому ще пройшла чимало війн світового масштабу.

Враховуючи всі зазначені обставини, що пов'язані з *Acquis communautaire* автор вважає за доцільне, висловити і власне бачення європейської ментальності, виходячи із досвіду перебування у європейських країнах, і звернути увагу не стільки на зазначені класичні нормативно-правові складові цієї категорії (для цього дозволеного об'єму тез ніяк би не було б достатньо для висвітлення проблеми), а поділитись думками щодо особливостей ментальності самих європейців як певної спільноти. Так, на погляд автора, для європейця реальним пріоритетом є засадничий принцип – людина і її життя є більшою цінністю чим інтереси держави, її безпека і більше того протистояння ворожій агресії. Така авторська думка підтверджується й результатами соціологічного дослідження в умовах протистояння російській агресії України, як прикладу сьогоденних реалій у низці країн Європи [16].

Отже євроатлантична інтеграція України в умовах збройної агресії, імплементація стандартів НАТО та *acquis* ЄС у сектор безпеки й оборони України в зазначених умовах є важливою, але далеко не простою проблемою, вирішення якої потребує немалих зусиль.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в

- Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) [1 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n6>]
2. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
 3. Конституція України. Науково-практичний коментар / [редкол. : Р.О. Стефанчук (співголова), О.В. Петришин (співголова), Ю.Г. Барабаш та ін. вступ. сл. В. Зеленського]. За заг. ред. Р.О. Стефанчука, О.В. Петришина. Нац. акад. прав. Наук України; Конст. Суд України Харків :Право, 2024. 1176 с.
 4. План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) УХВАЛЕНО на зустрічі глав країн членів Північноатлантичної Ради у Вашингтоні від 24 квітня 1999 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_009#Text]..
 5. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору <https://zakon.rada.gov.ua/>
 6. Указ Президента України від 22 червня 2004 року N 670/200 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 червня 2004 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/670/2004#Text>
 7. Ми робимо свій визначальний крок, підписуючи заявку України на вступ у пришивдшеному порядку до НАТО – звернення Президента Володимира Зеленського <https://www.president.gov.ua/news/mi-robimo-svij-viznachalnij-krok-pidpisuyuchi-zaavku-ukrayi-78173>
 8. Спільне звернення Президента України Володимира Зеленського, Голови Верховної Ради України Руслана Стефанчука, Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала до Організації Північноатлантичного договору <storage/01/16/49/930828c389f438917f22e>
 9. Країна та армія "натівського" стандарту": 5 питань про заявку України на вступ до НАТО <https://suspilne.media/293800-kraina-ta-armia-nativskogo-standartu-5-pitan-pro-zaavku-ukraini-na-vstup-do-nato/>
 10. Матеріали Центру дослідження армії, конверсії і роззброєння] що мають утворювати систему систем стандартів <http://cacds.org.ua/ru/bulletin/645>.
 11. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%>
 12. Перехід України на стандарти НАТО: що це означає для нашої армії та країни загалом <https://kp.ua/ua/politics/a688241-perekhid-ukrajini-na-standarti-nato-shcho-tse-oznachaje-dlja-nashoji-armiji-ta-krajini-zahalom>
 13. https://uk.wikipedia.org/wiki/Acquis_communautaire#%D0%9E%D0%B3
 14. ЩО TAKE ACQUIS COMMUNAUTAIRE <https://reporter.zp.ua/shho-take-acquis-communautaire.html>
 15. Вестфальський мир <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93>
 16. Готовність воювати: в яких країнах люди готові захищати свою країну <https://society.comments.ua/ua/news/developments/gotovnist-voyuvati-v-yakih-krainah-lyudi-gotovi-zahischati-svoyu-krainu-730617.html>

Піскун Іван Іванович, доцент кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВНИЙ ВИД ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ З РОЗШУКУ ТА ЗАТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ САМОВІЛЬНО ЗАЛИШИЛИ ВІЙСЬКОВУ ЧАСТИНУ АБО МІСЦЕ СЛУЖБИ

У сучасних умовах забезпечення національної безпеки України важливу роль відіграє належний рівень дисципліни у Збройних Силах України. Одним із найсерйозніших порушень військової дисципліни є самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцями. Ці дії не лише підривають боєздатність підрозділів, а й створюють загрози для безпеки суспільства в цілому.

Для ефективної протидії цьому явищу необхідно застосовувати системний підхід, який передбачає комплекс заходів як організаційного, так і правового характеру. Такий підхід передбачає взаємодію різних структурних підрозділів Міністерства оборони України, правоохоронних органів та органів місцевого самоврядування. Крім того, важливим є удосконалення законодавчої бази, що регулює порядок розшуку та затримання військовослужбовців, які самовільно залишили місце служби.

Удосконалення механізму розшуку має базуватися на аналізі існуючих проблем, впровадженні передових технологій та досвіду інших держав. Це дозволить не лише підвищити ефективність розшукових заходів, а й запобігати повторенню подібних порушень у майбутньому.

Поряд з цим, проблема самовільного залишення частини та дезертирства є однією з головних викликів для Збройних Сил України. За даними Офісу Генерального прокурора, лише за перше півріччя 2024 року відкрито 29,8 тисячі кримінальних справ, пов'язаних із втечею військовослужбовців, серед яких 18,6 тисячі випадків стосуються військовослужбовців, які самовільно залишили місце служби, а 11,2 тисячі – дезертирства [1]. Від початку війни було зареєстровано понад 63,2 тисячі таких випадків [2], що вказує на масштаб проблеми та потребу в комплексних рішеннях. Ці явища регулюються статтями 407 і 408 Кримінального кодексу України, однак лише покарання не є достатнім заходом для вирішення проблеми – необхідно працювати над усуненням її першопричин.

На нашу думку, проблеми починаються вже на етапі військової підготовки. Значна частина навчальних центрів використовує застарілі методики, а інструктори часто не мають належної мотивації чи кваліфікації [3]. Відсутність належної психологічної підтримки ще більше ускладнює ситуацію, знижуючи моральний стан особового складу. На фронті військовослужбовці часто

потрапляють у підрозділи, які не враховують їхніх навичок чи досвіду. Це посилює ризик самовільного залишення частини, а також сприяє виникненню корупційних схем, пов'язаних із виплатами премій, наданням лікарняних чи переведенням в інші підрозділи.

Разом з зазначеним, авторитарний стиль керівництва, що залишився з радянських часів, часто підриває моральний дух армії. Брак підтримки та відсутність справедливості з боку командування штовхають військовослужбовців до самовільного залишення служби. Командири, які повинні нести відповідальність за психологічний стан підлеглих відповідно до статті 58 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України [4], часто уникають офіційної фіксації випадків самовільного залишення військової частини через побоювання негативного впливу на кар'єру.

Одним із кроків боротьби з військовослужбовцями, які самовільно залишили частину, стало ухвалення Верховною Радою законопроекту № 11322, що передбачає можливість повернення військових, які вперше залишили місце служби під час воєнного стану. Це дозволило повернути близько 7 – 8 тисяч військовослужбовців. Однак це не стало панацеєю як вважалось.

Але поряд з цим левову частку військовослужбовців, які самовільно залишили військову частину повертають, затримують правоохоронні органи України, взаємодія між якими є неефективною. Часто відповідальність за розшук таких військових перекладається між структурами, що ускладнює оперативне реагування.

Звертаємо увагу на те, що система розшуку потребує реформування. Військова поліція, створення якої передбачено законопроектами № 6569-д і № 6570-д, може вирішити частину цих проблем. Прокуратура має відігравати ключову роль у координації дій між військовими та правоохоронними органами. Також необхідно запровадити психологічну підтримку не лише на етапі підготовки, а й під час служби. Військові психологи мають допомагати бійцям впоратися зі стресом і зберігати мотивацію.

Рішення про самовільне залишення частини або дезертирство зазвичай не є наслідком єдиного чинника. Це поєднання страху, відчуття несправедливості, недовіри до командування та виснаження. Адміністративний вакуум, коли жодна з відповідальних структур не здійснює активних дій щодо розшуку, дозволяє військовослужбовцям тривалий час залишатися поза військовою службою, що в свою чергу є підвищенням рівня самовпевненості щодо безкарності і як наслідок іде послаблення боєздатності армії.

Висновки і пропозиції.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що важливо забезпечити справедливий розподіл відповідальності між командирами та підлеглими. Повернення військових, які залишили місце служби, повинно здійснюватися не лише в ту частину, з якої вони пішли, а й в інші підрозділи, де їхня служба буде ефективнішою. Необхідно створити спеціальні військові ради, які ухвалюватимуть рішення про повернення бійців, щоб уникнути суб'єктивних рішень і корупційних ризиків.

Суспільне ставлення до військовослужбовців, які залишили службу, повинно бути виваженим. Демонізація таких людей лише поглиблює проблему. Необхідно розглядати кожен випадок індивідуально та аналізувати його комплексно. Самовільне залишення частини так як і дезертирство часто є наслідком бойового стресу, фізичного та морального виснаження, а не лише свідомого ухилення від обов'язків.

Відсутність єдиного механізму координації між військовими структурами, правоохоронними органами та прокуратурою поглиблює проблему. Для її вирішення необхідна ефективна взаємодія всіх структур, що дозволить забезпечити належний рівень дисципліни та боєздатності армії. Також важливо підвищувати мотивацію військових через справедливу кадрову політику, гнучке управління та впровадження інноваційних технологій.

Поряд із посиленням контролю необхідно усувати першопричини порушень – підвищувати якість підготовки військовослужбовців, впроваджувати ефективну психологічну підтримку та змінювати управлінську культуру всередині армії. Лише комплексний підхід, заснований на справедливості, прозорості та індивідуальному підході до кожного випадку, дозволить зменшити кількість випадків самовільного залишення частини та дезертирства, підвищити дисципліну та забезпечити стійкість військових підрозділів у складних умовах воєнного стану.

Створення системи, яка враховуватиме людський фактор, є ключовим елементом у підвищенні ефективності Збройних Сил України. Така система має передбачати комплексний підхід до проблеми самовільного залишення військової частини і дезертирства, орієнтуючись не лише на жорсткі заходи покарання, а й на запобігання порушенням дисципліни. Це передбачає створення умов, за яких військовослужбовці відчуватимуть підтримку командування, справедливе ставлення з боку держави та впевненість у своїй безпеці й гідності.

Це, у свою чергу, дозволить Україні зміцнити свої обороноздатні позиції, сприятиме досягненню перемоги у війні та забезпечить передумови для встановлення стабільного миру, заснованого на справедливості, взаємній підтримці та верховенстві права.

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/2b62b5c1-6bc9-4f16-9aa7-ef58ed908ea8> (дата звернення: 24.02.2025).
2. Німецька державна радіостанція та телеканал. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/dezertirstvo-v-zsu-desatki-tisac-sprav-ale-do-sudu-dovodat-odinici2-a-69597844/a-69597844> (дата звернення: 24.02.2025).
3. Суспільні новини. URL: <https://suspilne.media/830063-mense-niz-hotilosa-b-sirskij-pro-trivalist-pidgotovki-mobilizovanih> (дата звернення: 24.02.2025).
4. Закон України “Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 24.02.2025).

Прохоренко Михайло Михайлович, старший викладач
Военної академії імені Євгенія
Березняка, кандидат юридичних
наук, доцент

ПРАВОВІ ВІЙНИ

В умовах російсько-української війни акцентується потреба щодо переосмислення предмету розуміння класичного змісту терміну війна, оскільки протистояння між державами відбувається не тільки між силами оборони, а і на різних рівнях: соціальному, економічному, політичному, правовому та іншому. Наведемо деякі приклади поняття війна в його широкому розуміння.

Війна – стан в якому держави застосовують одна проти одної усі форми тиску з дотриманням дії законів та звичаїв війни (*jus in bello*) [1]. Отже, війна розглядається, будь-яка форма тиску одного суб'єкта (ів) на іншого суб'єкта (ів) у відповідності до законів та звичаїв війни.

Інше поняття війни надано Великою українською енциклопедією. А саме, війна є багатозначний термін:

1) Соціально-політичне явище, крайня форма розв'язання соціально-політичних, ідеологічних, економічних, територіальних, етнонаціональних, релігійних чи інших суперечностей між державами, народами, націями, урядами, спільнотами або воєнізованими групами, що відбувається за допомогою організованої збройної боротьби.

2) Переносно — стан ворожнечі та відкритого протистояння між ким-небудь, крайнє загострення конфлікту в певній суспільній сфері (наприклад, війна інформаційна, торгівельна війна, війна пам'ятей) [2].

Аналізуючи надане визначення необхідно зазначити, що в широкому (переносному) значенні війна розглядається, як стан ворожнечі та відкритого протистояння між суб'єктами в певній суспільній сфері до якої також і належить право.

Військовий теоретик К. Клаузевіц давав визначення війни, як продовженням політики іншими, насильницькими засобами, спрямованими на те, щоб примусити супротивника виконати свою волю [3]. К. Клаузевіц також не обмежує війну виключно збройним протистоянням, а вказує і на засоби, які мають інший насильницький характер, нажаль не деталізуючи їх.

Щодо правових (юридичних) війн, то можна вказати на те, що вперше поняття правова війна, як засіб відкритого протистояння між країнами було надано Данлапам Чарльзом в його роботі “Правова війна: вирішальний елемент в конфліктах ХХІ століття”, яка була опублікована у 2009. Правова війна ним розглядається, як метод ведення війни, за яким право використовується як засіб досягнення військових цілей [4, с. 33].

Сучасне розуміння правових (юридичних) війн ми знаходимо у працях вітчизняних вчених. Водянніков О.Ю., який під юридичною війною розуміє

основні події юридичного фронту, які відбуваються навколо двох питань: притягнення винних до кримінальної відповідальності і стягнення з держави-агресора збитків за шкоду, завдану їй протиправними діями [5].

Черниш В.О. вказує на те, що фахівці виділяють юридичні війни (lawfare) – сюди включають позови, заперечення проти них, створення доказової бази на майбутнє. Сюди ж відносяться і санкції [6].

Таким чином, дослідивши понятійно-категоріальний апарат терміну правових (юридичних) війни, за аналізом досвіду ведення російсько-української війни, можна зробити висновки, що під правовою війною нами розуміється окрема форма ведення війни за якою право використовується як засіб досягнення військових цілей.

До способів, за якими ведуться правові війни, з урахуванням досвіду російсько-української війни, можна віднести:

1. Застосування санкцій проти російської федерації.
2. Документування Україною злочинів вчинених російськими військами.
3. Прийняття участі України у судових процесах щодо притягнення до відповідальності російської федерації за геноцид, воєнні злочини, злочини агресії, злочини проти людяності та інші злочини.
4. Протистояння України у сфері неналежної інтерпретація російською федерацією норм права.
5. Зупинення лобіювання інтересів російської федерації під час прийняття нормативно-правових актів України.
6. Протистояння у використанні російською федерацією колізій та прогалин у національному та міжнародному законодавстві.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1: А-Г. 672 с.
2. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Війна>
3. Clausewitz Carl. On War. Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1989. 732 p.
4. Марк Войгер. Разв'язані війни на правовому полі. Per Concordiam. 2020. Т. 10. № 1. С. 32-39.
5. Водянніков О. Ю. Мистецтво юридичної війни: як позбавити державу-агресора юрисдикційних імунітетів. *Інформація і право*. 2022. № 3(42). С. 164-170.
6. Черниш В. О. Юридична війна: Черниш розповів, як Росія "шиє" 300 злочинів українським військовим. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3032320-uridicna-vijna-cernis-rozpoviv-ak-rosia-sie-300-zlociniv-ukrainskim-vijskovim.html>

Савчин Михайло Васильович,
 директор НДІ порівняльного
 публічного права та міжнародного
 права, доктор юридичних наук,
 професор, Ужгородський
 національний університет, Україна,
 Український вільний університет,
 Мюнхен, ФРН

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

Існують дві концепції співвідношення принципів верховенства конституції та верховенства права ЄС – *contre limites* [1] та *ultra vires* [2], які виражають підходи відповідно Італії та Франції, з одного боку, та Німеччини і Сполученого Королівства, з другого. Однак такого роду дискусії пов'язані із тим фактом, що держава є вже членом ЄС. Тим більше доктрина *contre limites* нещодавно проявилася у справі про державні імунітети, яка стосувалися розгляду спору Міжнародним Судом ООН щодо відповідальності військовослужбовців нацистської Німеччини за заподіяння шкоди цивільному населенню Північної Італії під час Другої світової війни внаслідок порушення правил і звичаїв ведення війни [3]. Водночас оця суперечка між Італією та Німеччиною заклала юридичні підвалини для звернення стягнення Україною на російські активи з метою компенсації за вчиненні Московією злочини проти людяності та воєнні злочини [4].

Однак ЄС не є міжнародною організацією у класичному розумінні, принаймні ще зі справи *van Gend & Loos* правопорядок Європейських Спільнот трактується як *sui generis*. На сьогодні існує згода, що правова система ЄС має композитну багаторівневу структуру згідно із засадами пропорційності та субсидіарності. Національні правопорядки за безумовну аксіому беруть принцип верховенства конституції щодо міжнародних договорів. Однак для наднаціональних об'єднань таке верховенство виглядає таким вже безумовним: з одного боку міжнародно-правовий механізм утворення ЄС визначає верховенство національних конституцій, що переважно стосується питань вступу до ЄС, а з другого боку у рамках функціонування держави як члена ЄС питання полягає у сумісності національного правопорядку із установчими договорами ЄС. У другому випадку на перший план виходить практичний діалог між верховенством права ЄС та національних конституцій, зокрема що

«Союз поважає рівність держав-членів перед Договорами та національну самобутність держав-членів, властиву їхнім основним політичним та конституційним структурам, включно з регіональним та місцевим самоврядуванням» (стаття 4(2) ДпЄС).

Власне, звідси і корені такого діалогу, які визначаються по лінії національна конституційна ідентичність – верховенство права ЄС. Адже як справедливо

стверджується у літературі, Якщо повноваження конституційних судів оголошувати акт ЄС незастосовним у відповідній державі-члені належним чином обмежені, це посилює гарантії основних прав та верховенства права в ЄС, сприяючи створенню європейського правового простору, де цінуються спільні цінності та поважаються національні особливості [2]. Суть такого співвідношення як *Identitätskontrolle* чітко сформулював Федеративний Конституційний Суд Німеччини (ФКС) таким чином:

«Той факт, що перевірка ідентичності, проведена BVerfG [ФКС], є сумісною з правом ЄС, підтверджується тим, що [...] конституційне право багатьох інших держав-членів ЄС також містить положення щодо захисту конституційної ідентичності та обмеження передачі суверенних повноважень ЄС [...]. Переважна більшість конституційних судів та верховних судів інших держав-членів [...] поділяють думку BVerfG [ФКС] про те, що пріоритет (застосування) права ЄС не застосовується без обмежень, а обмежується національним (конституційним) законодавством» [5].

У такому світлі юридична конструкція конституційної ідентичності України виглядає наступним чином: 1) європейська ідентичність України, що імпліцитно включає основні принципи європейського співтовариства (Преамбула Конституції України); 2) основоположні конституційні цінності – суверенітет і територіальна цілісність України, права і свободи людини (стаття 157); 3) верховенство Конституції щодо міжнародних договорів (стаття 9); 4) засади міжнародного співробітництва України (стаття 18). За матеріальним критерієм ключовими питаннями є забезпечення: 1) основоположних цінностей конституційного порядку; 2) захист ядра конституційного порядку; 3) забезпечення інституційної спроможності Української держави.

Оскільки ЄС є наднаціональним об'єднанням, то це питання пов'язано із трактуванням змісту національного суверенітету. Для України вирішення цього питання можливе у рамках трьох доктрин природи ЄС: асоціації суверенних держав, наднаціонального об'єднання *sui generis* та кооперативного федералізму. Згідно постулатами двох перших доктрин необхідно буде вносити зміни у низку положень Конституції України згідно із жорсткою процедурою, оскільки вони зачіпатимуть питання суверенітету у сенсі положень статей 5, 18 та 157 Конституції України, а також здійснення окремих повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування (наприклад, згідно засад субсидіарності при прийнятті актів ЄС мають існувати у національному правопорядку процедури заслуховування думки регіональних публічних влад). За таких умов, насамперед майбутній конституційний законопроект має бути бездоганним з точки зору основоположних прав на участь у демократичному врядуванні. Згідно із доктриною кооперативного федералізму ЄС розглядається як наднаціональний рівень здійснення національного суверенітету, зокрема конкретних зовнішньополітичних функцій держави, горизонт яких розширюється за рахунок доступу до ухвалення рішень відповідних органів публічної влади на наднаціональному рівні. Оскільки стаття 6 ДФЄС передбачає повагу національних конституційних традицій у світлі відповідності потенційної

країни-претендента на членство в ЄС згідно із Копенгагенськими критеріями, то в цьому контексті держава набуває нових якісних критеріїв щодо забезпечення прав людини, як це констатував Федеральний конституційний суд Німеччини у справах *Solange I* (з нім. – до тих пір) та *Solange II*. Виходячи із такої практики можливий варіант щодо інтерпретації Конституційним Судом України положень Лісабонського договору та інших установчих актів Європейського Союзу у світлі чинних конституційних принципів та положень, що визначають компетенцію органів публічної влади у сфері зовнішньої політики. Попри все, зазначені заходи щодо втілення ідеї потенційного входження України в склад ЄС залежатиме від результатів суспільно-політичних дебатів, зміст яких певною мірою наповнюватиме доктрина конституційного і міжнародного права в Україні [6].

Таким чином, дуальна природа ЄС як наднаціонального об'єднання, яке поєднує у собі міжнародно-правовий механізм формування та конституційно-адміністративний механізм втілення власних рішень, відкриває вільний простір щодо шляхів інтеграції України в ЄС. Ключовими у цій системі координат є функції Конституційного Суду України щодо тлумачення основоположних цінностей і принципів, які складають ядро конституційного порядку. Тут ключовими критеріями служитиме інституційна спроможність держави ефективно захищати людські права. Сам процес виконання Україною Копенгагенських критеріїв як необхідна умова вступу в ЄС сприяє підвищенню інституційної спроможності держави. Зокрема, виконання Україною семи кластерів в якості держави-кандидата в члени ЄС зумовлює посилення не лише інституційної її спроможності, а також розгортання конкурентоспроможного ринку та інститутів ринкової економіки. Засадничими тут виступають гарантії чотирьох свобод – свободи руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили. За таких умов держава повинна принаймні забезпечувати справедливе правосуддя, підзвітність та відповідальність публічної влади, систему стримувань і противаг, ефективних захисту прав людини та додержання контрактів на ринку. У цьому відношенні важливу роль відіграє виконання Верховною Радою законодавчих і контрольних функцій. Останні закладають засади підзвітності та відповідальності виконавчої влади у світлі основоположних конституційних цінностей України та забезпечення здійснення зовнішньої політики відповідно до національних інтересів та своїх міжнародних зобов'язань та зобов'язань у рамках ЄС, а сьогодні – на виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Список використаних джерел:

1. Olivier B. Dord, *Le contrôle de constitutionnalité des actes communautaires dérivés: de la nécessité d'un dialogue entre les juridictions suprêmes de l'Union européenne* <<https://www.conseil-constitutionnel.fr/nouveaux-cahiers-du-conseil-constitutionnel/le-controle-de-constitutionnalite-des-actes-communautaires-derives-de-la-necessite-d-un-dialogue>>
2. David Paris (2018) *Limiting the 'Counter-Limits'. National Constitutional Courts and the Scope of the Primacy of EU Law* 2(1) *Italian Journal of Public Law* 205

3. International Court of Justice, Questions of jurisdictional immunities of the state and measures of constrains against state-owned property, 10 May 2022, General List No. 183 <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/183/183-20220510-ORD-01-00-EN.pdf>>
4. Andrea Maria Pelliconi (2023) The Italian Constitutional Court`s new decision on state immunity and the ICJ Germany vs Italy No. 2. EJIL: Talk! <https://www.ejiltalk.org/the-italian-constitutional-courts-new-decision-on-state-immunity-and-the-icj-germany-vs-italy-no-2/>
5. BVerfG, 2 BvR 2735/14 (Identitätskontrolle), para. 47.
6. Савчин М. (2024) Конституція: люди та інституції (SWOT-коментар). Київ: Юрінком Інтер, 646-647

Симоненко **Наталія**
Олександрівна,
 доцент кафедри кримінального права
 Національної академії внутрішніх
 справ кандидат юридичних наук,
 доцент
Хоменко Анастасія Олександрівна,
 аспірант кафедри кримінального
 права
 Національної академії внутрішніх
 справ

НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ ТА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СТ. 263 І СТ. 414 КК УКРАЇНИ

Проблема відмежування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, є однією з найактуальніших у сучасному кримінальному праві України. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, передбачене статтею 263 Кримінального кодексу України (далі – КК України), та порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, регламентоване ст. 414 КК України, мають зовні подібні ознаки, проте суттєво відрізняються за об'єктом посягання, суб'єктом, об'єктивною та суб'єктивною стороною. Чітке розмежування цих норм є ключовим для правильного застосування кримінальної відповідальності, попередження помилкових кваліфікацій та забезпечення безпеки як цивільного населення, так і військовослужбовців у процесі виконання службових обов'язків.

Стаття 263 КК України регулює кримінальну відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом

дозволу, крім гладкоствольної мисливської зброї. В частині другій цієї статті передбачено також відповідальність за носіння, виготовлення, ремонт або збут холодної зброї, зокрема кинджалів, фінських ножів, кастетів та іншої подібної зброї, без відповідного дозволу. При цьому особа, яка добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, не підлягає кримінальній відповідальності за частинами першою та другою цієї статті [1].

Так, наприклад *ОСОБА_1*, умисно, не маючи дозволу, передбаченого постановою Кабінету Міністрів України № 576 від 12.10.1992 року «Про затвердження Положення про дозвільну систему», а також ігноруючи вимоги «Положення про дозвільну систему» (затверджене постановою Кабінету Міністрів України № 576 від 12.10.1992 року з наступними змінами), «Інструкцію про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» (затверджену наказом Міністерства внутрішніх справ України № 622 від 21.08.1998 року, зі змінами, внесеними наказом Міністерства внутрішніх справ України № 292 від 13.04.1999 року), придбав корпус ручної осколкової гранати Ф-1. Продовжуючи свої протиправні дії, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, без передбаченого законом дозволу, почав зберігати корпус ручної осколкової гранати Ф-1 за місцем проживання. Своїми умисними діями *ОСОБА_1* вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч.1 ст.263 КК України зберігання, придбання вибухових речовин без передбаченого законом дозволу [2].

На відміну від ст.263 КК України, ст. 414 КК України регулює кримінальну відповідальність за порушення правил поводження зі зброєю, а також боєприпасами, вибуховими, іншими речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, а так само з радіоактивними матеріалами, якщо це заподіяло потерпілому тілесні ушкодження або створило небезпеку для довкілля [1].

Так, наприклад, *ОСОБА_1*, будучи військовослужбовцем, перебуваючи на чергуванні грубо порушив правила поводження зі зброєю, достовірно знаючи свої обов'язки за військовими статутами та інструкціями. Діючи необережно, він поклав автомат АКС-74У на ліжку так, що дуло було направлене на військовослужбовця *ОСОБА_2*, здійснив контрольний спуск гачка, внаслідок чого стався неприцільний постріл, і потерпілий отримав наскрізне вогнепальне поранення правого стегна з ушкодженням судинно-нервового пучка, що відноситься до тяжких тілесних ушкоджень. Своїми умисними діями *ОСОБА_1* вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч.1 ст.414 КК України як

умисне порушення правил поведження зі зброєю, що заподіяло тілесні ушкодження потерпілому [3].

Отже, попри зовнішню схожість предмета посягання, статті 263 та 414 КК України регулюють різні суспільні відносини та мають суттєві відмінності за об'єктом, суб'єктом, об'єктивною та суб'єктивною стороною. Стаття 263 КК України спрямована на охорону законного порядку обігу зброї, бойових припасів та вибухових речовин серед цивільного населення, а також запобігання їх незаконному зберіганню, придбанню, передачі чи збуту. Основним об'єктом посягання у цій нормі виступають суспільні відносини щодо контролю за обігом зброї та вибухових речовин, незалежно від настання будь-яких конкретних шкідливих наслідків для життя, здоров'я або довкілля. Кримінальна відповідальність, у цьому випадку, настає в момент незаконного володіння або будь-якої іншої незаконної операції зі зброєю, бойовими припасами чи вибуховими речовинами.

На відміну від ст. 263 КК України, ст. 414 КК України належить до категорії військових кримінальних правопорушень і спрямована на охорону життя і здоров'я військовослужбовців, а також безпеки довкілля, у процесі виконання службових обов'язків. Основним об'єктом посягання виступають суспільні відносини, що регламентують правильне поведження зі зброєю та іншими небезпечними предметами під час служби, а об'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується настанням суспільно небезпечних наслідків або створенням реальної загрози їх настання. На відміну від ст. 263 КК України, для настання кримінальної відповідальності за ст. 414 КК України необхідна наявність наслідків або створення небезпеки для довкілля, що об'єктивно підвищує суспільну небезпечність діяння.

Суб'єкт кримінального правопорушення за ст. 414 КК України є спеціальним, ним може бути тільки військовослужбовець або військовозобов'язаний під час проходження зборів, який отримав у службове користування зброю або інші небезпечні предмети, або мав обов'язок дотримуватися встановлених правил поведження з ними. У ст. 263 КК України суб'єкт є загальним і охоплює будь-яку фізичну осудну особу. Така відмінність підкреслює, що ст. 414 КК України регулює правовідносини у сфері військової служби, де ризик для оточуючих є значно вищим, а порушення правил поведження з небезпечними предметами потенційно загрожує життю та здоров'ю військовослужбовців і цивільних.

Ще однією істотною відмінністю є суб'єктивна сторона. За ст. 263 КК України характерним є прямий умисел, оскільки особа усвідомлює незаконність своїх дій і бажає їх вчинити. За ст. 414 КК України кримінальна протиправність може бути обумовлена як умисним, так і необережним ставленням до наслідків, що відображає специфіку військової служби, підвищену небезпечність предметів та потенційну шкоду для оточення. При цьому закон передбачає, що особа, яка не мала відповідних знань і об'єктивно не могла передбачити небезпечні наслідки, не підлягає кримінальній відповідальності за цією статтею.

Таким чином, ключові відмінності між ст. 263 та ст. 414 КК України можна сформулювати наступним чином: ст. 263 регулює незаконний обіг зброї, бойових припасів або вибухових речовин серед цивільного населення та має формальний склад, ст. 414 регулює порушення правил поводження зі зброєю і небезпечними предметами під час військової служби і має матеріальний склад, що потребує настання суспільно небезпечних наслідків.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341–III. URL : [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14).
2. Вирок Овідіопольського районного суду Одеської області від 18 грудня 2025 р. у справі № 509/6345/25. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/132787376>
3. Вирок Хаджибейського районного суду міста Одеси від 04 листопада 2025 р. у справі № 521/9667/23. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/132935428>

Соловійова Аліна Миколаївна,
 Стипендіатка Жана Моне Центру
 провідних досліджень імені Роберта
 Шумана, Європейський
 університетський інститут,
 Флоренція, Італія, докторка
 юридичних наук, доцентка

АДАПТАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ACQUIS COMMUNAUTAIRE ЄС В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: КОНЦЕПТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Після набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС адаптація кримінального законодавства до *acquis communautaire* стала стратегічним напрямом правової реформи. Такий напрям узгоджується з положеннями Конституції та законів України, а також відповідає вимогам Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Процес європеїзації кримінального права України розпочався після відновлення її незалежності, здобув нових поштовхів при підготовці та ухваленні чинного КК України, продовжується і в теперішній час шляхом внесення численних змін та доповнень в КК України. Особливу актуальність цей процес набув в останній час, після створення Президентом України 7 серпня 2019 року Комісії з питань правової реформи, в складі якої із числа її членів утворена Робоча група з питань розвитку кримінального права [1, с. 45]. Розвиток цієї сфери за останні 30 років свідчить про те, що кримінальне право більше не перебуває на периферії процесу європейської інтеграції. Попри те, що деякі автори пов'язують інтеграцію кримінального права — як «ядрової державної компетенції» — з концепціями «нового міжурядовизму», «інтенсивного

трансурядовизму» або «нового інституціоналізму», жодна з цих теорій недостатньо пояснює інституційні та політичні зрушення у сфері кримінального права після Лісабонського договору. Парадоксально, але саме в цій сфері, яка традиційно асоціюється з високими витратами для суверенітету та національної ідентичності держав-членів, відбулося комплексне поглиблення інтеграції, ініційованої інституціями ЄС, що охопило нові матеріальні сфери та суб'єктів [2, с. 47].

Кримінально-правова компетенція Європейського Союзу структурована таким чином, щоб забезпечити охорону ключових суспільних благ, що становлять основу європейського правопорядку.

По-перше, захист внутрішнього ринку забезпечується шляхом можливості встановлення кримінальних санкцій відповідно до статей 83(2) та 114 Договору про функціонування Європейського Союзу (TFEU) [3], а також через ухвалення актів, спрямованих на протидію ринковим зловживанням.

По-друге, безпека громадян Союзу гарантується на підставі статті 83(1) TFEU, яка визначає перелік особливо тяжких злочинів із транскордонним виміром. Зазначене положення конкретизується актами вторинного права, зокрема Директивою (ЄС) 2017/541 про боротьбу з тероризмом [4].

По-третє, у сфері охорони довкілля запровадження кримінально-правових заходів закріплено в Директиві 2008/99/ЄС про захист довкілля шляхом кримінального права, що встановлює відповідальність за діяння, які завдають значної шкоди природному середовищу [5].

Нарешті, фінансові інтереси Європейського Союзу захищаються згідно зі статтею 325 TFEU та деталізуються у Директиві (ЄС) 2017/1371 (так званій PIF Directive) [6], яка встановлює кримінальну відповідальність за правопорушення, пов'язані з використанням та охороною бюджету ЄС.

Наведена структура кримінально-правових повноважень Союзу ґрунтується передусім на положеннях статті 83 ДФЄС, яка закладає нормативні рамки гармонізації кримінального права в державах-членах. Зокрема, у п. 1 цієї статті визначено, що Європейський парламент і Рада, діючи в межах звичайної законодавчої процедури, можуть установлювати шляхом директив мінімальні правила щодо визначення кримінальних правопорушень та покарань у сферах особливо тяжких злочинів із транскордонним виміром. До таких злочинів прямо віднесено тероризм, торгівлю людьми, сексуальну експлуатацію жінок і дітей, незаконний обіг наркотиків та зброї, відмивання грошей, корупцію, підробку платіжних засобів, кіберзлочинність та організовану злочинність. Також Рада, діючи одностайно за згодою Європейського парламенту, може розширювати цей перелік відповідно до тенденцій злочинності.

В.Туляков слушно зазначає, що європейське кримінальне право резонує з кримінальним правом держав-членів, якщо існує конкретний зв'язок зі свободами, наданими його внутрішньому ринку. Це чітко простежується у спорах, що потребують рішення Суду Люксембургу. З розвитком Європейського Союзу сфери його компетенції були розширені завдяки так званому діалогу суддів на основі положень Договорів [7].

Використання кримінального права в ЄС базується на принципах: *ultima ratio*, пропорційності, законності, захисту прав людини (Хартія основних прав ЄС) [8]. Судова практика ЄС підкреслює, що криміналізація без належного доведення реальної суспільної небезпеки є недопустимою [9], [10].

Умови повномасштабної збройної агресії Російської Федерації зумовили потребу термінового оновлення кримінально-правових інструментів, водночас вимагаючи дотримання європейських стандартів пропорційності, прав людини та принципу *ultima ratio*. Збройна агресія актуалізує криміналізацію воєнних злочинів, колабораціонізму, екоцидів, кібератак, проте така криміналізація повинна бути узгодженою з європейським правовим порядком. Як зазначено у висновках Ради ЄС (2024), майбутнє кримінального права має спиратися на три орієнтири: відповідність загальноновизнаним принципам; захист основних прав людини; внутрішня узгодженість законодавства [11].

Таким чином, євроінтеграція кримінального права України є не лише правовим зобов'язанням, але й засобом посилення здатності держави протистояти гібридним загрозам та забезпечувати верховенство права. Водночас адаптація українського кримінального законодавства до *acquis* ЄС повинна здійснюватися не шляхом механічного перенесення санкцій, а через осмислену інтеграцію європейських принципів, із дотриманням стандартів правозахисності, навіть у період воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Баулін Ю. В. Європеїзація Загальної частини проєкту КК України. Харків : Право, 2020. С. 45–50. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/27/baulin-yu-v-yevropeyzatsiya-zagalnoyi-chastyny-novogo-kku.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).
2. Öberg, J. (2021). Normative justifications of EU criminal law: European public goods and other key interests. *European Law Journal*.
 1. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/eulj.12451> (дата звернення: 20.10.2025).
 2. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*, OJ C 202, 7.6.2016, pp. 47–199. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E/TXT> (дата звернення: 20.10.2025).
3. Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA. *Official Journal of the European Union*, OJ L 88, 31 March 2017, pp. 6-21. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/541/oj/eng> (дата звернення: 20.10.2025).
4. Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law. *Official Journal of the European Union*, OJ L 328, 6 December 2008, pp. 28–37. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/99/oj> (дата звернення: 20.10.2025).
5. Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2017 on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of

- criminal law (PIF Directive) [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. – 2017. – L 198. – P. 29–41. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/1371/oj> (дата звернення: 20.10.2025).
6. Туляков В. О. Доля неофіта шляхи євроінтеграції для кримінальної юстиції України. *Європеїзація кримінального права України*. Харківська міжнар. наук.-практич. конф. Харків, Київ, 2024. 12 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/28860> (дата звернення: 20.10.2025).
7. Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Union, Series C (Communications and Information), №. 326, 26 October 2012, pp. 391–407. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT> (дата звернення: 20.10.2025).
8. Court of Justice of the European Union. Case C-663/18 – B S and C A v Ministère public et Premier ministre (CBD case). Judgment of 19 November 2020. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=233925&doclang=EN> (дата звернення: 20.10.2025).
9. Case C-331/16. K. v Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (C-331/16) Court of Justice of the European Union. Case C-331/16. Judgment of 8 May 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62016CJ0331> (дата звернення: 20.10.2025).
10. Council of the European Union. Council conclusions on “The future of EU criminal law: recommendations on the way forward”. 13–14 June 2024. ST 10984/24. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10984-2024-INIT/en/pdf> (дата звернення: 20.10.2025).

Сьох Катерина Ярославівна, завідувачка кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцентка

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ КОМУНІКАЦІЇ У СФЕРІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ.

Євроатлантична інтеграція України в умовах повномасштабної збройної агресії рф набула не лише зовнішньополітичного, а й безпекового та інформаційного виміру. Комунікація у сфері євроатлантичної інтеграції сьогодні виступає ключовим інструментом формування національної стійкості, консолідації суспільства та протидії інформаційно-психологічному впливу держави-агресора.

У 2019 році Україна чітко визначила європейський курс розвитку, закріпивши в Конституції України європейську ідентичність Українського

народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України. Отже, зворотного шляху не може бути, Україна має рухатися до Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу (далі - НАТО) задля економічної, політичної та безпекової підтримки [1]. Держава повинна розробити чіткі механізми реалізації. Це надважливо сьогодні, в умовах війни, коли ворог намагається дискредитувати саму ідею такого курсу України, тому кожен громадянин має чітко усвідомлювати важливість європейської та євроатлантичної інтеграції, а для цього необхідно комунікація органів державної влади з суспільством.

У 2021 році Президентом України виданий Указ «Про Стратегію комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року» (далі – Стратегія), з метою досягнення стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору та забезпечення його підтримки громадянами України [3].

Стратегія затверджена Президентом України до повномасштабного вторгнення РФ, але майже напередодні. Вона була спрямована на розв'язання проблем які поставали перед Україною та українським суспільством. До прикладу, відсутність у значної частини громадян України, посадових осіб державних органів, установ та організацій всебічного та глибокого розуміння змісту та практичної цінності стратегічного курсу євроатлантичної інтеграції України, необхідності та важливості впровадження відповідних реформ, їх зв'язку з інтеграційними процесами. На момент створення Стратегії Україна потребувала популяризації євроатлантичної інтеграції серед українського суспільства, тому метою Стратегії визначено підвищення рівня поінформованості та розуміння українським суспільством, практичної цінності змін в Україні, пов'язаних з реалізацією стратегічного курсу євроатлантичної інтеграції. Оскільки не можливо досягнути поставлених цілей державою якщо ні громадяни, ні посадові особи держави не розуміють цінності даного курсу.

В умовах війни ефективність цієї Стратегії безпосередньо залежить від наявності дієвих механізмів її реалізації, адаптованих до реалій воєнного часу, гібридних загроз та трансформації інформаційного простору. У сучасних умовах війни комунікація у сфері євроатлантичної інтеграції не може обмежуватися виключно просвітницькою функцією. Вона має виконувати також захисну функцію, яка допомагатиме протидіяти дезінформації, фейкам, маніпуляціям тощо.

Механізм реалізації стратегії – це комплекс взаємопов'язаних дій, процесів та інструментів держави, які забезпечують виконання завдань стратегії. Держава покладає зобов'язання на відповідний орган та розробляє необхідні нормативно-правові акти.

Відповідно до досліджуваної Стратегії, її виконання покладено на Кабінет Міністрів України (далі - КМУ), який розробляє та затверджує план заходів, на основі якого центральні органи виконавчої влади, інші державні органи, установи та організації, залучені до виконання річних національних програм, щороку розробляють та реалізують плани заходів з відповідних питань.

У січні 2022 року КМУ розробив План заходів щодо реалізації Стратегії комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року (далі-План заходів), у якому поклав зобов'язання на Міністерство культури та інформаційної політики і на інші центральні органи виконавчої влади реалізувати відповідний План заходів.

До основних завдань Плану заходів увійшли такі завдання: - впровадження системи навчання посадових осіб державних органів, установ, організацій, місцевого самоврядування з питань євроатлантичної інтеграції; - запровадження механізму міжвідомчої координації інформаційної взаємодії (комунікації) з питань євроатлантичної інтеграції України; - забезпечення представників засобів масової інформації, популярних блогерів повною і достовірною інформацією щодо євроатлантичної інтеграції; - налагодження постійного, системного інформування громадян держав - членів та держав - партнерів НАТО про результати реформ, пов'язаних із євроатлантичною інтеграцією України, передусім через засоби масової інформації (соціальні мережі, експертне середовище) та інші [2]. Бачимо, що основний акцент Плану заходів спрямований на популяризацію євроатлантичних процесів серед посадових осіб та суспільства вцілому. Кожне міністерство має вжити заходів щодо реалізації Стратегії.

Одним із ключових механізмів реалізації Стратегії є інтеграція тематики євроатлантичної інтеграції в освітній простір України. Йдеться про включення відповідних модулів до програм середньої та вищої освіти; підготовку фахівців у сфері безпеки, міжнародних відносин та стратегічних комунікацій; підвищення кваліфікації державних службовців тощо. Проінформування та навчання посадових осіб та майбутніх фахівців призведе до формування у них критичного мислення, підвищенні медіаграмотності населення та усвідомленні зв'язку між членством у НАТО і гарантіями національної безпеки. Такий підхід дозволяє закласти підґрунтя для стійкої суспільної підтримки євроатлантичного курсу в довгостроковій перспективі, що є особливо важливим в умовах затяжної війни.

Ефективна реалізація Стратегії неможлива без залучення інститутів громадянського суспільства, аналітичних центрів, волонтерських і ветеранських організацій. Саме вони забезпечують адаптацію комунікаційних меседжів до потреб локальних спільнот; довіру до інформації, що поширюється; зворотний зв'язок між суспільством і державою. Важливим є також партнерство з міжнародними організаціями та структурами НАТО, що дозволяє використовувати кращі практики стратегічних комунікацій та підвищувати легітимність державної політики України на міжнародній арені.

У березня 2024 року в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі відбулося установче засідання Комітету стратегічних комунікацій Ради НАТО-Україна. Україна та НАТО домовилися поглибити співпрацю у сфері стратегічних комунікацій, де Україна поділиться своїм досвідом протидії російській пропаганді та дезінформації під час війни. Держави-члени НАТО наголосили, що Альянс особливо зацікавлений у вивченні унікального досвіду України у веденні успішного зв'язку під час війни. Тобто, слід зробити висновок, що схожого

досвіду держави-члени НАТО немає і Україна як приклад у реалізації комунікації та протидії дезінформації та пропаганди.

На сьогодні ми можемо зробити висновки наскільки ця Стратегія була потрібною для України, оскільки наразі вже 2025 рік. Так, реалізація Стратегії відбувалася в умовах безпрецедентних безпекових викликів, зумовлених повномасштабною збройною агресією російської федерації.

Станом на кінець 2025 року можна констатувати, що Стратегія виконала свою ключову функцію — сформувала інституційну, нормативну та практичну основу державної комунікації у сфері євроатлантичної інтеграції. Її реалізація сприяла переходу від фрагментарних інформаційних заходів до більш системної, координованої та цілеспрямованої комунікаційної політики, що охоплює як внутрішню, так і зовнішню аудиторію.

Одним із найважливіших позитивних результатів стало суттєве зростання рівня суспільної підтримки курсу на членство України в НАТО, що засвідчує ефективність комунікаційних, освітніх та просвітницьких механізмів, передбачених Стратегією. В умовах активної інформаційної війни з боку держави-агресора українське суспільство продемонструвало високий рівень стійкості до дезінформації та маніпулятивних наративів, що є прямим наслідком цілеспрямованої державної політики у сфері стратегічних комунікацій.

Позитивним результатом реалізації Стратегії також стало посилення спроможності органів державної влади до стратегічної комунікації, зокрема через впровадження систем навчання та підвищення кваліфікації посадових осіб, розвиток міжвідомчої координації та залучення сучасних цифрових інструментів комунікації. Це дозволило забезпечити єдність державного наративу щодо євроатлантичної інтеграції та підвищити довіру до офіційної інформації.

Загалом, реалізація Стратегії комунікації з питань євроатлантичної інтеграції до 2025 року мала позитивний вплив на національну стійкість України, сприяла консолідації суспільства навколо незворотного європейського та євроатлантичного курсу, а також посилила міжнародну суб'єктність України у сфері безпеки та стратегічних комунікацій. Водночас досвід її реалізації створює підґрунтя для розроблення нової, оновленої стратегії комунікації, адаптованої до післявоєнних викликів та подальших етапів інтеграції України до євроатлантичного простору.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 12 січня 2022 р. № 41-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/41-2022-%D1%80#Text>
3. Про Стратегію комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року: Указ Президента України від 11.08.2021 №348/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348/2021#Text>

Тернавська Вікторія Миколаївна
 доцент кафедри конституційного
 права навчально-наукового інституту
 права і психології Національної
 академії внутрішніх справ кандидат
 юридичних наук, доцент

ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОЇ АДАПТАЦІЇ

Тенденції і пріоритети конституційно-правової політики будь-якої сучасної держави опосередковуються стандартами прав людини міжнародного права та регіональним правом. Враховуючи сьгоднішній статус України як держави-кандидата на членство в ЄС, Кабінет Міністрів України спільно з органами ЄС визначає пріоритетні сфери адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС на підставі Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. Відповідно, розробка і прийняття нормативно-правових актів суб'єктами правотворчої діяльності або внесення змін до чинного законодавства проходить у відповідності до стандартів права ЄС по кожному із шести тематичних кластерів в рамках методології переговорів про вступ до ЄС, поділених на 33 розділи. Водночас конституційно-правова політика держави має формуватися не лише у форматі визнання засад міжнародного правопорядку та відданості європейським демократичним цінностям. Українські правознавці правильно акцентують на необхідності збереження у процесі європейської модернізації власне «українського автохтонного культурного коду» та національної традиції у праві [1, с. 7], власної правової спадщини для підвищення ефективності правової системи України, що пов'язане з «традиціями та новаціями правової реальності» [2, с. 5].

Національні традиції у праві та національні правові цінності становлять суть категорії ідентичності у праві. Найбільш широкою категорією є «національна ідентичність», яка згадується у пункті 2 статті 4 Договору про ЄС від 7 лютого 1992 р. (в редакції от 13 грудня 2007 р.). За визначенням В. Кириленка, національна ідентичність – це «світоглядний та водночас політичний феномен, який є основою існування державності, запорукою успішного державного управління» [3, с. 72]. Водночас слушною є думка Ю. Руденко про те, що національна ідентичність охоплює окрім етнічних, культурних і територіальних компонентів також і політико-юридичні [4, с. 67]. Однак правова ідентичність розглядається у більшості досить вузько, а саме як атрибутивна характеристика індивіда чи соціальної групи, а також право на ідентичність як суб'єктивне право [5, с. 37]. Так, О. Парута зазначає, що «правова ідентичність формується завдяки усвідомленню змісту індивідуального правового статусу, всієї багатоманітності й складності соціально-правових відносин, якими характеризується соціальне середовище і водночас виступає результатом усвідомлення особою себе як

суб'єкта у власних правових зв'язках та відношеннях» [6, с. 79]. В цьому контексті коректним є вживання терміна «національна правова ідентичність», який за визначенням В. Ковальчука є «станом самовизначення нації як повноцінного суб'єкта права, який базується на правовій традиції, державотворчій дійсності та цивілізаційній перспективі», де важливу роль відіграє конституційна традиція та континуїтет [7, с. 163]. Втім, у європейській конституційній теорії і практиці сталим є взаємозамінне використання термінів «національна ідентичність» та «конституційна ідентичність» [8, с. 78].

У науковій літературі категорія «конституційна ідентичність» розглядається у широкому та вузькому аспектах. У вузькому аспекті дана категорія тлумачиться як наявність незмінюваних положень Основного Закону та використовується для позначення меж міждержавної інтеграції [8, с. 72]. В широкому аспекті «конституційна ідентичність», на думку О. Нікорак, являє собою «комплекс особливостей конституційного ладу та конституційних цінностей певної держави, які водночас об'єднують громадян в одну спільноту (народ, націю) та відрізняють цю державу (а також народ, націю) від інших держав, міжнародних та регіональних організацій, народів світу» та виступає запобіжником від наднаціонального права [5, с. 57]. У цьому контексті більш коректним, на наше глибоке переконання, є вживання терміна «національна конституційна ідентичність» чи «конституційно-правова ідентичність». Так, на думку М. Савчина, «в основі національної конституційної ідентичності лежить ідея політичної нації як єдності громадян конкретної держави», а саме поняття включає такі основні елементи, як національна конституційна культура і доктрина; правовий стиль ухвалення юридичних рішень; система судового конституційного контролю; інституційний дизайн, тобто горизонтальний і вертикальний поділ влади; вибори та контроль над владою [9, с. 28].

Таким чином, конституційно-правова політика держави як засадничий і стратегічно важливий вид правової політики держави має формуватися відповідно до взятих на себе державою міжнародних зобов'язань, залишаючи за собою право на конституційно-правову ідентичність. Завданням науки конституційного права є розробка термінопонять ідентичності у праві – національна конституційна ідентичність чи то конституційно-правова ідентичність, та формування відповідної доктрини.

Список використаних джерел:

1. Козюбра М. І. Загальнотеоретичне правознавство в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 193. С. 3-11.
2. Оборотов Ю. М. Правова спадщина та правові традиції як фундамент розвитку права України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. Вип. 22. С. 4-9.
3. Кириленко В. А. Законодавчі основи державної політики формування української національної ідентичності в умовах правового режиму воєнного стану. *Вісник НГУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2024. Випуск 3 (63). С. 71-79.

4. Руденко Ю. Ю. Проблема кореляції понять «суверенітет» та «національна ідентичність»: теоретичний та практичний виміри. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»*. 2020. Вип. 38. С. 65-71.
5. Нікорак О. Ю. Конституційна ідентичність як категорія конституційного права : дис. ... д-ра філософії. Львів, 2023. 248 с.
6. Парута О. В. Концепція правової ідентичності в дискурсі теорії держави і права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2013. Випуск 23. Частина I. Том 1. С. 76-80.
7. Ковальчук В. Національно-правова ідентичність та її роль в умовах конституційної трансформації в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». 2021. № 4. С. 159-166.
8. Колісник В., Берченко Г., Слінько Т. Конституційна ідентичність як втілення установчої влади. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. Том 29. № 3. С. 69-88.
9. Савчин М. В. Порівняльне конституційне право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 328 с.

Тригубенко Галина Василівна,
доцент кафедри конституційного
права навчально-наукового інституту
права та психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМ В МЕЖАХ ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ ЩОДО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Важливим стратегічним документом, який визначає комплекс реформ в межах переговорного процесу щодо членства України в Європейському Союзі (далі - ЄС) за переговорними розділами «Судова влада та основоположні права» і «Юстиція, свобода і безпека», є Дорожня карта з питань верховенства права (далі – Дорожня карта) [1]. Документ, яким країна-кандидат затверджує перелік ключових реформ у сфері верховенства права та строків їх виконання, виступає основою для моніторингу Європейською Комісією прогресу у відповідних переговорних розділах. Дорожня карта готується на основі орієнтирів, викладених у звіті Європейської Комісії про скринінг, у взаємодії з громадянським суспільством.

Розробка даного документу свідчить про готовність України відповідати стандартам ЄС та покликана усунути прогалини в національному законодавстві і створити підґрунтя для подальшого розвитку правової системи України у відповідності зі стандартами ЄС.

Реалізація передбачених у Дорожній карті заходів спрямована серед іншого на покращення захисту прав людини в різних сферах та забезпечення реалізації прав всіх категорій населення, встановлення гарантій захисту прав для тих

соціальних груп, що є найбільш уразливими з точки зору порушення їх прав. Це можливо насамперед завдяки прийняттю ряду нормативно-правових актів або внесенню змін до вже існуючого законодавства.

І в цьому зв'язку виникають певні проблеми, викликані різними факторами як об'єктивного та суб'єктивного характеру. В ряді випадків перешкодою до певних законодавчих змін, до врегулювання суспільних відносин, що ще не врегульовані національним правом, або врегульовані недостатньо, виступає не так бездіяльність того чи іншого органу державної влади від якого залежить результат реформування, як неготовність саме українського суспільства або його частини до певних змін, активне транслювання протесту стосовно нововведень. Це, з огляду на практику України, суттєво впливає на дії або бездіяльність державних органів стосовно прийняття того чи іншого рішення, пов'язаного із запровадженням необхідних реформ.

Така ситуація склалася, зокрема, із розробкою та прийняттям закону, який спрямований на захист ЛГБТ+ осіб та визначає правовий статус реєстрованих партнерів, особисті немайнові та майнові права й обов'язки партнерів, їх захист, запланований Дорожньою картою на III квартал 2025 року. Метою прийняття даного нормативно-правового акту є усунення прогалини в національному законодавстві, що не забезпечує правового визнання партнерства поза шлюбом, та призводить до порушення майнових та немайнових прав в першу чергу одностатевих пар, що не відповідає зобов'язанням України щодо вступу в ЄС.

Після початку повномасштабної війни питання про відсутність будь-якого правового визнання та захисту одностатевих пар стало предметом публічної дискусії вже в новому контексті воєнного часу. Особи, які перебували в одностатевих стосунках і долучилися до Збройних Сил України, брали участь в активних бойових діях, опинилися в ситуації, коли їхніх партнерів не повідомляли про їхнє поранення, взяття в полон чи смерть. Такі особи не можуть отримати дозвіл бачитися з партнером в госпіталі в разі поранення, ухвалити рішення щодо лікування свого партнера, отримати тіло в разі загибелі, одержати спадок за пільговими умовами чи соціальний захист з боку держави, як це передбачено для сімей військових або постраждалих від війни. Таким чином, нові виклики в питанні зареєстрованого цивільного партнерства були спровоковані повномасштабним вторгненням та більш наполегливою вимогою уразливої групи суспільства врегулювати їх статус в ситуації, коли вони боронять Україну, проте захистити себе не можуть та ще більше відчують обмеження своїх прав.

Ще у квітні 2022 року Уряд України заповнив анкету-опитувальник за запитом Європейської Комісії. Одне із запитань у ньому було сформульовано так: «Детально опишіть, як право на шлюб і право на створення сім'ї захищені в національному законодавстві, у тому числі партнерство, доступне для одностатевих пар». Відповідь Уряду містила наступне: «Поки що українське законодавство не передбачає можливості шлюбу для одностатевих пар. Наразі Урядом України вживаються заходи для вдосконалення та вивчення питання легалізації одностатевих партнерств» [2].

В 2022 році Президент України розглянув онлайн-петицію «Легалізація одностатевих шлюбів». Відповідь на неї містила інформацію про неможливість зміни Конституції України в умовах воєнного часу, проте в ній згадувалось про напрацювання Урядом варіантів рішень стосовно легалізації в Україні зареєстрованого цивільного партнерства у рамках роботи у сфері прав людини. Глава держави звернувся до Прем'єр-міністра України з проханням розглянути порушене в електронній петиції питання, що мало наслідком доручення Прем'єр-міністром України Міністерству юстиції України підготувати законопроект про зареєстроване цивільне партнерство.

Розробка та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту щодо усунення дискримінаційних положень, які можуть порушувати майнові та немайнові права партнерів, що не перебувають у шлюбі; запровадження інституту зареєстрованого цивільного партнерства було одним з пунктів Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки з терміном виконання до грудня 2023 року, що не був реалізований [3].

В 2023 році не Міністерство юстиції України, якому була поставлена задача Урядом, а народні депутати внесли до Верховної Ради України законопроект № 9103 «Про інститут реєстрованих партнерств». Законодавча ініціатива зумовлена потребою ЛГБТ+-людей в оформленні стосунків насамперед в умовах війни, але і в мирний час також. Проти прийняття закону виступили окрім Міністерства оборони України, яке визнало його норми такими, що не відповідають законодавству України (проте пізніше змінило позицію), неурядова організація, «Всеукраїнська рада церков», Православна церква України. Останні називали законопроект атакою на сім'ю та загрозою для суспільної моралі. Профільний парламентський комітет з правової політики посилався на супротив Всеукраїнської Ради Церков і намагався уникнути суспільної напруги. Його відмова передати законопроект іншому комітету, де б у нього були шанси на розгляд через меншу консервативність членів, була аргументована побоюваннями викликати суспільне збурення.

До цього розробка та подання на розгляд Кабінету Міністрів України аналогічного законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема володіння та наслідування майна, утримання одного партнера іншим в разі непрацездатності, конституційного права не свідчення проти свого партнера було передбачено Планом заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року в рамках Створення ефективної системи запобігання та протидії дискримінації з терміном виконання 2 квартал 2017 р. [4]. У 2016 році у відповідь на ці пункти стратегії і плану заходів з її реалізації розгорнулася масштабна національна правозахисна кампанія «Не вирізайте сім'ю в Україні». Вона реалізовувалася у двох напрямках: вуличні заходи та рішення місцевих рад. До вуличних заходів і рішень місцевих рад додалися звернення громадських і релігійних організацій з аналогічними вимогами. Все це мало наслідком блокування виконання Плану дій

в частині впровадження інституту цивільних партнерств. Фактично – на вимогу української громади.

Аналогічна ситуація складалася і навколо інших законопроектів. Наприклад, проєкт закону № 0931 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу» від 29.08.2019 викликав в свій час шквал критики з боку представників церкви і громадських організацій, окремих політичних діячів і журналістів, що вбачали в ньому порушення прав віруючих громадян на свободу слова та віросповідання (церква виступала проти того, що віруючим та священнослужителям буде заборонено висловлювати осуд ЛГБТ, відмовляти представникам спільноти у прийомі на роботу тощо). Коментуючи даний законопроект, Митрополит Української православної церкви України заявив, що церква не змінить своєї позиції щодо ЛГБТ. Враховуючи високий рівень суспільного невдоволення, вуличні протести проєкт №0931 було знято з парламентського розгляду і він досі очікує на друге читання.

Проєкт Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації» № 5488, який на початку 2025 року ще був внесений до Порядку денного тринадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання на сьогодні відкликано. Метою законопроекту було узгодження понятійного апарату Кримінального Кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» у частині кваліфікації різних форм та проявів нетерпимості. Законопроект вважався гендерночутливим, проти його прийняття протестували релігійні та консервативні організації, називали небезпечним для традиційної української сім'ї та для християн в цілому.

Отже, можна говорити про те, що основною причиною того, чому згадані законопроекти так і залишилися в статусі законопроектів стало саме несприйняття певною групою суспільства нововведень, насамперед релігійною спільнотою.

В Україні розповсюджена думка, що частина українського суспільства негативно ставиться до ЛГБТ+ осіб в цілому, та до реалізації їхніх прав на особисте та сімейне життя. Проте, ще на початку січня 2023 року Національний демократичний інститут провів загальнонаціональне телефонне опитування під назвою «Можливості та перешкоди на шляху демократичного переходу України». Одним з питань було те, чи повинні ЛГБТ+ люди мати право на цивільне партнерство. У 56% випадків на нього відповідали позитивно [2]. В кінці травня 2024 року *Київський міжнародний інститут соціології (КМІС)* провів власне всеукраїнське опитування громадської думки «Омнібус», до якого на замовлення ГО «Наш світ» були додані запитання щодо ЛГБТ людей в Україні та їх прав. За результатами опитування можна зробити висновок, що впевнено зростає кількість українок/ців, які вважають, що ЛГБТ люди повинні мати ті самі права, що й решта громадян України: у 2024 році таких виявилось вже 70,4%, що на 3,1% більше, ніж у 2023 році, та на 6,7% більше, ніж у 2022. Що стосується

прав одностатевих пар, то запровадження реєстрованого цивільного партнерства для них, передбаченого законопроектом № 9103, підтримує 28,7% опитуваних, байдуже ставляться до цього 25,6%, негативно — 35,7%. Таким чином, більше половини українців/ок не мають заперечень проти цього [5]. Отже, позиція певних громадських та релігійних організацій, представників Всеукраїнської Ради Церков не тотожна позиції всього українського суспільства і не повинна агресивно впливати на діяльність органів державної влади.

Сучасна демократична держава має обов'язок враховувати інтереси всіх соціальних груп і протидіяти всім проявам нетерпимості. Українська влада визнає свої зобов'язання щодо недопущення дискримінації, про що свідчить вищезгадані урядові Плани заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року та на період до 2023 року і подані на розгляд Верховної Ради України законопроекти в галузі недопущення дискримінації.

Крім того, Україна визнає юрисдикцію Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ), рішення якого є обов'язковими для виконання на її території, а практика є джерелом права та носить прецедентний характер. На даний період Європейський суд з прав людини вже розглянув справу «Маймулахін і Марків проти України» (Рішення Європейського суду з прав людини від 01.06.2023 р.), де заявники скаржилися на відсутність будь-якої форми правового визнання та захисту одностатевої пари та невинуватості різниці у ставленні до одностатевої пари на відміну від різностатевих пар. Суд в даному Рішенні зазначив, що відповідно до позитивних зобов'язань держав-учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод за статтею 8, вони зобов'язані створити нормативно-правову базу, яка дозволяла б одностатевим парам отримати належне визнання та захист їхніх стосунків. Під час розгляду справи Уряд України стверджував, що після ухвалення законопроекту № 9103 «Про інститут реєстрованих партнерств», заявники зможуть вступити в юридично зареєстроване цивільне партнерство та користуватися належним захистом своїх прав [2]. Натомість ЄСПЛ нагадав Уряду України, що спроби прийняти потрібний закон в Україні ще у 2019 році були неуспішними. Відмова від наміру ухвалити закон про зареєстроване цивільне партнерство для різностатевих та одностатевих пар, була відповіддю на численні звернення органів місцевої влади, релігійних організації та неурядових організацій. За висновком української НУО «Всі разом», що долучилася до справи, захист традиційної сім'ї є чіткою волею більшості українського населення, яку слід поважати, а задоволення скарги заявників, що стосується виключно їх приватного життя, означало б «дискримінацію українського суспільства» [2].

Дане рішення Європейського суду з прав людини є підставою для вжиття Україною заходів загального характеру з метою недопущення аналогічних порушень в майбутньому та нових Рішень ЄСПЛ проти України з цього ж приводу, а це в першу чергу потребує прийняття необхідного закону. Правові положення, які стосуються подружніх і родинних прав і обов'язків, зустрічаються в багатьох законах України, тому запровадження реєстрованого

сімейного партнерства вимагає і комплексного реформування українського законодавства.

Україна, ставши на шлях європейської інтеграції, взявши на себе ряд зобов'язань щодо узгодження свого законодавства з нормами права ЄС повинна бути послідовною в цьому процесі. Держава, яка закріпила у своєму основному законі принципи верховенства права та рівності у правах, повинна зайняти чітку позицію щодо втілення їх у життя. Питання гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації та дотичні до них завжди були дискусійними в будь-якому суспільстві, проте страх перед цією дискусією не повинен гальмувати процес реформ. Прем'єр-міністр Швеції в серпні 2025 року після прийому українських ЛГБТ-ветеранів та представників громадських організацій наголосив на тому, що українці, представники ЛГБТ спільноти, які воюють на фронті та чинять опір у тилу, не лише захищають свою країну, а й уособлюють цінності свободи, за які бореться Україна. Посадовець підкреслив, що повний юридичний захист прав усіх спільнот, зокрема ЛГБТ, є важливою частиною європейської інтеграції України, а Швеція як один із послідовних партнерів Києва уважно стежитиме за тим, щоб ці зобов'язання виконали.

За таких обставин саме політична воля державного керівництва щодо захисту конкретної уразливої категорії населення, особливо в умовах війни, повинна стати рушійною силою реформ на шляху до ЄС. Міжнародний досвід показує, що юридичне визнання одностатевих сімейних пар не викликає помітних соціальних та правових проблем у масштабах цілого суспільства, проте сприяє вирішенню таких проблем у цих парах. Ще в 2019 році після свого візиту в Україну незалежний експерт Організації Об'єднаних Націй з питань захисту від насильства і дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності зазначив, що Україні необхідно забезпечити чітке розмежування повноважень і відкликати привілейований статус, наданий деяким українським церквам щодо консультацій з державними установами [2]. Україна як демократична держава, звичайно, може брати до уваги думки різних громадських організацій та релігійних спільнот з приводу питань, що мають велике суспільне значення та викликають широкий резонанс в соціумі. Державні діячі України, наприклад, не раз заявляли, що цінують партнерську співпрацю з релігійною спільнотою, проте, це зовсім не означає, що рішення державних органів повинні мати релігійне обґрунтування. Як світська держава Україна не повинна допускати ситуацій, коли не уповноважені на те суб'єкти по суті безпосередньо впливають на вирішення питань державного значення, що мають стратегічний характер, блокуючи прийняття необхідних законів, і у такий спосіб створюючи перешкоди на шляху до євроінтеграції України.

Зважаючи на все вищевикладене, ми рекомендуємо українській владі забезпечити ухвалення законодавства з метою запровадження в Україні реєстрованого сімейного партнерства двох людей будь-якої статі, у загальних рисах подібного до звичайного шлюбу, за прикладами аналогічного законодавства розвинених країн.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 “Основи процесу вступу до ЄС”: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 № 475-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#Text>
2. Справа «Маймулахін і Марків проти України» (заява №75135/14): Рішення Європейського суду з прав людини від 01 червня 2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_i96?find=1&text=%D1%86%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B0#w1_1
3. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 №756-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-2021-%D1%80#Text>
4. Про затвердження Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 №1393-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2015-%D1%80#Text>
5. Київський міжнародний інститут соціології. Соціологічні та маркетингові дослідження.
URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1417&page=1>

Цветкова Юліанна Володимирівна,
доцент кафедри теорії та історії права
та держави Навчально-наукового
інституту права Київського
національного університету імені
Тараса Шевченка, доктор юридичних
наук, доцент

ПРОПОРЦІЙНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ПРАВОТВОРЧОСТІ: ВІТЧИЗНЯНА ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ДОКТРИНА

Тривалий час принципи правотворчості у вітчизняному правовому полі залишалися темою доктринальних дебатів науковців, поки 24.08.2023 не був прийнятий закон «Про правотворчу діяльність», ст. 3 якого передбачила вісім основних принципів правотворчої діяльності [1]. Однак, як цього й можна було очікувати, перелічення цих принципів без їх тлумачення у тексті закону призвело до активізації дискусій щодо змістовного наповнення цього феномену. В контексті євроінтеграційного вектору руху правової системи України, який неодмінно буде супроводжуватися адаптацією вітчизняного права до права ЄС, величезної значущості набувають порівняльно-правові дослідження, що встановлюють спільний ґрунт для доктринальних тлумачень та розумінь фундаментальних правових феноменів, до яких належать, зокрема, й принципи правотворчості.

Одним із наріжних принципів правотворчості є принцип пропорційності, зазначений в ст.3 п. 4. Принцип пропорційності, який інколи називають принципом домірності має на меті встановлення розумного балансу між існуючими в демократичному суспільстві випадками обмеження прав людини та легітимною метою такого обмеження [2, 26].

У вітчизняній науковій літературі застосування та тлумачення цього принципу аналізувалося та вивчалось ще до закріплення його у законі «Про правотворчу діяльність». Під час прийняття та після прийняття відповідного закону дискусії розгорнулися з новою силою. Багато розробників цього закону на стадії обговорення при визначенні принципів правотворчої/законотворчої діяльності не виділяли принцип пропорційності як відокремлений, сприймаючи його як цілком правомірне доповнення-характеристику принципу верховенства права [3, 52-54]. Причому у тлумаченні цього феномену спиралися не тільки на вітчизняні доробки, а й на концепти ЄС, проводячи паралелі з принципом пропорційності, закріпленим у ст. 5 Договору про заснування Європейського співтовариства «... покликаним забезпечувати право на свободу людини, гарантувати у праві розумний баланс приватних та публічних інтересів, правильне співвідношення між державним впливом і державними інтересами, відповідними засобами їх досягнення та інтересами окремої особи, а отже слугувати досягненню співрозмірності в обмеженні прав і свобод людини і громадянина при покладенні обтяжень на людину, які викликаються нагальними потребами держави, але не мають перевищувати межі необхідного в конкретних умовах...» [3, 56].

Після прийняття закону «Про правотворчу діяльність» ця дискусія тільки загострилася. Наприклад, О.О. Томкіна висловлює сумніви, що виділення принципу пропорційності як окремого принципу правотворчої діяльності є доречним, адже аргументації рішень Конституційного Суду України та дослідження багатьох вітчизняних науковців при аналізі сутності та змістовного наповнення феномену принципів права визначають пропорційність як ціннісно-змістовну складову, імманентний елемент, єднісний складник та органічну властивість принципу верховенства права [4]. Вивчення принципу пропорційності у вітчизняній науковій доктрині пропонується проводити у кореляції з дослідженнями принципів права за методом дедукції як явищ та загального та окремого. Зв'язок принципів правотворчої діяльності та принципів права визнається нерозривним, адже як аргументує О.О. Томкіна «...принципи правотворчої діяльності є похідними від принципів права, а відтак мають їх ознаки. На основі принципів правотворчості формуються її цілі і завдання на різних рівнях правового регулювання, реалізуються регулятивні, охоронні та інші функції права...» [4, 46] З цього виходить теза, що принцип пропорційності правотворчої діяльності слід розглядати як складову принципу верховенства права у правотворчій діяльності (зазначеного у ст. 3. п.1 закону «Про правотворчу діяльність» [1]).

Дослідження правової доктрини права ЄС демонструє нам дещо інше сприйняття цього феномену.

По-перше, європейська наукова доктрина не виділяє окремо принципи правотворчості, узагальнюючи їх до широкого розуміння принципів права ЄС в цілому (Еміліу Н., Янс Я., Коста В., Длугош-Йозвіак Й. та інші [5; 6; 7]). Спільним з українською моделлю є коротке та нерозгорнуте формулювання цього принципу в основоположних нормах. Як вже було зазначено, в законі України «Про правотворчу діяльність» ст. 3 декларує «Правотворча діяльність здійснюється відповідно до принципів:... 4) пропорційності...». Договір про Європейський Союз 07.02.1992 р. ст. 5 п. 4 обмежується тезою «Відповідно до принципу пропорційності заходи Союзу за змістом та формою не виходять за межі того, що є необхідним для досягнення цілей Договорів» [8], але тут застосування цих принципів прив'язується не стільки до загальних принципів права, скільки до здійснення повноважень Союзу. Додатково змістовне та процедурне наповнення цього принципу визначається у Протоколі про застосування принципів субсидіарності та пропорційності 02.10.1997 р. [9].

По-друге, принцип пропорційності сприймається в його конкретному пристосуванні до національних заходів держав-членів, які застосовують його при впровадженні загальних норм права ЄС. В цьому аспекті європейські юристи розглядають реалізацію принципу пропорційності через три основних елементи, поєднаних та розгорнутих послідовно. Першим виступає ідея, що національні заходи мають бути фактично *придатними* для захисту інтересу, який потребує захисту. Між конкретним заходом та його об'єктом повинен бути причинно-наслідковий зв'язок. Другим виступає *необхідність* застосування, яка означає, серед іншого, що не повинно бути жодного менш обмежувального, але адекватного заходу, доступного для досягнення поставленої мети. Іншими словами, йдеться про критерій «найменш обмежувальної альтернативи». Третім елементом виступає принципом пропорційності *sensu stricto*, яким заходи визнаються непропорційними, коли обмеження, яке вони спричиняють, є непропорційним поставленій меті або досягнутому результату. Можна також сказати, що це принцип пропорційності в його справжньому сенсі [10, 240-241]. Три зазначені принципи європейської доктрини в цілому відповідають вітчизняному доктринальному тлумаченню, звичайно, з урахуванням загальної відмінності дворівневої правової системи ЄС від монолітно-наскрізної правової системи України з її єдиним органом законодавчої влади.

Але головна відмінність європейсько-доктринального від вітчизняного підходу базується на джерельній базі дослідження природи принципу пропорційності. Тоді коди вітчизняною базою здебільшого виступає академічна наукова доктрина, європейська аналітична думка базується на судових прецедентах та мотивувальних частинах рішень суду ЄС, зокрема, таких як Польща проти Парламенту та Ради (C-626/18, EU:C:2020:1000), Чеська Республіка проти Парламенту та Ради (C-482/17, EU:C:2019:1035) та інших [11].

Підсумовуючи зазначене, можемо зробити висновки, що європейська доктрина щодо змістовного наповнення принципу пропорційності є достатньо близькою до українського підходу та тлумачення, схожою є й загально абстрактний підхід формулювання; принциповою різницею у розумінні та

наповнені цих принципів є аргументація, яка в українському правовому просторі більше ґрунтується на академічних підходах правової доктрини, а в європейському – на доктринах судових рішень.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правотворчу діяльність» 24.08.2023
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
2. Кот О. О., Колодій А. М. Принципи правотворчої діяльності згідно закону України «Про правотворчу діяльність». *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Том 31. № 2. С. 15-32. DOI: 10.31359/1993-0909-2024-31-2-15.
3. Погорелова З. О. Принципи нормотворчої діяльності органів державної влади. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2021. Том 7. С. 52-60.
4. Томкіна О. О. Пропорційність у системі принципів правотворчої діяльності. *Нове українське право*. 2025. Вип. 3. С. 44-49. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.5>
5. Kosta V. The Principle of Proportionality in EU Law: An Interest-Based Taxonomy (April 9, 2019). Forthcoming, J. Mendes, *EU Executive Discretion and the Limits of Law* (Oxford University Press). 2019. <https://ssrn.com/abstract=3368867>
6. Długosz-Józwiak J.. The Principle of Proportionality in European Union Law as a Prerequisite for Penalization. *Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza*. 2017. V. 7. P. 283-300. DOI:10.14746/ppuam.2017.7.17}
7. Emiliou N. *The Principle of Proportionality in European Law, a Comparative Study*. Kluwer Law International, 1996. 320 p.
8. Договір про Європейський Союз 07.02.1992 р. р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
9. Протокол «Про застосування принципів субсидіарності та пропорційності» 02.10.1997. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_641#Text
10. Jans J. H. Proportionality Revisited. *Legal Issues of Economic Integration* (May 27, 2009). Vol. 27. No. 3. P. 239-265. 2000. <https://ssrn.com/abstract=1410644>
11. Lenaerts K. Proportionality as a matrix principle promoting the effectiveness of EU law and the legitimacy of EU action. *ECB Legal Conference 2021 Continuity and change – how the challenges of today prepare the ground for tomorrow*. 2021. November 25.
https://www.ecb.europa.eu/press/conferences/shared/pdf/20211125_legal/ECB-Symposium_on_proportionality_25_November_2021.en.pdf

Тези молодих науковців та здобувачів вищої освіти

Базан Катерина Віталіївна,

здобувачка вищої освіти магістратура
навчально-наукового інституту права
і психології Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тернавська Вікторія Миколаївна,
доцент кафедри конституційного
права навчально-наукового інституту
права і психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ВОЄННІ ВИКЛЮЧЕННЯ З ACQUIS ЄС: БАЛАНС МІЖ НЕОБХІДНІСТЮ ТА СТАНДАРТАМИ

Вступ України до Європейського Союзу під час повномасштабної війни створює безпрецедентну правову ситуацію в історії європейської інтеграції. Жодна країна раніше не проводила переговори про членство, перебуваючи в стані активних бойових дій на своїй території, з окупацією близько 18% території та мільйонами внутрішньо переміщених осіб. Це породжує фундаментальне питання правової теорії та практики – як збалансувати екзистенційні безпекові потреби України з непорушними вимогами *acquis communautaire*, які становлять основу європейської інтеграції та визначають саму сутність членства в ЄС? Відповідь на це питання матиме далекосяжні наслідки не лише для України, але й для майбутнього розширення ЄС та його здатності інтегрувати країни з невирішеними безпековими викликами [1].

Статті 346-347 Договору про функціонування Європейського Союзу теоретично надають правову основу для безпекових виключень, однак їх застосування обмежене кількома критичними факторами. Стаття 346(1)(а) дозволяє державам-членам не надавати інформацію, розкриття якої суперечить їх основним інтересам безпеки. Стаття 346(1)(b) дозволяє вживати заходів, необхідних для захисту основних інтересів безпеки, пов'язаних з виробництвом або торгівлею зброєю, боєприпасами та військовими матеріалами. Стаття 347 стосується консультацій між державами-членами під час війни або серйозної міжнародної напруги. Проте ці положення містять фундаментальну прогалину: вони текстуально та юриспруденційно застосовуються виключно до «держав-членів», а не до країн-кандидатів [2, с. 5].

Аналіз правової доктрини виявляє, що питання застосування статей 346-347 до процесу вступу залишається *terra incognita* європейського права. Професор Штефан Кадельбах у своєму аналізі для Міністерства юстиції Естонії зазначає, що «стаття 347 TFEU не описує абсолютне виключення або резервування

суверенітету» і навіть стан війни «сам по собі не становить призупинення зобов'язань, що випливають з права ЄС» [2, с. 26]. Це створює парадоксальну ситуацію: країна-кандидат, яка бореться за своє існування, не може формально посилатися на безпекові виключення, доступні державам-членам у значно менш критичних ситуаціях.

Практика Суду ЄС демонструє послідовне звуження можливостей застосування безпекових винятків навіть для держав-членів. У справі *Commission v Spain* (1999) Суд поклав тягар доведення на держави-члени, вимагаючи демонстрації в кожному конкретному випадку, що заходи є суворо необхідними [3, с. 22]. У справі *Commission v Austria* (2018) Суд пішов ще далі, постановивши, що навіть за наявності легітимних безпекових потреб, якщо існують менш обмежувальні заходи, стаття 346 не може бути застосована [3, с. 23–24]. Ця юриспруденція встановлює ключові принципи: обов'язкове вузьке тлумачення, тягар доведення на державі, оцінка в кожному конкретному випадку, тест на пропорційність, вимога «суттєвих» інтересів безпеки, та повний судовий контроль [3, с. 26].

Важливо відзначити, що навіть у контексті безпрецедентної безпекової кризи після повномасштабного вторгнення Росії, жодна держава-член ЄС не застосувала статтю 347 TFEU системно. Німеччина оголосила про намір використати статтю 346 для свого оборонного фонду в 100 мільярдів євро, але правові експерти одразу підкреслили, що це «виняткове положення, яке повинно тлумачитися вузько» і залишається «неясним, чи дозволяє стаття 346(1) державам-членам встановлювати постійний регуляторний режим». Це свідчить про крайню обережність у використанні безпекових винятків навіть у часи війни [3, с. 26].

Воєнний стан в Україні, запроваджений 24 лютого 2022 року та продовжуваний кожні 90 днів, створив масштабні розбіжності з *acquis* у критичних сферах державного управління. У сфері державних закупівель постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 р. № 1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» запровадила спрощені процедури без обов'язкових електронних тендерів, пряме контракування для нагальних потреб, прискорені процедури для Збройних Сил, та виключення для критичної інфраструктури [4]. Європейська Комісія визнала ці заходи через Рішення Асоціативного комітету ЄС-Україна в торговельній конфігурації № 2/2023 від 30.11.2023 р., але з чіткою умовою: Україна зобов'язалася скасувати всі тимчасові винятки протягом 90 днів після завершення воєнного стану [5].

Трудове законодавство зазнало найбільш контроверсійних змін. Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» дозволив роботодавцям односторонньо призупиняти трудові договори без оплати, звільняти працівників під час лікарняних або відпустки, подовжувати робочий тиждень до 60 годин (порівняно зі стандартом

ЄС у 40 годин), та скасовувати колективні договори [6]. Європейська федерація профспілок державних послуг (EPSU) та українські профспілки різко критикували ці положення як «легалізацію форм трудової експлуатації під виглядом гнучкості». Комісар ЄС з питань зайнятості та соціальних прав Ніколас Шміт у червні 2022 року підкреслив «важливість соціального захисту, діалогу та прав працівників як наріжного каменю європейської соціальної ринкової економіки» [7].

Контроль державної допомоги повністю призупинено на час воєнного стану, що створює фундаментальну напругу з політикою конкуренції ЄС. Антимонопольний комітет України не здійснює оцінку державної допомоги, відсутній повний інвентар схем державної допомоги, а в газовому секторі спостерігається «зростаюча монополізація під час воєнного стану». Проект закону, схвалений АМКУ 29.05.2025 р. «Про відновлення окремих положень Закону про державну допомогу», передбачає відновлення контролю навіть під час воєнного стану з ретроспективним звітуванням, але його імплементація залишається під питанням [8].

Європейський Союз розробив унікальну трирівневу відповідь на виклики воєнного вступу України, що поєднує безпрецедентну фінансову підтримку з непохитними вимогами до фундаментальних реформ. Ukraine Facility на 50 мільярдів євро (Регламент ЄС 2024/792 від 29.02.2024 р.) представляє найбільший пакет підтримки країни-кандидата в історії ЄС. Стаття 5(2) Регламенту явно вимагає від Комісії «враховувати контекст в Україні та наслідки застосування воєнного стану» при оцінці передумов. Стаття 13 дозволяє виняткове фінансування у «належним чином обґрунтованих виняткових обставинах», включаючи погіршення військової ситуації [9, ст. 5, 13].

Водночас, абсолютні передумови залишаються недоторканими. Стаття 5 Регламенту встановлює, що передумовою підтримки є продовження Україною дотримання «ефективних демократичних механізмів, включаючи багатопартійну парламентську систему та верховенство права, та гарантування поваги до прав людини». Кластер «Основи» (Розділи 23, 24, 5, 32, 18) відкривається першим і закривається останнім, з прогресом у фундаментальних питаннях, що впливає на рішення щодо відкриття або закриття інших кластерів. Антикорупційні заходи інтегровані в усі переговорні розділи, а їх закриття залежить від повної імплементації [9, ст. 5].

Липнева криза 2025 року, коли український парламент 22 липня проголосував за закон № 12414, який фактично підпорядковував НАБУ та САП політичному контролю Генерального прокурора, продемонструвала як крихкість реформ під воєнним тиском, так і дієвість європейського важеля. Європейська Комісія негайно призупинила фінансування на 1,5 млрд євро та попередила про подальші наслідки. Масові протести в Києві, Львові та Одесі – перші з початку повномасштабного вторгнення – змусили Президента Зеленського подати альтернативний законопроект. 31 липня парламент одноголосно (331 голос «за») відновив незалежність антикорупційних органів. Цей інцидент підкреслює

делікатний баланс між розумінням воєнних обставин та збереженням непорушних стандартів [10].

Венеціанська комісія встановила чіткі параметри для надзвичайних повноважень у своєму фундаментальному документі «Повага до демократії, прав людини та верховенства права під час надзвичайних станів: роздуми» (CDL-AD(2020)014). Комісія наголошує, що «чим довше триває надзвичайний режим, тим далі держава віддаляється від об'єктивних критеріїв, які могли б виправдати використання надзвичайних повноважень» [11, § 78]. Для України, де воєнний стан триває вже понад три роки, це створює зростаючу напругу між безпековою необхідністю та демократичною легітимністю.

У своєму висновку *amicus curiae* щодо альтернативної служби в Україні (CDL-AD(2025)006) від 18.03.2025 р., Комісія встановила революційний прецедент: «сама природа відмови від військової служби з мотивів совісті передбачає, що вона не може бути повністю виключена в час війни» [12, § 47]. Рішення підкреслює, що «за жодних обставин особа, яка відмовляється від військової служби з мотивів совісті, не може бути зобов'язана носити або використовувати зброю, навіть для самооборони країни» [12, § 54]. Це демонструє, що навіть екзистенційна війна не виправдовує абсолютне усунення фундаментальних прав. Для процесу вступу України це означає, що ЄС не прийме аргумент «ми у війні» як бланкетне виправдання для невідповідності стандартам.

Історичні прецеденти надають обмежені, але важливі уроки. Кіпр приєднався у 2004 році з 37% території під турецькою окупацією, демонструючи, що територіальна цілісність не є абсолютною вимогою. Протокол № 10 до Акту про приєднання 2003 року призупинив застосування *acquis* на непідконтрольних територіях, але Кіпр отримав повні права членства, включаючи право вето [13]. Проте кіпрський прецедент стосувався замороженого конфлікту з країною-кандидатом (Туреччина), а не активної війни з ворожою ядерною державою. Масштаб також незрівнянний: окуповані території України більші за всю територію Кіпру [13].

Хорватський досвід 2013 року показує важливість постконфліктного правосуддя та реформ. Повна співпраця з Міжнародним трибуналом для колишньої Югославії була критичною умовою – арешт генерала Анте Готовіни уможливив відкриття переговорів. Хорватія також піонерувала посиленій Розділ 23 з вимогами до судової незалежності та боротьби з корупцією. Але критично важливо, що Хорватія вела переговори через 8 років після завершення війни, в мирний час. Україна не має такої розкоші [14].

Мій аналіз правових документів та експертних оцінок виявляє примітну закономірність: жоден провідний науковець або аналітичний центр ЄС не пропонує систематичного застосування статей 346-347 TFEU для переговорів України. Це мовчання є красномовним. Воно свідчить або про імпліцитний консенсус, що такі рамки були б несумісні з цілісністю процесу вступу, або про невивчене припущення, що безпекові питання повинні вирішуватися поза рамками *acquis*. На мою думку, це відображає мудрий вибір: систематичні

винятки створили б небезпечний прецедент, який могли б використати інші проблемні кандидати, особливо з Західних Балкан.

Замість цього, ЄС обрав підхід «обмеженої гнучкості» – безпрецедентної за масштабом, але консервативної в уникненні постійних винятків. Цей підхід включає: тимчасові відступи, прив'язані до воєнного стану з обов'язковими 90-денними положеннями про припинення; позитивну інтеграцію в оборонні структури як стимул, а не виключення; сувору обумовленість через Ukraine Facility; та відокремлення безпекових гарантій від відповідності *acquis* через двосторонні угоди. Це елегантне рішення зберігає цілісність *acquis*, визнаючи надзвичайні обставини.

Три критичні невіршені питання визначатимуть успіх цього підходу. По-перше, парадокс прецеденту – гнучкість для України може стати шаблоном для майбутніх кандидатів з безпековими проблемами, потенційно підриваючи стандарти вступу. По-друге, часова невизначеність – воєнний стан триває вже понад три роки без ясного кінця, випробовуючи межі «тимчасовості». По-третє, правова прогалина – відсутність чітких рамок для застосування безпекових винятків кандидатами залишається невіршеною.

Процес вступу України до ЄС під час війни представляє не просто технічний виклик, а фундаментальний тест здатності Союзу адаптуватися до нових геополітичних реалій без компромісу своїх основоположних цінностей. Відмова від систематичних безпекових винятків на користь тимчасових, обмежених відступів демонструє, що ЄС розуміє ставки: йдеться не лише про членство України, а про майбутнє європейського проекту як союзу, заснованого на праві, а не на силі чи страху. Успіх цього експерименту визначить, чи може ЄС залишатися нормативною силою в світі, де правила все частіше поступаються геополітичним імперативам. Для України це означає важкий, але необхідний шлях: довести, що навіть під екзистенційною загрозою можна будувати демократію, яка відповідає найвищим європейським стандартам.

Список використаних джерел:

1. Rabinovych M. Wartime super-spillover? The perils and limits of a neofunctionalist approach to Ukraine's single market integration. *Journal of European Public Policy*. 2024.
2. Kadelbach S. The Law of the European Union and National Security Exceptions of the Member States : Analysis for the Ministry of Justice of Estonia. Frankfurt : Goethe University, 2018. 39 p.
3. Sundstrand A. Article 346, EU Defence Procurement and the European Court of Justice. *Upphandlingsrättslig Tidskrift*. 2023. № 2. P. 15–27.
4. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 р. № 1178. *Урядовий кур'єр* від 19.10.2022. № 224.
5. Decision No 2/2023 of the EU-Ukraine Association Committee in Trade Configuration of 30 November 2023 on the positive assessment of the implementation

- of phase 1 as set out in Annex XXI-A to Chapter 8 of the Association Agreement [2024/193]. *Official Journal of the European Union*. L 2024/193, 05.01.2024.
6. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 12. Ст. 259.
7. Semchuk K., Rowley T. EU concerned by Ukraine's controversial labour reforms. *OpenDemocracy*. 28.02.2023.
8. Антимонопольний комітет України схвалив законопроект щодо відновлення окремих положень Закону про державну допомогу. *Антимонопольний комітет України : офіц. веб-сайт*. 29.05.2025.
9. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. *Official Journal of the European Union*. L 2024/792, 29.02.2024.
10. Fornusek M. Following street protests, Zelensky signs law restoring independence of anti-graft bodies. *Kyiv Independent*. 31.07.2025.
11. Venice Commission. Respect for Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency: Reflections : CDL-AD(2020)014. Strasbourg : Council of Europe, 19.06.2020. 25 p.
12. Venice Commission. Amicus curiae brief on alternative (non-military) service in Ukraine : CDL-AD(2025)006. Strasbourg : Council of Europe, 18.03.2025. 18 p.
13. Protocol No 10 on Cyprus of the Act concerning the conditions of accession of the Czech Republic, the Republic of Estonia, the Republic of Cyprus, the Republic of Latvia, the Republic of Lithuania, the Republic of Hungary, the Republic of Malta, the Republic of Poland, the Republic of Slovenia and the Slovak Republic and the adjustments to the Treaties on which the European Union is founded. *Official Journal of the European Union*. L 236, 23.09.2003. P. 955.
14. Géant T. Croatia's accession to the European Union: thoughts for Europe at a crossroads. *Robert Schuman Foundation European Issues*. 2013. № 283.

Бенза Вікторія Ігорівна,

здобувачка вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту права
і психології Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,

завідувач кафедри конституційного
права навчально-наукового інституту
права і психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.

Європейська інтеграція України є не лише стратегічним зовнішньополітичним курсом, а й фундаментальним вектором внутрішньодержавного розвитку, що визначає трансформацію правової системи, інституційної архітектури та моделі публічного управління. Закріплення європейського вибору на конституційному рівні зумовило необхідність формування цілісної, послідовної та ефективної державної політики європейської інтеграції, здатної забезпечити реальне наближення України до стандартів Європейського Союзу.

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України процес європейської інтеграції набув якісно нового виміру. Він трансформувався з довгострокової політичної мети на інструмент забезпечення державного суверенітету, національної безпеки та стійкості правової системи. Водночас воєнний стан загострив низку інституційних і правових проблем, пов'язаних з реалізацією інтеграційного курсу, що актуалізує потребу їх наукового аналізу.

Державну політику європейської інтеграції доцільно розглядати як системну, цілеспрямовану діяльність органів публічної влади, спрямовану на адаптацію національного законодавства, інституцій та управлінських практик до права і стандартів Європейського Союзу, а також на забезпечення повноправної участі України в європейському правовому просторі.

Її зміст охоплює нормативно-правову адаптацію до *acquis communautaire*; інституційне забезпечення інтеграційних процесів; координацію діяльності органів державної влади; формування кадрового потенціалу; забезпечення стратегічних комунікацій і суспільної підтримки. Ефективність цієї політики значною мірою залежить від якості правового регулювання та спроможності інституцій, відповідальних за її реалізацію.

Інституційне забезпечення співробітництва України та Європейського Союзу (далі -ЄС) визначено Стратегією інтеграції України до ЄС, іншими

рішеннями Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

На нашу думку, на сьогодні для успішної реалізації поставленої цілі потрібно завершити формування інституцій та правил їх взаємодії, що пов'язано з динамічною трансформацією євроінтеграційної політики від одного з напрямів зовнішньої політики до повноцінної складової внутрішньої державної політики. Більше того, євроінтеграційна складова врешті повинна остаточно оформитись як невід'ємна складова державного управління та йти пліч-о-пліч із реформуванням системи державного управління в цілому. Зазначене потребує першочергового завершення формування нормативно-правової бази процесів європейської інтеграції України [2].

Інституційна модель реалізації державної політики європейської інтеграції України характеризується багаторівневістю та функціональною складністю. Водночас сучасна інституційна система залишається фрагментованою, що проявляється у: дублюванні повноважень; недостатній координації між центральними органами виконавчої влади; слабкому механізмі горизонтальної взаємодії; обмеженій участі органів місцевого самоврядування у процесах імплементації європейських стандартів.

Особливої уваги потребує питання інституційної спроможності в умовах воєнного стану, коли значна частина управлінських ресурсів спрямована на забезпечення оборонних потреб, що негативно впливає на темпи євроінтеграційних реформ.

До ключових проблем інституційно-правового забезпечення європейської інтеграції України слід віднести:

- ✓ Інституційну нестабільність, зумовлену частими структурними змінами та кадровими ротаціями.
- ✓ Недостатню координацію між суб'єктами публічної влади.
- ✓ Обмежену спроможність правозастосування, коли ухвалені норми не забезпечуються належною імплементацією.
- ✓ Кадровий дефіцит фахівців з права ЄС та євроінтеграційних процесів.
- ✓ Вплив воєнного стану, що об'єктивно ускладнює реалізацію довгострокових реформ.

Ці проблеми мають системний характер і потребують комплексних рішень.

Перспективи розвитку державної політики європейської інтеграції України пов'язані з необхідністю формування цілісної інституційної моделі управління євроінтеграційними процесами та удосконалення законодавчих механізмів імплементації права ЄС; інтеграції принципів європейського врядування у діяльність органів місцевого самоврядування.

Важливим напрямом є також розвиток стратегічних комунікацій та формування стійкої суспільної підтримки європейського курсу.

Інституційно-правові засади реалізації державної політики європейської інтеграції України перебувають у стадії активного формування та трансформації. Сучасні виклики, зумовлені воєнним станом і безпековими загрозами, одночасно ускладнюють і прискорюють інтеграційні процеси.

Ефективність європейської інтеграції України залежить від здатності держави забезпечити системність, правову визначеність і інституційну спроможність реалізації цього курсу, зберігаючи при цьому конституційні цінності та принципи правової держави.

Список використаних джерел

1. Інституційне забезпечення європейської інтеграції. URL: <https://rda-hm.gov.ua/novini/institucijne-zabezpechennya-yevropejskoyi-integraciyi/>
2. Угода про партнерство та співробітництво між Європейським Співтовариством і Україною від 14.06.1994 р. № 237/94-ВР // Відомості Верховної Ради України.- 1994.- №46.

Богун Олександр Ігорович

здобувач вищої освіти бакалавра навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Романенко Людмила Миколаївна, доцент кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ТА ІНТЕРОПЕРАБЕЛЬНОСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

До початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації стратегія євроатлантичної інтеграції України розроблялася з урахуванням відносно стабільних політичних та безпекових умов, що існували як у державі, так і на міжнародній арені. Проте військова агресія 2022 року докорінно змінила безпекове середовище та стала точкою неповернення для української зовнішньої політики.

Війна спричинила появу нових реалій, які зумовили необхідність перегляду попередніх стратегічних підходів до інтеграції України у євроатлантичний простір.

У центрі державної політики України залишається людина як ключовий суб'єкт національної безпеки [3, ст. 3]. Відповідно, реалізація стратегічного курсу на вступ до Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору спрямована на забезпечення її захищеності, добробуту та гідності. В умовах триваючої збройної агресії перспектива членства в НАТО набуває не лише політичного, а й екзистенційного змісту — як гарантії виживання держави.

Визначення незворотності європейського та євроатлантичного курсу України, як євроатлантичної інтеграції було визнано зовнішньополітичним пріоритетом та закріплено на конституційному рівні Законом № 2680-VIII від 07.02.2019 [4].

Цей крок став свідченням того, що курс України на членство в НАТО має незворотний характер. На практичному рівні реалізація цього курсу здійснюється через Річні національні програми під егідою Комісії Україна – НАТО, які охоплюють питання оборонної реформи, демократичного контролю над військовими структурами та підвищення взаємосумісності із збройними силами держав – членів Альянсу.

Влітку 2020 року НАТО надало Україні статус партнера розширених можливостей, що стало визнанням її внеску в місію Альянсу та готовності до глибшої взаємодії навіть в умовах глобальної нестабільності. Цей статус відкрив для України розширений доступ до навчань, консультацій та обміну інформацією, посиливши практичну складову співпраці.

Зміни до Преамбули Основного Закону, внесені у 2019 році стали віхою у правовому забезпеченні євроатлантичної інтеграції. Зокрема, стаття 102 Конституції України була визнала Президента України «гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору». [1]

Ця конституційна норма має принципове значення, оскільки надає курсу найвищу юридичну силу, закріплює його незворотність та робить частиною основ конституційного ладу.

Зміна цього курсу вимагатиме складних процедур перегляду Конституції, інституціалізуватиме відповідальність, що зобов'язує главу держави вживати конкретних заходів для його реалізації.

Таким чином, Конституція виступає фундаментом, на якому будуються всі інші нормативні акти у цій сфері.

Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» визначив «євроатлантичну інтеграцію як один з пріоритетів зовнішньополітичної діяльності України, що об'єднує обидва напрямки. Цей акт перетворює конституційну норму на конкретний зовнішньополітичний пріоритет, зобов'язуючи всі органи влади керуватися ним у своїй діяльності. [2]

Закон «Про національну безпеку України» здійснив ключовий перехід від загальнополітичного курсу до безпекової доктрини. Згідно зі статтею 1 Закону, однією з його цілей є «сприяння інтеграції до Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору». Більш того, стаття 7 беззастережно констатує: «Україна здійснює курс на набуття членства в Організації Північноатлантичного договору з метою гарантування безпеки держави та її громадян». Це прямо встановлює членство в НАТО як інструмент національної безпеки, а не лише зовнішньої політики. Членство в НАТО прямо назване гарантією безпеки, а інтеграція в ЄС інструментом стійкості та розвитку. [3]

Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейський Союз визнає європейські прагнення України і вітає її

європейський вибір, у тому числі її зобов'язання розбудувати розвинуту й сталу демократію та ринкову економіку. Угода про асоціацію є базовим документом ціллю якого є створення асоціації між Україною, з однієї сторони, та Союзом і його державами-членами, з іншої сторони, що вказано в частині 2 статті 1. [6]

Україна подала заявку на членство в ЄС 28 лютого 2022 року. Європейська комісія опублікувала свій висновок щодо заявки 17 червня 2022 року. На його підставі Європейська рада визнала європейську перспективу України та надала країні статус кандидата 23 червня 2022 року. Єврокомісія опублікувала звіт про Україну, рекомендуючи розпочати переговори про вступ, у межах пакету розширення 8 листопада 2023 року. 25 червня 2024 року Європейський Союз офіційно відкрив переговори про вступ з Україною на міжурядовій конференції в Люксембурзі.[9].

До системи базових нормативно-правових актів належить Стратегія національної безпеки України «Людина - безпека - держава», затверджена Указом Президента № 392/2020 [4]. Цей документ виконує роль «дорожньої карти»: Він конкретизує цілі, завдання та показники ефективності у сфері євроатлантичної інтеграції. Визначає відповідальність конкретних державних органів за її виконання. [5].

Війна зумовила адаптацію правових механізмів для обох інтеграцій та їх паралельні процеси.

Незважаючи на ведення бойових дій, Україна продовжує виконувати зобов'язання за Угодою про асоціацію, що демонструє стратегічну послідовність курсу.

Адаптація законодавства до *acquis communautaire* урядом та Верховною Радою спрямована на впровадження норм ЄС у внутрішнє правове поле. Це стосується енергетики, транспорту, цифрового ринку, верховенства права та інше.

Реформа енергетики спрямована на інтеграцію з європейською енергосистемою ENTSO-E. Лібералізація вантажних перевезень на імплементацію транскордонних норм. Ухвалення законодавства у сфері захисту даних, кібербезпеки, що відповідає європейським стандартам цифрового ринку, до прикладу, директиви NIS2. Забезпечення принципів верховенства права полягає у продовженні роботи антикорупційних органів та внесення змін до законодавства щодо деолігархізації відповідно до вимог Єврокомісії є прямим механізмом виконання умов для статусу кандидата.

Правові механізми для інтеграції з НАТО в умовах війни набули утилітарного, практичного характеру, спрямованого на безпосереднє посилення обороноздатності. Впровадження стандартів НАТО (STANAG) в Збройні Сили України.

Основою відносин стала Хартія про особливе партнерство. основа[7]. Комюніке самітів НАТО у Вільнюсі 2023 року містять конкретні політичні та правові зобов'язання сторін щодо майбутнього членства України. [8].

В умовах збройної агресії правові механізми євроатлантичної інтеграції не лише функціонують, але й адаптуються, демонструючи гнучкість та стійкість.

Для ЄС це виражається у продовженні складного процесу гармонізації законодавства, а для НАТО — у оперативному впровадженні стандартів, що безпосередньо посилюють обороноздатність. Воєнний стан виступив як виклик, але й як каталізатор для тих реформ, що мають безпосередній вплив на безпеку

Станом на сьогодні в Україні сформована єдина система правового забезпечення для євроатлантичної інтеграції, що одночасно охоплює ЄС та НАТО. В умовах війни ця система довела свою ефективність та гнучкість, дозволяючи паралельно просуватися обома шляхами.

Членство в ЄС є правовою, економічною та політичною передумовою довгострокової стабільності, а членство в НАТО - гарантією безпеки від агресії. Обидва процеси є взаємодоповнюючими і становлять основу для майбутнього відновлення та розвитку України.

Список використаних джерел

1. Конституція України (зі змінами від 2019 р.) // *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01 лип. 2010 р. № 2411-VI // *Відомості Верховної Ради України*. – 2010. – № 40. – Ст. 527. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
4. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 07 лютого 2019 р. № 2680-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19>
5. Стратегія національної безпеки України «Людина — безпека — держава», затверджена Указом Президента України від 14 вер. 2020 р. № 392/2020 // *Офіційний вісник Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони від 27 черв. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 06.10.2025).
7. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) від 09 лип. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002
8. Комюніке саміту НАТО у Вільнюсі (11–12 лип. 2023 р.) // *Офіційний сайт НАТО*. URL: <https://www.nato.int>
9. Розширення ЄС: Україна та процес вступу до Європейського Союзу // *EU Neighbours East*. – 2025. – URL: <https://euneighbourseast.eu/uk/enlargement/>

Борко Надія Олександрівна,
здобувачка вищої освіти бакалавра
Навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:
Романенко Людмила Миколаївна,
доцент кафедри конституційного
прав Навчально-наукового інституту
права та психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТАНДАРТІВ НАТО ТА ACQUIS ЄС У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Імплементация стандартів НАТО та *acquis* ЄС у сектор безпеки й оборони України стала стратегічною необхідністю та каталізатором глибоких інституційних змін. Цей процес, що розпочався як довгострокова реформа, набув критичної актуальності в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації.

Дослідження фокусується на подвійному векторі трансформації: досягненні оперативної сумісності Збройних Сил України з арміями НАТО через впровадження військових стандартів (STANAGs) та забезпеченні інституційної стійкості держави через гармонізацію законодавства із нормами ЄС, що стосуються цивільного контролю, кібербезпеки та боротьби з корупцією. В умовах бойових дій імплементация відбувається прискорено, перетворюючись з теоретичного плану на практичний досвід, що безпосередньо впливає на ефективність оборони та стійкість критичної інфраструктури. Використання стандартів НАТО та норм *acquis* ЄС дозволяє не лише модернізувати технічну базу, а й реформувати принципи управління, логістику, планування, систему підготовки кадрів, підвищуючи ефективність та прозорість оборонного сектору.

На сьогодні в Україні реалізовано понад 320 стандартів НАТО, ще близько 50 перебувають у процесі впровадження [1]. Більшість із них охоплює такі сфери, як операційне планування, підготовка військовослужбовців, логістика, командування та управління, зв'язок, стандартизація озброєння, матеріально-технічне забезпечення та планування оборони. Важливо, що ці зміни відбуваються не лише формально, а й у практичній площині - підрозділи, які діють на фронті, все активніше застосовують стандарти НАТО під час проведення бойових операцій, зокрема у міських умовах, у питаннях логістики, координації підрозділів та управління боєприпасами.

Одним із найважливіших результатів цього процесу є підвищення рівня **операційної сумісності** між підрозділами Збройних Сил України та арміями країн-членів НАТО. Це охоплює уніфікацію процедур планування, взаємодії підрозділів, обміну інформацією, а також застосування єдиних тактичних, технічних і процедурних стандартів (ТТР) [2]. Українські війська дедалі активніше використовують стандартизовані підходи до ведення операцій у міських районах, що підвищує їхню ефективність і знижує ризики втрат.

Важливим напрямом реформ є логістика та матеріально-технічне забезпечення, де запроваджуються стандарти з уніфікації зберігання боєприпасів, ремонту техніки, обліку запасів, обслуговування та використання пально-мастильних матеріалів. Це дає змогу забезпечити стабільність постачання, мінімізувати втрати та уникати дублювання у військових ланцюгах постачання. Одночасно модернізуються інформаційні системи управління, які наближаються до стандартів НАТО з інтеграції С4ISR (командування, управління, зв'язок, розвідка, спостереження та рекогносцировка) [3].

Паралельно із військовими аспектами, відбувається адаптація організаційної структури оборонного сектору до стандартів управління НАТО. Це включає зміну системи планування оборони, створення ефективної системи цивільного контролю над військовими, підвищення ролі парламентського нагляду, прозорості бюджетних процесів та оборонних закупівель. Одним із ключових викликів у цьому контексті залишається подолання корупційних ризиків і підвищення рівня підзвітності в оборонних структурах, адже стандарти НАТО та ЄС передбачають не лише технічну, а й управлінську сумісність.

Імплементація *acquis* ЄС у секторі безпеки та оборони має дещо інший, але не менш важливий вимір. Якщо стандарти НАТО акцентують на військово-технічних та операційних аспектах, то норми *acquis* ЄС охоплюють більш широку політичну, правову та гуманітарну складову. Це включає зміцнення демократичного цивільного контролю над армією, забезпечення дотримання прав людини в умовах воєнного стану, прозорість державних закупівель, етичні стандарти поведінки службовців, контроль за експортом і імпортом озброєнь, а також екологічні аспекти діяльності оборонного комплексу. Також сприяє підвищенню рівня сумісності України з Європейською системою колективної безпеки та оборонної політики (CFSP та CSDP) [4].

Це дозволяє Україні брати участь у спільних програмах з підготовки персоналу, миротворчих операціях, розробці оборонних технологій і спільних навчаннях. Європейський Союз водночас виступає донором і партнером у цих процесах, надаючи фінансову допомогу, технічну підтримку, експертні консультації та сприяючи інтеграції українських оборонних підприємств у європейські виробничі ланцюги.

Водночас імплементація стандартів НАТО та *acquis* ЄС стикається з рядом об'єктивних викликів. Серед головних - обмеженість ресурсів, інтенсивність бойових дій, нестача кваліфікованих кадрів, бюрократичні бар'єри та збереження окремих радянських управлінських підходів [5].

В умовах воєнного часу більшість реформ змушені реалізовуватись у стислих часових рамках, часто паралельно з бойовими діями. Водночас, саме війна прискорює трансформацію - випробування на практиці нових стандартів дозволяє швидше адаптувати їх до українських реалій.

Практичними прикладами успішної імплементації є підготовка українських підрозділів за стандартами НАТО у межах міжнародних навчань, модернізація системи обліку озброєнь та логістики, створення єдиних навчально-тренувальних центрів, а також впровадження процедур планування операцій відповідно до стандартів Альянсу [6].

Значний прогрес досягнуто і в напрямку уніфікації калібрів та технічних вимог до озброєння, що дозволяє ефективніше використовувати західну військову допомогу.

Для подальшого вдосконалення цього процесу доцільно зосередитися на кількох ключових напрямках. Слід прискорити модернізацію оборонної промисловості, щоб її продукція повністю відповідала вимогам НАТО і ЄС. Необхідно вдосконалити систему державних закупівель шляхом цифровізації процедур, запровадження європейських стандартів прозорості та контролю. Важливо посилити кадрову підготовку шляхом створення спільних освітніх програм з партнерами НАТО та ЄС, сертифікації командирів і фахівців за міжнародними вимогами.

Значну увагу слід приділити і розвитку цивільного контролю над сектором безпеки. Це включає підвищення ефективності парламентського та громадського нагляду, посилення інституційних механізмів підзвітності, забезпечення відповідності політики безпеки принципам верховенства права та демократичного управління. Також актуальним є впровадження екологічних і соціальних стандартів ЄС у відновленні звільнених територій та реабілітації постраждалих від війни регіонів.

Аналіз імплементації стандартів НАТО та *acquis* ЄС підтверджує, що в умовах збройної агресії Україна демонструє безпрецедентну швидкість і глибину реформ. Досягнення оперативної сумісності вже є реальністю на тактичному рівні завдяки швидкому освоєнню західного озброєння та логістичних процедур. Водночас, інтеграція інституційних стандартів ЄС посилює демократичний цивільний контроль та стійкість держави (*resilience*) до гібридних загроз. Головним висновком є те, що війна стала ключовим каталізатором цих трансформацій, оскільки вимоги до інтеграції тепер диктуються не лише політичними зобов'язаннями, а й вимогами поля бою. Подальша успішна імплементація, незважаючи на значні виклики, є незворотним процесом і визначальним фактором для членства України в євроатлантичних структурах, гарантуючи їй довгострокову безпеку та обороноздатність.

Список використаних джерел:

1. Ординович, А. «Modern Trends in the Armed Forces of Ukraine Transformation toward NATO Standards» / А. Ординович. -Military-Diplomatic Academy named

- after Yevgeny Bereznyak, 2022. -DOI:10.5281/zenodo.4445261. URL: <https://psssj.eu/index.php/ojsdata/article/view/22>
2. Данішевська, Катерина. «Ukraine’s Defense Ministry on NATO integration: Over 50 standards adopted since start of year» / К. Данішевська. -RBC-Ukraine, 4 квіт. 2024. URL: <https://newsukraine.rbc.ua/news/defense-ministry-on-nato-integration-over-1712262354.html>
3. Interfax-Ukraine. «Since early 2024, Defense Ministry adopts over 50 military standards, incl. NATO ones» / Interfax, 5 квіт. 2024. URL: <https://en.interfax.com.ua/news/general/978346.html>
4. Президент України. «Ukraine and the EU Signed the Joint Security Commitments» / Офіц. сайт Президента України, 13 жовт. 2025. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-ta-yes-pidpisali-splni-bezpekovi-zobovuzannya-91813>
5. Міністерство стратегічних індустрій України. «Ukraine became part of the European Defense Industrial Strategy» / Мінстратегпром України, 6 бер. 2024. - URL: <https://mspu.gov.ua/en/news/ukraine-became-part-of-the-european-defense-industrial-strategy>
6. Яковюк, Іван В., Трагнюк, Олеся Я., Бойчук, Дмитро С. «Strategic autonomy of the European Union: on the way to “European Sovereignty” in defense?» / І. Яковюк, О. Трагнюк, Д. Бойчук. -Problems of legality, 2019. -DOI:10.21564/2414-990x.149.199902. URL: <https://plaw.nlu.edu.ua/article/view/199902>

Бугрій Євген Борисович,

здобувач вищої освіти магістратра навчально-наукового інституту права і психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тернавська Вікторія Миколаївна,
доцент кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права і психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ГАРМОНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄС У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах окупації Російською Федерацією частини території України, що переросло у повномасштабне вторгнення, характеристики поточної безпекової ситуації в нашій державі не є задовільними. Зважаючи на це, навіть в умовах воєнного стану, Україна не припиняє євроінтеграційний вектор, що є стратегічним напрямком розвитку країни. При цьому, в умовах, що склалися, вважаємо, актуальним питанням є дослідження гармонізації національного

законодавства України з правом Європейського Союзу (далі за текстом – ЄС) саме у сфері національної безпеки.

У підписаній Україною Угоді про асоціацію з ЄС від 27 червня 2014 р. (далі за текстом – Угода) передбачається приведення чинних законів та майбутнього законодавства у відповідність до *acquis* ЄС [1], у зв'язку із чим прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 16 вересня 2014 р. (далі за текстом – Закон). Аналіз цього Закону дає підстави стверджувати, що законодавець обрав такий механізм приведення актів національного законодавства у відповідність до права ЄС, як адаптація [2]. З іншого боку, в установчих договорах ЄС та самій Угоді фігурує поняття «гармонізація».

З приводу співвідношення понять «гармонізація» та «адаптація» науковці висловлюють різні позиції. Так, правознавці розглядають їх як різні категорії, де «гармонізація» вживається на позначення процесу приведення законодавства у відповідність до права ЄС у межах самого співтовариства (обов'язковий процес для держав-членів), «адаптація» ж стосується приведення законодавства у відповідність до права ЄС, яке здійснюється державами, які реалізують свої зовнішньополітичні курси щодо європейської інтеграції [3, с. 5]. Існує також підхід, згідно з яким, гармонізація передбачає застосування подібних норм, принципів та інститутів права, натомість «сутність адаптації полягає в наближенні національного законодавства або окремих правових актів, що, як правило, утворюють самостійний інститут, до якогось одного, типового правового акта або визначеної системи законодавства» [4, с. 117]. Інші розглядають адаптацію як різновид гармонізації, оскільки остання передбачає створення норм, адаптованих до національної правової системи, які нічим не відрізняються від інших норм національного права і застосовуються в загальному порядку [5, с. 30; 6, с. 15]. Окремі науковці, навпаки, визначають гармонізацію як різновид адаптації [7, с. 55]. На наше переконання, усі ці підходи не є досконалими, поза як в установчих актах ЄС немає чітких визначень досліджуваних понять. Зважаючи на це, можна вести мову про відношення перетину обсягів понять «адаптація» та «гармонізація».

Гармонізація була обрана Україною як форма зближення, щоб мінімізувати правові перешкоди, які можуть виникати через відмінності у правових системах. Принагідно додати, що гармонізація законодавства є складним та багатогранним процесом, який включає в себе не лише технічне приведення нормативно-правової бази у відповідність до права ЄС, а й передбачає врахування принципів і цінностей, на яких ґрунтується європейське право [8, с. 475]. Зважаючи на це, гармонізація національного законодавства України з правом ЄС у різних суспільних сферах, безумовно, має свої особливості, і сфера національної безпеки не є винятком.

Перша особливість гармонізації національного законодавства України з правом ЄС у сфері національної безпеки пов'язана із широким обсягом поняття «національна безпека». Визначення, що містить Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р., дає підстави стверджувати,

що національна безпека є комплексним поняттям: включає в себе стан внутрішньої та зовнішньої захищеності суспільних і державних інститутів від загроз, що можуть існувати в політичній, економічній, соціальній, інформаційній, науково-технологічній, екологічній, енергетичній, гуманітарній та військовій сферах [9]. Різноманітність складових поняття «національна безпека» обумовлює диференціацію механізмів гармонізації національного законодавства України з правом ЄС.

Окрім цього, оскільки національна безпека пов'язана із державним суверенітетом та національними інтересами, гармонізація у цій сфері забезпечується більш «м'якими» шляхами (координація, узгодження та зближення політик). У цьому контексті слушною є позиція науковця В. Степановського, який зауважує, що спільна зовнішня політика й політика безпеки ЄС є формою співпраці між країнами Союзу у сфері реалізації зовнішньополітичних інтересів, інтересів щодо забезпечення безпеки та оборони в межах країн ЄС. З огляду на це, Україні, яка перебуває на шляху інтеграції до ЄС, варто розробити власну модель національної безпеки із чітким розподілом повноважень між органами, що відповідають за її забезпечення, та прозорістю прийняття рішень. З іншого боку, важливо дбати не лише про забезпечення національної безпеки на рівні держави, а й доповнювати її спільною політикою безпеки ЄС [10, с. 712].

Наостанок, доцільно підкреслити, що гармонізація у сфері національної безпеки не передбачає слідування Україною єдиному – «ідеальному зразку», а передбачає вдосконалення нормативно-правових актів та векторів правового регулювання. Тож гармонізацію у сфері національної безпеки варто трактувати не лише як мету, а й як характеристику процесів та механізмів у національній правовій системі України, спрямованих на зменшення розбіжностей і вирішення суперечностей у правових нормах.

Таким чином, гармонізацію законодавства України з правом ЄС у сфері національної безпеки можна охарактеризувати як процес якісної зміни національного правового регулювання сфери національної безпеки з метою запобігання виникненню колізій правових норм та вдосконалення системи законодавства у відповідній сфері в цілому. Гармонізація у сфері національної безпеки має здійснюватися з урахуванням існуючих політико-правових моделей у межах ЄС, виходячи із можливостей здійснення перетворень в умовах поточної безпекової ситуації в Україні.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародно-правовий акт (ратифікація Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#top>

3. Фокін Я. Ф. Проблеми та перспективи адаптації законодавства України до норм ЄС під час збройної агресії. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 12. С. 3-8. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-12-01-09>
4. Колодій А., Тернавська В., Тарасенко В. Національна конституційна ідентичність та європейська інтеграція: аспекти співвідношення. *III Маріупольський конституційний форум «Українська конституційна ідентичність в контексті європейської інтеграції»* : збірник матеріалів (м. Київ, 4 жовтня 2024 р.). Київ : ВАІТЕ, 2024. 238 с. С. 114-121.
5. Клещенко Н. О. Уніфікація та гармонізація законодавства: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 29-31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/5>
6. Корунчак Л. А. Євроінтеграція: питання адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. частина 2. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.2.3>
7. Гуменюк Т. І. Механізми адаптації законодавства України до правової системи ЄС: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 3. С. 54-56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-3/10>
8. Пікуля Т. О. Гармонізація законодавства в процесі переговорів про вступ України до Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 475-476. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/112>
9. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
10. Степановський В. С. Спільна безпекова політика та національна безпека в країнах Європейського Союзу: досвід та правове регулювання. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Випуск № 2. С. 710-714. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.106>

Домашенко Аліна Олександрівна,
здобувачка вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту права
і психології Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,
завідувач кафедри конституційного
права навчально-наукового інституту
права і психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Тема "Громадянське суспільство в контексті європейської інтеграції" залишається актуальною з кількох причин. По-перше, інтеграція в Європейський Союз (ЄС) залишається пріоритетною для багатьох країн, оскільки це сприяє політичній стабільності, економічному зростанню та розвитку. Громадянське суспільство відіграє ключову роль у забезпеченні успішної інтеграції, роблячи наголос на демократичних цінностях, громадянських правах та активній участі громадян.

По-друге, в контексті росту популізму та націоналізму в деяких країнах Європи, важливо зміцнювати громадянське суспільство як контрвагу цим тенденціям. Громадянська активність, громадянська освіта та сприяння громадянському участи є важливими чинниками у підтримці демократії та розвитку правової держави.

Нарешті, в умовах зростання викликів, таких як зміна клімату, міграційні кризи та економічні труднощі, співпраця громадянського суспільства з урядами та міжнародними організаціями стає критичною для розроблення ефективних стратегій та рішень. Таким чином, тема громадянського суспільства в контексті європейської інтеграції залишається на передньому плані у дебатах про майбутнє Європи.

Аналіз доктринальних юридичних джерел дає можливість стверджувати, що можна виділити такі ознаки громадянського суспільства: 1) свобода та ініціативність особистості; 2) розвиток суспільних відносин відповідно до принципу, за яким людина завжди повинна розглядатися як мета і ніколи як засіб; 3) ліквідація відчуженості людини; 4) реальне забезпечення здійснення принципу рівних можливостей у політиці, економіці, духовній сфері життя суспільства; 5) постійний захист прав та свобод людини і громадянина; 6) плюралізм усіх форм власності, серед яких приватна власність в її різних формах посідає домінуюче місце; 7) існування в абсолютній більшості так званого середнього прошарку; 8) плюралізм духовного життя суспільства; 9) офіційна заборона і практична відсутність з боку держави та інших соціальних суб'єктів

жорстокої регламентації і будь-якого втручання в приватне життя членів суспільства; 10) існування і функціонування розвинутої соціальної структури; 11) активна участь у всіх сферах суспільного життя недержавних самоврядних людських спільностей; 12) розвиток ринкових відносин, в яких, відповідно до своєї сутності, беруть участь на рівних засадах суб'єкти всіх форм власності і видів господарської діяльності; 13) визнання і гарантування ідей верховенства Права; 14) підпорядкованість громадянському суспільству демократичної, правової, соціальної держави.

Приймаючи до уваги усе вищевикладене можна стверджувати, що громадянське суспільство – це об'єднання вільних індивідів і асоціацій громадян, що сформовані добровільно для забезпечення свободи та ініціативності особистості, прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, задоволення інших загальних інтересів і яке завдяки приватній власності в економічній сфері, демократії у політичній, плюралізму у духовній, справедливості у правовій зумовлює існування в абсолютній більшості так званого середнього прошарку, який здатен підпорядкувати громадянському суспільству демократичну, правову, соціальну державу.

Вище зазначене дає підстави стверджувати, що до структурних елементів громадянського суспільства слід відносити: приватну власність і підприємництво, як його економічну основу; національну і в тому числі екологічну безпеку, визнаючи пріоритет останньої над економікою; сім'ю, що є природним, соціальним осередком громадянського суспільства; освіту, науку і культуру, що повинні мати, переважно, не державний, а суспільно-світський характер; громадські об'єднання, як форму самовиявлення і самозахисту інтересів громадян; недержавні засоби масової інформації, що забезпечують свободу інформації, а також рівні права і можливості доступу до інформації; людину, народ України, національні меншини, корінні народності, соціальні та етнічні прошарки; пряме народовладдя, основою якого є суверенна воля народу і яке може здійснюватися через референдуми, вибори, народну правотворчу ініціативу, всенародні і місцеві обговорення найважливіших питань державного і громадського життя та інші форми безпосередньої демократії; благодійні і релігійні організації; місцеве самоврядування, за умови, що воно є незалежною по відношенню до держави системою соціального управління, тощо.[1, с. 646]

2. Досліджуючи розуміння європейської інтеграції хотілося б звернути увагу на те, що вона інтерпретується, як розвиток політичних, економічних, культурних та інших відносин України з Європейським Союзом, який є її стратегічною зовнішньою функцією і який має зумовити набуття Україною повноправного членства в цій міжнародній організації. Існують різні форми інтеграції, але безумовним є те, що політична, економічна, культурна та інші види інтеграції зумовлюють інтеграцію у правовій сфері. Найбільш наочною є інтеграція, що здійснюється в межах Ради Європи і Європейського Союзу, призначенням якої є об'єднання національних правових систем Європи в єдиний геоправовий простір [4, с. 108].

Інтеграція в Україні може здійснюватися у наступних формах (способах): уніфікація – це процес приведення якогось об'єкта у відповідну одноманітність з іншими об'єктами; гармонізація передбачає, щоб держави чи інші суб'єкти лише застосовували подібні (схожі) норми, принципи та інститути права; адаптація – це лише наближення національного права, законодавства, або окремих правових актів до певної моделі; стандартизація передбачає встановлення єдиних, мінімальних, модельних вимог до правового врегулювання тих чи інших суспільних відносин. [2, с. 143]

Досліджуючи Європейську інтеграцію України хотілося б звернути увагу на складність цього процесу. Для прикладу проаналізуємо Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р, що ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами- членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, а саме ст. 152 «Планування адаптації законодавства», яка передбачає, що до початку адаптації законодавства Україна подає до Комітету з питань торгівлі комплексну «дорожню карту» з реалізації зазначеної статті із часовими графіками та ключовими поетапними результатами, що повинні включати всі реформи стосовно адаптації законодавства та розвитку інституційного потенціалу. Ця дорожня карта повинна збігатися з етапами та часовими рамками, викладеними у додатках до Угоди. «Дорожня карта» повинна охоплювати всі аспекти реформування та загальні правові засади для імплементації у сфері державних закупівель. Після позитивного висновку Комітету з питань торгівлі ця «дорожня карта» розглядається як довідковий документ для реалізації положень цієї статті. Тобто, нам необхідно чітко зрозуміти, що частина статей Угоди є «м'якими», а частина «жорсткими» і відповідно вони мають інтегруватися у різних формах. [3, с. 470 – 473]

Враховуючи викладене можна із повною впевненістю стверджувати, що:

1. Європейська інтеграція в Україні буде підтримуватися, схвалюватися, якщо буде здатна задовольняти потреби та інтереси кожної людини (особистісна цінність інтеграції), соціальних спільнот та об'єднань (групова цінність інтеграції), суспільства у цілому (загальносоціальна цінність інтеграції).

2. Найбільш наочною та вразливою є саме особиста цінність інтеграції в Україні. Саме вона, у найбільшій мірі буде визначати відношення людей до інтеграції, її підтримку, несприйняття або навіть засудження.

3. Європейська інтеграція в Україні буде мати цінність, тобто задовольнятиме потреби людини, якщо характеризуватиметься системністю, стабільністю, логічністю, політичною незаангажованістю.

4. Інтеграція в Україні повинна бути саме процесом, тобто складатися із обґрунтованих, логічно поєднаних стадій. Вона має передбачатися довгостроковим планом.

5. Має бути створеною спеціальна інституція яка б координувала, контролювала та відповідала за здійснення сучасної євроінтеграційної політики. Запровадження посади віце-прем'єр-міністра з питань євро- пейської та євроатлантичної інтеграції України відверто недостатньо.

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами- членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р, що ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами- членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII має стати модельним правовим актом для багатьох вітчизняних нормативно- правових та інших правових актів.[5]

3. Оскільки розвиток громадянського суспільства є визначальною умовою європейської інтеграції України, що передбачено Преамбулою, пунктом 5, частини 1, ст. 85, частиною 3, ст. 102, пунктом 11, частини 1 ст. 116 Конституції України, необхідно, передусім, внести зміни до Розділу 1 Конституції України присвятивши окремі статті громадянському суспільству та його окремим інститутам, а саме: Українському народу; національним меншинам та корінним народам; політичним партіям та іншим об'єднанням громадян; місцевому самоврядуванню; соціальному захисту осіб похилого віку; соціальній підтримці дитинства, материнства, молоді і т. д. І це надзвичайно важливо зробити, адже є парадоксом те, що проголосивши себе правовою державою Україна жодного разу у тексті Основного Закону не згадала за громадянське суспільство, загалом. Розвитку громадянського суспільства, як умови європейської інтеграції України сприяло б: прийняття законодавчих актів про місцеві референдуми, всенародні опитування (плебісцити), демонстрації, мітинги, вуличні походи та збори громадян; запровадження інституту народної ініціативи (насамперед, правотворчої); спрощення проголо- шення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою; усунення політизації представницьких органів держави та місцевого самовряду- вання; розробка та прийняття Законів України «Про Український народ», «Про національно-культурну автономію», «Про територіальну громаду», «Про територіальний устрій», «Про власність Українського народу», «Про комунальну власність», «Про приватну власність», «Про місцевий бюджет», «Про мирові суди»; запровадження програми (концепції) соціального розвитку, на зразок «нового курсу» Ф.Рузвельта абоанглійського «Плану Беверіджа», а у перспективі Соціального кодексу України; відпрацювання національної ідеї України та моделі соціально- справедливого права. [6]

У висновку можна підкреслити, що громадянське суспільство в контексті європейської інтеграції відіграє ключову роль у зміцненні демократії, захисті прав людини та сприянні сталому розвитку. Активна участь громадян, співпраця між суспільством, владою та міжнародними організаціями є важливим елементом успішного інтеграційного процесу. Розвиток громадянського суспільства сприяє консолідації суспільства, зміцненню його інститутів та

готовності до викликів, що стоять перед країною на шляху до європейської інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1: А – Г. 672 с.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. 992 с.
3. Загальна теорія держави і права [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с. (с. 470–473).
4. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти) : [моногр.] / Луць Л. А. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 304 с.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014р., ратиф. Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 р. №1678-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 40. Ст. 2021.
6. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Зейферт Анна Євгенівна,

здобувачка вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту права
і психології Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Галич Марина Юріївна,

доцент кафедри юридичної
психології Національної академії
внутрішніх справ, доктор філософії,
доцент

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Психологічна стійкість населення є невід’ємною складовою національної безпеки, особливо в умовах воєнної агресії та тривалих соціально-економічних викликів. Для України, що перебуває на шляху євроатлантичної інтеграції,

здатність громадян підтримувати психічне здоров'я та ефективно протидіяти стресовим чинникам безпосередньо впливає на обороноздатність держави, стабільність політичних інститутів і соціальну єдність. Поняття «психологічна стійкість» охоплює індивідуальний рівень (здатність особи адаптуватися, долати травматичні події, відновлювати ресурси), груповий рівень (збереження згуртованості спільнот) та суспільний рівень (формування колективної ідентичності, спільних цінностей і довіри до інституцій). У сучасних умовах ці виміри тісно переплітаються й утворюють основу національної безпеки [1].

Євроатлантична інтеграція України передбачає впровадження стандартів і підходів, які практикуються в країнах-членах НАТО. Зокрема, це системи психологічної підтримки військовослужбовців, програми запобігання посттравматичним стресовим розладам, навчання навичкам стрес-менеджменту та кризового консультивання для цивільного населення. Досвід союзників доводить, що довготривала безпека залежить не лише від військових ресурсів, а й від здатності суспільства швидко відновлюватися після криз. Для України важливим є адаптування цих практик до власного культурного та історичного контексту: високого рівня патріотизму, традицій громадянської взаємодопомоги та водночас тривалого впливу воєнних дій на ментальне здоров'я [2].

В умовах російської агресії українське суспільство вже продемонструвало виняткову психологічну витривалість. Однак тривала війна призводить до виснаження ресурсів, зростання випадків тривожних і депресивних розладів, підвищення рівня агресії та недовіри. Це створює ризики для стабільності держави: зниження продуктивності праці, ускладнення мобілізаційних процесів, загострення соціальних конфліктів. Тому державна політика має включати не лише реагування на наслідки, а й системну профілактику. Йдеться про розвиток національної системи психічного здоров'я, підготовку фахівців кризової психології, інтеграцію психологічних практик у сферу освіти, оборони та місцевого самоврядування.

Важливим завданням стає формування культури психологічної підтримки в громадах. Програми взаємодопомоги, центри ментального здоров'я, мережі волонтерів та ветеранські ініціативи мають отримати державне й міжнародне сприяння. Особливої уваги потребує молодь, яка є майбутнім оборонним та економічним потенціалом країни: освітні заклади повинні включати курси стресостійкості, тренінги з управління емоціями, розвиток навичок взаємопідтримки. Це відповідає євроатлантичним підходам, де превентивні програми розглядаються як інвестиція у національну безпеку [3].

Інтеграція до НАТО відкриває Україні можливості для залучення фінансових та експертних ресурсів у сфері психічного здоров'я. Спільні навчальні проєкти, обмін досвідом між військовими психологами, участь у міжнародних дослідженнях дозволяють впроваджувати новітні методики психотерапії та кризового менеджменту. Водночас важливо зберегти українські традиції взаємодопомоги, що підсилюють відчуття єдності та довіри. Синергія міжнародних стандартів і національних цінностей формує унікальну модель

психологічної стійкості, яка відповідає як вимогам безпеки, так і ментальним особливостям суспільства [4].

Психологічна стійкість населення є стратегічним ресурсом національної безпеки України. Її розвиток потребує комплексної державної політики, що поєднує досвід країн-членів НАТО, сучасні наукові підходи та українські соціокультурні практики. Послідовне впровадження програм ментального здоров'я, підтримка громадських ініціатив, створення системи кризової допомоги та інтеграція цих елементів у всі сфери життя – від освіти до оборони – становлять основу стійкого розвитку країни на шляху до євроатлантичного простору. Подальший розвиток дослідження теми психологічної стійкості населення як ключового чинника національної безпеки України в умовах євроатлантичної інтеграції передбачає глибше осмислення взаємозв'язку між індивідуальною та колективною здатністю до відновлення. Важливо простежити, як психологічні механізми стійкості втілюються не лише у поведінці окремих громадян, а й у функціонуванні громад, міст та регіонів, які опинилися під тиском воєнних і соціально-економічних викликів. У цьому контексті уваги заслуговує вплив місцевого самоврядування та неурядових організацій на підтримку ментального здоров'я: саме на локальному рівні найшвидше формуються практики взаємодопомоги, проводяться групові терапії та освітні кампанії, що зміцнюють відчуття спільної відповідальності та солідарності [5].

Не менш значущим є аспект інформаційної безпеки, адже психологічна стійкість населення напряму залежить від якості інформаційного середовища. Дезінформація, пропаганда та навмисне створення паніки ворогом підривають довіру до державних інституцій і провокують тривожність [6]. Тому важливою складовою державної політики має бути розвиток медіаграмотності та критичного мислення громадян, що дозволяє протидіяти інформаційно-психологічним операціям. Програми з медіаосвіти, інтегровані в шкільні та університетські курси, сприятимуть формуванню покоління, стійкого до маніпуляцій та здатного об'єктивно оцінювати події [7].

Особливої уваги потребує питання психологічної підготовки військовослужбовців і ветеранів, адже їхній досвід стає як джерелом ризику розвитку посттравматичних розладів, так і прикладом для суспільства, що надихає на витривалість [8]. Створення державної системи реабілітації, яка включає психотерапевтичну допомогу, соціальну адаптацію та професійне навчання, не тільки зменшує рівень стресу серед військових, а й позитивно впливає на колективну психологічну атмосферу країни. Міжнародна співпраця з партнерами по НАТО в цьому напрямі дає змогу впроваджувати інноваційні методи лікування і відновлення, що вже довели свою ефективність у країнах з розвинутою системою підтримки ветеранів [9].

У перспективі інтеграції України до євроатлантичного простору психологічна стійкість населення виступає показником зрілості суспільства та готовності до довготривалого мирного розвитку [10]. Її укріплення неможливе без економічної стабільності, соціальної справедливості та прозорого

управління. Злагожені дії державних структур, громадських організацій і міжнародних партнерів мають формувати цілісну систему підтримки ментального здоров'я, у якій кожен громадянин відчуватиме захищеність і цінність власного внеску в національну безпеку. Саме поєднання науково обґрунтованих підходів, практичного досвіду країн-членів НАТО та українських традицій взаємопідтримки стане фундаментом для подальшого зміцнення психологічної стійкості, що визначатиме стратегію розвитку України у євроатлантичній спільноті на довгі роки вперед.

Список використаних джерел:

1. Kimhi S., Marciano H., Eshel Y. A full-scale Russian invasion of Ukraine in 2022: Resilience, wellbeing, and hope. *Applied Psychology: Health and Well-Being*. 2024. DOI: 10.1111/aphw.12466.
2. Kimhi S., Shamai M., Eshel Y., Hantman S. Impact of the war in Ukraine on resilience, protective, and vulnerability factors. *Frontiers in Psychology*. 2023. DOI: 10.3389/fpsyg.2023.1168512.
3. Hukovskyy O. The Combat Path: Sustaining Mental Readiness in Ukrainian Soldiers. *Parameters*. 2024. Vol. 54, No 2. URL: <https://press.armywarcollege.edu/parameters/vol54/iss2/5>.
4. Druz O., Androsovykh K., Halchenko V., Semenchuk L., Snyatkova T. Compliance with the NATO standards in the field of psychological assistance for servicemen with post-traumatic stress disorder. *International Journal of Statistics in Medical Research*. 2024. DOI: 10.6000/1929-6029.2024.13.02.
5. Adler A. B., et al. Sustaining NATO service member mental health during the prolonged operations. *Military Medicine*. 2022. DOI: 10.1093/milmed/usac279.
6. Bricknell M. Military combat mental health framework. *BMJ Military Health*. 2021. Vol. 167, No 3. DOI: 10.1136/bmj-military-2020-001604.
7. Psychological capabilities for resilience. *War on the Rocks*. 2022. URL: <https://warontherocks.com/2022/12/psychological-capabilities-for-resilience>.
8. Whole of society resilience: Lessons from Russia-Ukraine conflict focus. *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*. 2025. URL: <https://www.csis.org/analysis/whole-society-resilience-lessons-russia-ukraine-conflict-focus>.
9. Resilience of Ukrainians as a factor of national security in modern conflict. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2023. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140141/papers/A_27.pdf.
10. Ukraine at war: Resilience and normative agency. *Central European Journal of International and Security Studies (CEJISS)*. 2023. URL: <https://www.cejiss.org/ukraine-at-war-resilience-and-normative-agency>.

Іванчук Олена Олексіївна,
здобувачка вищої освіти бакалавра
Навчально-наукового інституту
права та психології Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Романенко Людмила Миколаївна,
доцент кафедри конституційного
права Навчально-наукового інституту
права та психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ РОСІЙСЬКОГО ІМПЕРАЛІЗМУ ТА ПРАВОВИЙ ЗАСІБ МІЖНАРОДНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНІСТІ РФ

Євроатлантична інтеграція України виступає одним із ключових стратегічних напрямів національної безпеки та зовнішньої політики держави. [1; 3]. В умовах триваючої агресії Російської Федерації, що проявляється у порушенні суверенітету, окупації частини територій та військових діях проти України, інтеграція в європейські та євроатлантичні структури набуває особливої актуальності. [2, с. 46].

Членство у НАТО та тісна співпраця з країнами Європейського Союзу створюють правові та практичні механізми колективного захисту, [6, с. 51–53] що дозволяють Україні не лише забезпечити оборону своєї території, а й підвищити здатність протидіяти гібридним загрозам, економічному тиску, інформаційній війні та іншим формам сучасної агресії. [5, с. 49]

Правові засоби протидії російському імперіалізму є важливим інструментом реалізації національної стратегії безпеки. [3] До таких засобів належить застосування норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права, що дозволяє притягнути Російську Федерацію та її керівництво до відповідальності за агресію, воєнні злочини та злочини проти людяності. [7, с. 32–34] Зокрема, Україна має право посилатись на положення Статуту ООН, Гаазьких та Женевських конвенцій, що регулюють збройні конфлікти, захист цивільного населення та поведження зі злочинцями війни.[7] Активне використання дипломатичних і економічних санкцій, підтриманих міжнародною спільнотою, забезпечує додатковий тиск на державу-агресора та підсилює ефективність правових механізмів.

Міжнародна відповідальність Російської Федерації за агресію проти України має багатовимірний характер. [5, с. 50] Вона включає порушення норм міжнародного права, окупацію територій, підтримку незаконних формувань, а також здійснення воєнних злочинів та злочинів проти людяності.

Міжнародні органи, такі як Організація Об'єднаних Націй, Міжнародний суд ООН та Міжнародний кримінальний суд, наділені повноваженнями для притягнення держави-агресора та її керівництва до юридичної відповідальності, розслідування та застосування санкцій. Практика міжнародних судових органів демонструє, що системна імплементація міжнародно-правових механізмів є ефективним інструментом стримування подальшої агресії.

Євроатлантична інтеграція України також включає реформування національних оборонних та безпекових інституцій відповідно до стандартів НАТО та ЄС. [3;4]. Це дозволяє підвищити професійний рівень збройних сил, удосконалити систему правопорядку та контролю за дотриманням законності, а також створює правову та організаційну базу для ефективної взаємодії з міжнародними партнерами. Підвищення обороноздатності та інтеграція в євроатлантичну систему безпеки створюють комплексний захист України від зовнішніх загроз та сприяють стабілізації ситуації у регіоні.

Особливої уваги заслуговує роль міжнародних союзів і партнерств у формуванні стабільного правового поля для України. Участь у спільних навчаннях, обмін інформацією та координація оборонних стратегій з країнами НАТО сприяють не лише практичній підготовці українських сил оборони, а й демонструють міжнародній спільноті рішучість України у відстоюванні своїх територіальних та суверенних прав. Водночас активна взаємодія з європейськими та світовими організаціями дозволяє формувати нормативні прецеденти для притягнення Росії до міжнародної відповідальності, забезпечуючи ширший правовий контекст для притягнення агресора до відповідальності на глобальному рівні.

Не менш важливим є питання законодавчого та нормативного забезпечення євроатлантичної інтеграції на внутрішньому рівні. Удосконалення національного законодавства відповідно до стандартів НАТО та ЄС створює міцну правову основу для імплементації міжнародних зобов'язань та сприяє ефективному захисту громадян і державних інтересів. Це включає як реформування системи оборони, так і розвиток інститутів демократичного контролю за збройними силами та правоохоронними органами, що підвищує прозорість і підзвітність дій держави, забезпечує дотримання прав людини та водночас зміцнює обороноздатність країни в умовах зовнішньої агресії.

Таким чином, євроатлантична інтеграція виступає не лише стратегічним чинником безпеки, а й ефективним правовим механізмом подолання російського імперіалізму. Ефективність цього процесу залежить від комплексної реалізації міжнародних норм, активного застосування дипломатичних, економічних та правових механізмів відповідальності РФ, а також від системного реформування національних інституцій безпеки та оборони. [5;7].

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на оцінку практичної результативності санкцій, механізмів колективної безпеки та судової практики міжнародних органів у справах проти держав-агресорів, що дозволить підвищити ефективність євроатлантичної інтеграції як інструменту правового та безпекового забезпечення суверенітету України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01 липня 2010 р. № 2411-VI // *Відомості Верховної Ради України*.
2. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» від 07 лютого 2019 р. № 2680-VIII // *Відомості Верховної Ради України*.
3. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини — безпека країни», затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 // *Офіційний вісник Президента України*.
4. Державна служба України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmi.gov.ua> (дата звернення: 06.10.2025).
5. Кононенко С. І. Євроатлантична інтеграція України: виклики, можливості, перспективи // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Політологія*. – 2023. – № 2. – С. 45–53.
6. Горбулін В. П., Литвиненко О. В. *Україна на шляху до НАТО: безпековий вимір*. – Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2021. – 96 с.
7. Пархомчук Т. М. Євроатлантична інтеграція України в умовах війни: політичний та правовий аспекти // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. – [рік, номер і сторінки уточнити].

Кісіль Марія Олексіївна,

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра навчально-наукового інституту права і психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тригубенко Галина Василівна, доцент кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права і психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ РОЗВІДКИ ТА ОБМІНУ ДАНИМИ У ПАРТНЕРСТВІ УКРАЇНИ З НАТО

У сучасному безпековому середовищі, особливо в умовах збройної агресії проти України, роль розвідки та оперативного обміну даними між партнерами, зокрема з НАТО, є дуже важливою. Як зазначено на офіційному сайті НАТО у розділі Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance – NATO: «Спільна розвідка, спостереження та розпізнавання (JISR - Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance) має вирішальне значення для всіх військових операцій

НАТО. Вона надає оперативним підрозділам, командирам повітряної/протимінної оборони та органам стратегічного планування та тим, хто діє, кращу ситуаційну обізнаність щодо умов на землі, у повітрі, на морі, у космосі та кіберпросторі. Союзники працюють спільно, щоб максимально ефективно збирати, аналізувати та обмінюватися інформацією. Це робить JISR яскравим прикладом співробітництва та розподілу навантаження між членами Альянсу» [1]. Ця цитата безпосередньо демонструє значення обміну розвідувальною інформацією як фундаментального елемента партнерства всередині НАТО. Саме такий формат взаємодії є стратегічно важливим для України, яка поглиблює співпрацю з Альянсом у сфері безпеки та оборони.

Для України практичне застосування JISR проявляється, зокрема, у доступі до супутникових знімків та геоприв'язаних даних (GEOINT - Geospatial Intelligence), авіаційної/морської інформації про повітряний та морський рух, розвідувальних оцінок і ранніх попереджень (таймінг і оцінка загроз), а також у координації радіоелектронної розвідки (SIGINT - Signals Intelligence) та аналітичних звітів, що використовуються для оборони повітряного простору, коригування вогню та планування операцій.

Ще в січні 2020 року, на виконання відповідного доручення Президента України Володимира Зеленського, Україна офіційно подала заявку на участь у Програмі розширених можливостей НАТО. 12 червня 2020 року Україна отримала статус члена Програми розширених можливостей НАТО (NATO's Enhanced Opportunities Program – EOP). Рішення Альянсу стало визнанням значного внеску України у міжнародну безпеку, зокрема шляхом участі у місіях під проводом НАТО, Силах реагування НАТО та відповідних навчаннях і тренуваннях. Для України Програма стала додатковим інструментом для поглиблення військової практичної взаємодії з Альянсом. Статус партнерства в EOP дав старт процесу, який зробив співпрацю України з НАТО ще більш ефективною. Статус у рамках EOP відкрив механізми поглибленої військово-технічної співпраці, включно з механізмами оперативного обміну інформацією та спільних навчань, що підвищують взаємосумісність. Програма була запроваджена у 2014 році як механізм підвищення взаємосумісності партнерів та полегшення оперативного обміну інформацією через стандарти НАТО і спільні навчання [2].

Приєднання України до Програми розширених можливостей НАТО надало нашій країні додаткові преференції щодо поглиблення обміну розвідувальними даними. Статус партнерства в EOP передбачає технічне та організаційне полегшення обміну розвідувальними даними з Альянсом, що включає узгодження форматів обміну, встановлення каналів зв'язку та навчання аналітиків. Наприклад:

- забезпечення протиповітряної оборони: оперативні супутникові й радарні треки для раннього виявлення й наведення систем ППО;
- морський моніторинг: дані про переміщення суден, що використовуються при обороні морських підхідних шляхів;

- тактична та оперативна підтримка наземних підрозділів: коригування артилерії, розпізнавання цілей, аналіз бойової обстановки;
- кіберрозвідка і контрзаходи: обмін індикаторами компрометації (IOCs - Indicators of Compromise) і аналітикою загроз для відбиття кібератак.

Одним із завдань співпраці є адаптація процедур Головного управління розвідки Міністерства оборони України до стандартів НАТО з метою підвищення сумісності обміну даними.

Документом, визначеним НАТО як основний механізм оцінки досягнення Україною критеріїв, необхідних для вступу в Альянс, є адаптована Річна національна програма співробітництва Україна – НАТО. Дана програма є ключовим національним політичним документом, що містить чіткі пріоритети євроатлантичної інтеграції України; визначає завдання для їх реалізації та конкретні індикатори для оцінки успішності, враховуючи реалії війни, та має на меті підвищення обороноздатності України як потенційного союзника Альянсу. Документ передбачає підвищення захисту національних інтересів через інтегровану систему обміну інформацією; удосконалення міжвідомчої взаємодії; налагодження каналів обміну зі службами НАТО; погодження стандартів для оперативного обміну розвіданими [3].

РФ, розпочавши повномасштабне військове вторгнення до сусідньої України, водночас започаткувала нову еру в європейській безпеці. Починаючи з 24 лютого 2022 року інформаційно-розвідувальна складова війни включала поєднання традиційних розвідувальних джерел і OSINT (Open Source Intelligence) – розвідку на основі відкритих джерел, зокрема активне використання соціальних мереж для збору тактичної інформації та протидії дезінформації. В Україні OSINT і дані соціальних мереж використовувалися для верифікації позицій ворога, ідентифікації рухів техніки, підтвердження фактів обстрілів, а також для контрзаходів у сфері стратегічних комунікацій. З точки зору розвідки, війна передбачала поєднання традиційних розвідувальних цілей разом з інноваційними засобами їх реалізації, а також традиційних учасників тіньової війни разом з «громадянами-шпигунами», які використовували соціальні мережі та інші форми розвідки з відкритих джерел для моніторингу, запису та звітності про події, а також для протидії дезінформації в цифровій сфері, що невдовзі було названо «першою у світі війною TikTok» [4, с. 1].

Отже, розвідка та оперативний обмін даними — ключові елементи співпраці України з НАТО, що забезпечують ситуаційну обізнаність і оперативне реагування. Співпраця у межах спільних розвідувальних програм сприяє вдосконаленню національних спроможностей, стандартизації процесів збору й аналізу інформації та зміцненню довіри між партнерами. Подальший розвиток взаємодії має бути спрямований на інтеграцію українських структур у мережу обміну розвідувальною інформацією НАТО (стандарти обміну, канали зв'язку, спільні аналітичні платформи та навчання). Співпраця у розвідувальній сфері є не лише інструментом для відбиття поточної агресії, але й важливим кроком на шляху до повноправного членства України в НАТО та створення нової архітектури безпеки в регіоні.

Список використаних джерел:

1. North Atlantic Treaty Organization: Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance. 2025. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_111830.htm
2. Міністерство закордонних справ України. Україна отримала статус члена Програми розширених можливостей НАТО. 2020. URL: <https://mfa.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-chlena-prograim-rozshirenih-mozhливостей-nato>
3. Українські спецслужби активно співпрацюють з партнерами з країн НАТО щодо забезпечення національної безпеки держави. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/spetsproekty/ukrainski-spetssluzhby-aktyvno-spivpratsiuiut-z-partneramy-z-krajin-nato-shchodo-zabezpechennia-natsionalnoi-bezpeky-derzhavy/>
4. Mark Phythian, David Strachan-Morris. Intelligence & the RussoUkrainian war: introduction to the special issue. 2024. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/02684527.2024.2330132?needAccess=true>

Майсук Романа Романівна, здобувачка вищої освіти бакалавра Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Романенко Людмила Миколаївна, доцент кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ, ЯК КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОБОВ'ЯЗОК, ПОЛІТИЧНЕ ПРАГНЕННЯ ТА ПРАКТИЧНИЙ КРОК ДО ЧЛЕНСТВА В НАТО

Євроатлантична інтеграція України є стратегічним пріоритетом та конституційним обов'язком держави, закріпленим у змінах до Конституції 2019 року та підтвердженим міжнародними зобов'язаннями [2, с. 12; 3, с. 85]. Цей курс визначає членство України в НАТО та ЄС як ключовий елемент безпеки, розвитку та демократичної стабільності. Збройна агресія Російської Федерації, яка розпочалася у 2014 році та набула повномасштабного характеру у лютому 2022 року, стала не лише військовим, а й цивілізаційним викликом. Вона поставила під загрозу суверенітет, територіальну цілісність та демократичні цінності України, руйнуючи мирне життя громадян та систему правопорядку [6, с. 1-3].

У відповідь на ці загрози, конституційний курс України на євроатлантичну інтеграцію набуває не лише символічного, а й практичного значення, адже без належної міжнародної підтримки державна безпека залишається вразливою [3, с. 85-90].

Збройна агресія РФ включає не тільки бойові дії, а й систематичні терористичні акти у цивільних містах, таких як Буча, Ірпінь та Маріуполь, де були зафіксовані масові вбивства мирного населення, руйнування житлової та соціальної інфраструктури, насильство над жінками та дітьми [6, с. 1-3].

Ці події підкреслюють невідкладну потребу України у міжнародних гарантіях безпеки, які може забезпечити лише інтеграція у систему колективної оборони НАТО [5, с. 21].

Саме тому конституційні норми 2019 року набувають практичного змісту: статті 85, 102 та 116 передбачають, що Президент, Верховна Рада та Кабінет Міністрів України зобов'язані реалізовувати стратегічний курс на євроатлантичну інтеграцію [2, с. 12].

Це означає, що євроатлантична інтеграція — не лише політична мета, а й обов'язок держави, відмова від якого може розцінюватися як порушення Основного закону та міжнародних зобов'язань [3, с. 85-90].

Конституційні гарантії підкреслюють пріоритет безпеки держави та потребу приведення української політики у відповідність до європейських стандартів, що безпосередньо впливає із загроз, створених агресією РФ.

Повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році стало каталізатором прискореної інтеграції України до НАТО, адже практика показала, що відсутність надійних союзників ставить під загрозу як державу, так і цивільне населення [5, с. 1-3].

Альянс надав політичну та практичну підтримку: постачання сучасного озброєння, проведення спільних навчань, підготовку особового складу та розвідувальну допомогу [6, с. 21].

Заява НАТО від 26 червня 2025 року підтвердила незаконність агресії РФ та готовність надати Україні всі необхідні ресурси для зміцнення обороноздатності [5, с. 1-3]. Ці дії демонструють, що інтеграція в євроатлантичну систему є не лише стратегічною, а й життєво необхідною для захисту народу та території.

Особливо потужним аргументом на користь членства України в НАТО стали свідчення українських військовополонених, які пережили нелюдські умови у російських полонах. Вони розповідають про побиття, електричні та позиційні тортури, імітації страт, психологічний тиск та сексуальне насильство [1, с. 1-22; 7, с. 19].

Мар'яна Чечелюк, яка перебувала у полоні понад два роки, детально розповідає про багатогодинні допити, приниження за національною ознакою та відсутність медичної допомоги [1, с. 1-22].

Свідчення інших полонених підтверджують, що частина людей повертається додому з тяжкими травмами або взагалі без ознак життя, що підкреслює системність порушень міжнародного гуманітарного права Росією [7, с. 19].

Ці факти безпосередньо пов'язують питання безпеки з євроатлантичною інтеграцією: лише членство у НАТО може гарантувати надійну оборону та міжнародну підтримку у випадку нових спроб агресії. У цьому контексті питання репарацій стає не менш важливим, адже відшкодування збитків, відновлення інфраструктури та компенсації цивільним особам є не лише економічною, а й моральною складовою відновлення справедливості та правопорядку [4, с. 1-35; 6, с. 21].

Позиція українського уряду, Президента та віце-прем'єра Юлії Свириденко підкреслює необхідність повернення всіх полонених і незаконно утримуваних громадян, засуджує будь-які спроби легалізації насильства через обміни чи торгівлю людьми [3, с. 85; 4, с. 1]. Це демонструє прагнення держави забезпечити верховенство права та безпеку громадян, а також підкреслює, що інтеграція в НАТО не є політичною розкішшю, а вимогою часу.

Практичні кроки інтеграції передбачають: модернізацію Збройних Сил та озброєння, впровадження систем управління та логістики за стандартами НАТО [5, с. 1-3]; проведення спільних навчань та підготовки особового складу, обмін досвідом з країнами-членами Альянсу [6, с. 21]; реформи правосуддя та правоохоронних органів для відповідності міжнародним стандартам [2, с. 12]; підвищення стійкості цивільного управління та планування у кризових ситуаціях [7, с. 19]; економічна стабільність через репарації та міжнародну фінансову підтримку [4, с. 1-35].

Ці заходи забезпечують комплексну безпеку держави, формують цивілізаційний імператив для українського народу, поєднуючи демократичні цінності, верховенство права та обороноздатність. Вони демонструють, що євроатлантична інтеграція є не лише політичним прагненням, а й ключовою стратегією національної безпеки.

Відповідно, євроатлантична інтеграція України є не лише конституційним обов'язком та політичним прагненням, а й життєво необхідною стратегією національної безпеки. Збройна агресія Російської Федерації, руйнування міст, терор цивільного населення, знущання над військовополоненими та численні розбиті сім'ї залишають глибокий слід у свідомості нації і нагадують, що відновити все, що було зруйновано, неможливо [1, с. 1-22; 7, с. 19].

Проте, саме ці трагедії підкреслюють необхідність рішучих і зважених дій на міжнародній арені. Вступ України до НАТО є цілком реальним і життєво важливим, якщо представники Альянсу відкриють очі на реалії війни та нададуть країні реальну підтримку, що включає гарантії безпеки, технологічну та військову допомогу, а також політичну солідарність [5, с. 1-3; 6, с. 21].

Ми не зможемо повернути тих, хто загинув, не відновимо повністю розбиті долі та зламані життя, але ми можемо забезпечити майбутнє для тих, хто залишився, гарантувати безпеку наступних поколінь та закласти міцний фундамент для демократичної, суверенної та вільної України. Євроатлантична інтеграція це не просто курс на майбутнє, а глобальна необхідність, яка поєднує прагнення справедливості, захист людей та надію на відновлення держави.

Список використаних джерел:

1. Костицький М. В. Особливості функціонування інститутів громадянського суспільства в період воєнного стану // *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. – 2024. – № 1 (25). – С. 7–22.
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. (зі змінами станом на 2019 р.) // *Відомості Верховної Ради України*. – 2019. – С. 85–90, 102, 116.
3. Кузьменко О. П. Євроатлантична інтеграція України: конституційні та практичні аспекти. – Київ : Юридична думка, 2022. – 35 с.
4. Свириденко Ю. Інтерв'ю щодо безпеки, повернення полонених та репарацій // *Офіційний портал Кабінету Міністрів України*. – 2023. – С. 1–15.
5. НАТО. Заява НАТО про підтримку України та засудження агресії РФ. – Брюссель : НАТО, 26 червня 2025. – 3 с.
6. Організація Об'єднаних Націй. Звіт про порушення прав людини та військові злочини РФ в Україні. – Нью-Йорк : ООН, 2023. – 21 с.
7. Чечелюк М. Особисті свідчення та досвід перебування у полоні російських військ. – Київ : Самвидав, 2024. – 22 с.

Микитенко Інеса Андріївна,

здобувачка вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту
права та психології Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна
завідувач кафедри конституційного
права навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент,

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

У сучасному світі тема захисту прав людини на європейському рівні та її розвиток є надзвичайно важливою, адже суспільство на постійній основі зустрічається з правами людини. Європейська інтеграція надає можливість для обґрунтування універсальних стандартів та механізмів захисту прав людини, що вважається незмінним елементом системи конституційності держав.

Права людини, у свою чергу, - це природні можливості індивіда, що забезпечують його життя, гідність і свободу діяльності у всіх сферах життя.[9].

Порушення прав людини може призвести до серйозних наслідків та викликати загрозу для міжнародного та внутрішньодержавного миру і безпеки, а також зрушення демократії.[9].

Тому, щоб вберегтись від непотрібних наслідків, було створено систему захисту прав людини.

Основними механізмами захисту прав людини, на світовому рівні, є Загальна декларація прав людини – прийнята ГА ООН, 10 грудня 1948 року, а також Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), відповідно до цих нормативно–правових актів НІХТО не має права і не повинен порушувати права людини в сучасному світі, КОЖЕН повинен дотримуватися положень, які зазначені у статтях цих документів.[6].

Слід зазначити, що відповідно до ст.2 Загальної декларації прав людини “ кожна людина повинна мати всі права і всі свободи ...”, а також відповідно ст.7 цього ж документа “ всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом....”[2].

Ухвалення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод було спрямоване не лише на забезпечення реалізації захисту прав людини і створення відповідних механізмів, а й на встановлення відповідних загальнолюдських принципів.[1]. Положення цієї Конвенції були розвинені у досвіді практики ЄСПЛ і сформульовані як принципи, що повинні стати основою правових систем її учасників.[7].

У свою чергу, М.Буроменський називав цю Конвенцію, так званим, “європейським кодексом свободи та демократії ”, що відображає людський світогляд.[12].

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод розкривається як нерозривний зв'язок із діяльністю практики Європейського суду з прав людини , що дає розвиток системі захисту та дотримання вже встановлених у ній провідних прав.[9].

Європейська інтеграція в сфері забезпечення захисту прав людини грає ключову роль у зміцненні правової системи та підвищенні стандартів прав людини в країнах-членах Європейського Союзу, а також охоплює в собі різні ініціативи, наприклад, моніторинг, судова практика та й, нарешті, сама інтеграція суспільства. Основні моменти включають в себе укладання міжнародних договорів щодо захисту прав людини, забезпечення виконання таких рішень судовими інстанціями, впровадження нових освітніх й інформаційних програм, а також рекомендації членів у договірних відносинах щодо законодавчих ініціатив для вирішення питання реальної реалізації захисту для громадськості.

Здійснення захисту прав людини на європейському рівні здійснюється за допомогою таких органів:

1) Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) - розглядає скарги подані особами, щодо порушення їх прав, які зазначені у Європейській конвенції.[4].

2) Комітет міністрів Ради Європи – відповідає за нагляд виконання рішень ЄСПЛ, та розглядає звіти, що надають країни-учасники щодо відповідних рішень.[7].

3) Європейська комісія та Парламент – встановлюють відповідні стандарти у сфері захисту прав людини.

4) Механізми моніторингу – здійснюють нагляд за дотриманням зазначених стандартів.

Вони створені та працюють для забезпечення ефективного захисту прав людини не лише в європейській мірі, а й у кожній країні окремо.

Порушення прав людини, тягне за собою можливість застосування реалізації норм захисту та може нести тяжкі наслідки національного та міжнародного рівня.

Наведемо приклади наслідків за порушення прав людини, до них належать:

1) Судовий процес – накладання штрафу, позбавлення волі, санкції та інших види покарання за законодавством певної держави.[4].

2) Міжнародні дії – вимагання компенсації для постраждалих осіб та можливість зміни законодавства з посиланням на відому юридичну практику ЄСПЛ.[6].

3) Дипломатичний момент тиску з боку інших країн, їх санкції, або тиск з боку міжнародних організацій (наприклад, тиск з боку ООН).

4) Недотримання загальних та основних положень щодо прав людини включає в себе можливість виведення країни з членства в Європейському Союзі та інших організацій.[5].

Отже, відповідальність за недотримання прав людини, залежить від того яке саме право було порушено, як країна відреагувала на порушення цього права, але в будь-якому разі, тягне за собою серйозні наслідки для винних осіб, а також для держави.

Інтеграція у сфері реалізації захисту прав людини включає в себе різні аспекти. Вона здійснюється через укладання міжнародних договорів та прийняття загальнообов'язкових стандартів, як наприклад, Європейська конвенція з прав людини, яка встановлює та закріплює основні гарантовані державами права та свободи людей. Розвиваються та створюються нові інституції для забезпечення цього напрямку та його діяльності. Застосування рішень міжнародних та національних органів у практику та законодавство. Підвищується етап рівня свідомості, розвитку людей та їх активність дій в захисті прав людини. Ці інтеграційні аспекти сприяють у свою чергу, створенню нової системи, яка максимально та ефективно захищатиме права людини на європейському рівні.[5].

Система захисту прав людини, передбачає, що ці права повинні бути такими, що реально здійснюються, а у разі порушення - отримують ефективний захист.[6].

Зрештою, захист прав людини і механізми, значною мірою залежать від розвитку подій на національному рівні. Закони, політика, процедури та системи, що існують, є ключовими для здійснення прав людини в кожній країні. Тому вкрай важливо зробити права людини одним із компонентів національних конституцій і правових систем, навчити співробітників судових органів застосовувати стандарти у сфері прав людини повноцінно, і забезпечити застосування санкцій за порушення прав людини. Національні стандарти мають

безпосередній вплив, а національні процедури більш доступні, ніж процедури на регіональному або міжнародному рівнях.[5].

Незважаючи на те, що сьогодні права людини мають міцну міжнародно-правову основу, принципи, на яких заснована дана концепція, мають не правове походження – вони присутні в будь-яких практичних вираженнях відносин.

Україна бере безпосередню участь та відіграє свою роль у процесі дотримання прав людини та їх захисту в цілому. [10]. Вона стає все більш активним і прогресуючим елементом у сучасних міжнародних відносинах. Критерієм самостійності держави на міжнародній арені є дотримання принципів міжнародного права, зокрема, і принципів поваги та непорушення людських прав і свобод. Україна тримає зосереджений напрямок на інтеграцію, яка схожа на стандарти, що закладені у регулюючому законодавстві.[8].

Зокрема, Україна закріпила більшість прав і свобод, які закріплені у Загальній декларації прав людини, відобразивши їх у основному законі країни (Конституції України). Приділивши цьому питанню окремий розділ, що стосується прав людини та захисту, відповідно до вимог законодавства Європи та відведених для цього організацій (Розділ 2 КУ).[3].

На сьогодні, дуже важливим є те, щоб кожна людина знала свої права, які їй належать від народження, а також у разі їх порушення, розуміла як може їх захистити.[7].

Важливість прав людини полягає у забезпеченні гідного існування, свободи вибору, захист при порушенні цих прав, можливість розвитку та реалізації свого потенціалу і є фундаментальним для сучасного суспільства.[6].

Захист прав людини є необхідною умовою для створення гармонійного та справедливого світу, в якому кожна людина має можливість розвиватися та жити в гідності.[11].

Захист прав людини важливий з кількох причин:

- ✓ Забезпечує рівність осіб перед законом та унеможливорює випадки дискримінації у світі;
- ✓ Сприяє свободі слова, безпосередньому вираженні думок без отримання осуду від суспільства;
- ✓ Відкриває стабільність для демократичного суспільства, долає конфлікти;
- ✓ Забезпечує життя людей з гідністю та повагу до кожної особистості;
- ✓ Активність дій людей у суспільстві, що допомагають розвитку і піднесенню країни на вищий рівень цивілізації;
- ✓ Боротьба людства з недоліками та підтримання правового порядку не лише у окремій державі, але й у всьому світі.[11].

Таким чином, Європейська інтеграція у сфері застосування захисту прав людини є невід’ємною складовою сучасного прогресуючого світу. Вона дозволяє всім іншим країнам покращувати свою правову систему, забезпечуючи повноцінний захист прав та свобод суспільства, а також сприяє розвитку його демократії, справедливості та рівності між людьми.

Приєднання до відповідних конвенцій та угод, що стосуються захисту прав людини, дозволяє країнам встановлювати високу планку стандартів захисту цих прав і уникнення їх порушень, що несе тяжкі владні наслідки. Також це сприяє збільшенню співпраці між країнами та стабільності у міжнародних відносинах.

Україна є заінтересованим суб'єктом міжнародних відносин, що прагне повноцінного дотримання положень міжнародних актів, щоб у майбутньому не стати на поріг відповідальності за недотримання універсальних стандартів, державою-учасницею яких вона є.[10].

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : з поправками, внесен. Відповідно до положень Протоколів №11 та №14 з Протоколами № 1,4,6,7,12 та 13 // Право України. - 2010. - №10. - С.215 - 233;
2. Загальна декларація прав людини // Міжнародні договори України. - К.,1992.;
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. -1996. - №30.-Розділ 2. ст.21-68.;
4. Закон України від 23 лютого 2006 року "Про виконання рішень та практики Європейського суду з прав людини" [Електронний ресурс]. ... [Електронний ресурс]– Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> ;
5. Маринів І.І., Мохончук П.С. Захист прав людини в Європейському Союзі : Наукова стаття. - Х., 2019. - 67с.
6. Шуміло І.А. Міжнародна система захисту прав людини : Навчальний посібник. - К., 2018. - С.10-39.
7. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : Науково-методичний посібник для суддів. - 2-ге вид. випр., допов. - К., 2015.-208с.
8. Міжнародно-правові стандарти прав людини : Навчальний посібник / Л.Р. Наливайко, К.В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. - 184С.
9. Разметаєва Ю.С. Доктрина та практика захисту прав людини: Навчальний посібник.- Київ.- 2018.-135с.
10. Тичина В.П., Ковальчук О.Ю. Україна в європейській системі захисту прав людини : наукова стаття.- Житомир: "Житомирська політехніка", 2018. - 4с.
11. Гриб А.М., Владишевська В.В., Дронов В.Ю. Загальні засади міжнародно-правового захисту прав людини : електронне наукове видання "Аналітично-порівняльне правознавство" /Одеська юридична академія . - 2023. - 7с.
12. Буроменський М. Європейський кодекс свободи та демократії / М. Буроменський // Право України. - 2010. - № 10 - С.92-93.

Мироненко Богдан Анатолійович,
аспірант кафедри порівняльного та
європейського права Навчально-
наукового інституту міжнародних
відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник:

Попко Вадим Вікторович,
професор кафедри порівняльного та
європейського права Навчально-
наукового інституту міжнародних
відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У СПІЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ (СПБО) ЄС: АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ЧЛЕНСТВА

Конституція України чітко визначає європейську та євроатлантичну інтеграцію як зовнішньополітичний пріоритет нашої держави. Набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу (ЄС) та перспектива повноправного членства у ньому вимагає інтеграції до Спільної політики безпеки та оборони (СПБО), що є ключовим елементом правового доробку ЄС (*acquis communautaire*). В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації (РФ), питання гармонізації законодавства у царині СПБО набуває особливого виміру: перед Україною постає завдання не лише підтримувати безпекові спроможності в умовах безперервного посягання з боку РФ, але й гармонізувати їх зі стандартами *acquis communautaire*. Ці міркування вимагають стратегічного перегляду чинного національного законодавства, яке регулює участь у міжнародних місіях, з метою забезпечення повної правової та оперативної сумісності (*interoperability*) з механізмами СПБО. Отже, дослідження правових колізій та розробка моделі повної інтеграції до СПБО ЄС набуває актуальності у царині європейської інтеграції.

Створення ЄС відповідно до укладеного 1992 року Маастрихтського договору [1] ознаменувало розширення виміру європейської інтеграції на політичну сферу, а отже – збільшення впливу центру на міжнародні справи. Одним із засобів цього впливу стало формування Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (далі – СЗППБ) ЄС та СПБО як її складової.

Поява СПБО у нинішньому вигляді тісно пов'язана з еволюцією європейської безпеки після завершення «холодної війни», зокрема з бажанням ЄС набути оперативної автономії у кризовому врегулюванні. Формування СПБО відбувалося у тісному контексті взаємин з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО), особливо після ухвалення рішень Вашингтонського саміту

НАТО 1999 року [2] та Декларації НАТО – ЄС про європейську політику у сфері безпеки і оборони 2002 року [3], у котрих було узгоджено, що ЄС повинен мати спроможність проводити операції там, де НАТО як цілісний механізм вирішить не діяти. Цей принцип, що дозволяє ЄС у необхідних випадках використовувати військові планувальні структури та ресурси НАТО, отримав назву «Берлін Плюс» (*Berlin Plus arrangement*)

Сутність СПБО полягає у наданні ЄС оперативної спроможності використовувати цивільні та військові засоби для кризового управління, запобігання конфліктам та підтримання миру. Завдання СПБО, відомі у своєму первинному вигляді як Петерберзькі завдання нині не існуючого Західноєвропейського союзу, вперше були сформульовані у 1992 році та згодом доповнювалися. Вони охоплюють [4]:

- гуманітарні та рятувальні місії (допомога населенню, яке постраждало від стихійних лих або конфліктів);
- миротворчі операції (підтримання миру та стабільності у регіонах конфлікту);
- бойові операції з врегулювання криз (силові дії під час збройного конфлікту, а також операції з постконфліктної стабілізації);
- спільні операції з роззброєння;
- військове консультування та сприяння у навчанні.

Ключовими військовими інструментами, імплементація котрих вимагала б адаптації національного законодавства України, є, зокрема, Бойові групи ЄС (високомобільні підрозділи чисельністю близько 1500 осіб, що перебувають у почерговій готовності протягом кількох місяців поспіль) [5] та Європейський фонд миру (EPF) (фінансовий інструмент для підтримки військових аспектів СПБО, заснований Рішенням Ради (CFSP) 2021/509) [6]. Україна співпрацює або співпрацювала з Бойовими групами ЄС лише як країна-партнер (йдеться про Балканську та Вишеградську бойові групи) та є бенефіціаром допомоги з EPF, але не повноправним контрибутором і розпорядником фондів, як було б у випадку країни-члена.

Чільним національним нормативно-правовим актом, що регулює участь України у міжнародній безпековій діяльності, є Закон України «Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки» (№ 613-XIV) (далі – Закон № 613-XIV) [7]. Цей Закон визначає правові організаційні й фінансові засади часті України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, а також порядок направлення Україною військового та цивільного персоналу, організації його підготовки та забезпечення.

Проведений аналіз положень Закону № 613-XIV свідчить, що цей нормативно-правовий акт розроблений здебільшого з орієнтацією на миротворчі операції під проводом Організації Об'єднаних Націй (ООН) та частково НАТО (у яких Україна має тривалий досвід). Він встановлює доволі сувору процедуру ухвалення рішень, що передбачає обов'язкову наявність рішення Президента України (щодо чисельності та озброєння) та схвалення Верховної Ради України.

У контексті того, що наразі Україна не є членом ЄС, Закон № 613-XIV не містить спеціальних норм, які б враховували інституційну специфіку та оперативні вимоги СПБО ЄС, а також не розмежовує фінансові та правові аспекти контрибуцій (членських внесків) від витрат на участь у місіях. Саме ця існуюча орієнтація на ООН/НАТО створює основні правові колізії на шляху повної інтеграції з положеннями актів СПБО ЄС.

Аналіз Закону № 613-XIV виявив необхідність вирішення низки питань стосовно адаптації до вимог СПБО. Чи не найбільш нагальною є проблема інституційно-процедурних бар'єрів ухвалення рішень. Чинний Закон № 613-XIV передбачає наявність окремих пропозиції (вноситься до Ради національної безпеки і оборони України Міністерством закордонних справ України за погодженням з Міністерством оборони України та іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади) та схваленого Верховною Радою України рішення Президента України стосовно направлення контингентів, що певною мірою ускладнює реалізацію принципу швидкого розгортання (протягом 5-10 днів), необхідного для роботи Бойових груп ЄС. Для гармонізації необхідне внесення змін до Закону № 613-XIV та, за необхідності, тлумачення статті 106 Конституції України з метою делегування права на оперативне розгортання сил у складі СПБО на рівень Президента України за умови попереднього рамкового його затвердження.

По-друге, необхідно вбачається визначеність правового статусу персоналу. Законодавство має врегулювати правовий статус, привілеї та імунітети військовослужбовців Збройних Сил України, інших збройних формувань, поліцейських та цивільних експертів, які працювали б у мілітарних структурах ЄС. Можливим напрямом гармонізації є ухвалення спеціалізованого акта або внесення до Закону № 613-XIV розділу, який би закріплював правові гарантії та соціальний захист персоналу, залученого до місій СПБО, у повній відповідності до вимог *acquis communautaire*.

З огляду на викладене вище, інтеграція України до системи СПБО вимагає не просто механічного перенесення норм *acquis communautaire* ЄС, а стратегічного реформування національних правових та інституційних механізмів на засадах системних інституційно-управлінських та цивільно-безпекових міркувань повноправного членства. Базована на цих засновках успішна гармонізація законодавства здатна значно посилити колективну безпекову спроможність Європейського Союзу з Україною як новим членом Спільноти.

Список використаних джерел:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b06/
2. Hulsman, J. C., Gardiner, L. *A Conservative Vision for U.S. Policy Toward Europe*. Backgrounder No. 1803. The Heritage Foundation.

URL: <https://web.archive.org/web/20041022111949/http://www.heritage.org/Research/Europe/bg1803.cfm>

1. Декларація НАТО – ЄС про європейську політику у сфері безпеки і оборони. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19544.htm
2. Петерберзькі завдання / Глосарій. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/petersberg-tasks.html>
3. Бойові групи ЄС. *EEAS*. URL: https://www.eeas.europa.eu/node/33557_en
4. Рішення Ради (CFSP) 2021/509 від 22 березня 2021 року про створення Європейського фонду миру та скасування Рішення (CFSP) 2015/528. ST/5212/2021/INIT. *OJ L 102, 24.3.2021, pp. 14–62*.
5. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : Закон України від 23.03.1999 р. № 533-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 24. Ст. 199.
6. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Із змінами.

Пилипенко Анастасія,

здобувачка вищої освіти бакалавра
Інституту заочного та дистанційного
навчання Національна академія
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,
завідувач кафедри конституційного
права Навчально-наукового інституту
права та психології Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АВТОНОМНОЇ ЗБРОЇ У ВІЙНАХ

Автономізація зброї стала однією з найбільш помітних тенденцій сучасних конфліктів. Це створює нові виклики для міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), адже рішення про застосування сили може частково переходити від людини до технічної системи. У зв'язку з цим виникає питання, як застосовувати чинні норми МГП до автономної зброї та уникнути ситуацій, коли відповідальність за порушення стає «розмитою».

В першу чергу варто зазначити, що в міжнародному праві поки що немає загально визнаної дефініції автономних систем озброєння [1, с. 104]. Водночас у практичних підходах часто використовується логіка, яка вказує на те, що нові бойові системи можуть самостійно ухвалювати рішення та застосовувати силу без втручання людини [2, с. 135]. Зокрема, для дронів важливо, що автономність

часто виникає суто з тактичної необхідності. Це пов'язано з тим, що класичні БпЛА, як правило, залежать від зовнішніх навігаційних сигналів, таких як GPS або ГЛОНАС, та стають уразливими перед впливом засобів радіоелектронної боротьби, і тому розробляються рішення, які працюють незалежно від зовнішніх сигналів [3, с. 83].

Науковці стверджують, що автономна зброя не виходить за межі дії МГП, але створює нові ризики для базових принципів. Наголошується, що **поступ воєнної технології важко ігнорувати та неможливо зупинити, проте його треба врегулювати** [4, с. 315]. Найчутливішим тут є **принцип розрізнення**: автономній системі треба коректно відрізнити комбатантів і військових об'єктів від цивільних осіб і цивільних об'єктів, у тому числі в динамічному середовищі (міста, змішування об'єктів, помилкові маркери, маскування). Деякі дослідники підкреслюють роль принципів як «каркасу» МГП, який забезпечує єдність і системність його норм [5, с.100].

Одна з основних проблем автономної зброї полягає в тому, що принципи МГП працюють лише тоді, коли є **суб'єкт**, здатний оцінити контекст і нести відповідальність за оцінку. Якщо ж рішення «розмазане» між командиром, оператором, розробником і алгоритмом, виникає те, що автори називають правовою невизначеністю на рівні базових понять (контроль, відповідальність тощо) [6, с. 400].

Інша ідея, що часто згадується в працях, присвячених питанням міжнародно-правового регулювання використання автономної зброї – зберегти **людський контроль** над критичними функціями. З одного боку, США декларують використання автономії так, щоб системи функціонували у спосіб, який забезпечує командиру і оператору належні рівні судження, і **зберігали контроль і участь людини**. З іншого боку, в МГП відсутні **норми, які регулюють питання контролю дотримання міжнародного гуманітарного права під час застосування зброї, що керується штучним інтелектом** [7, с. 786]. Тобто навіть якщо «людський контроль» приймається як політичний орієнтир, юридично його ще треба перетворювати на критерії: хто саме контролює, коли саме, на якому етапі, і як перевірити, що контроль був реальним, а не формальним.

Також слід звернути увагу на відповідальність за порушення. У кримінально-правовому аспекті автори підкреслюють **відсутність чітких юридичних норм підвищує ризики безкарності**, адже традиційні механізми відповідальності не адаптовані до ситуацій, коли рішення ухвалює машина. Додатково варто наголосити на конкуренції потенційних суб'єктів відповідальності: оператора, командира, розробника або держави [8, с. 1478]. Це важливо, оскільки в МГП і міжнародному кримінальному праві відповідальність зазвичай зав'язана на людське рішення та контроль. Окремо цікавий аспект – транснаціональність таких технологій. В окремих працях на цю тематику зазначено, що такі системи створюють нові прогалини в експортному контролі та транснаціональному регулюванні [6, с. 402].

Ще один аспект, який часто залишається поза увагою – це можливість застосування автономних систем поза активною фазою воєнних дій

(контртерористичні операції, поліцейські місії, прикордонне патрулювання). У таких випадках включається рамка міжнародного права прав людини, і навіть позасудове вбивство автономною системою може бути розцінене як порушення права на життя [6, с. 401].

Цікаво, що в роботах, які аналізують російсько-українську війну, підкреслюється, що повномасштабна агресія може спричиняти нову гонку озброєнь в галузі автономних систем [9, с. 619]. Паралельно визнається реалістичність того, що заборона таких систем виглядає складною через швидкий технологічний прогрес [8, с. 1482]. З технічного боку автономні дрони подаються як відповідь на реальні умови бою [3, с. 83]. Але саме це і робить міжнародно-правову дискусію невідкладною: війна прискорює впровадження, а правова система не встигає розробляти правила та процедури для регулювання таких ризиків.

Підсумовуючи, можна сказати, що використання автономних систем у війнах ускладнює питання відповідальності за застосування сили. Загалом норми МГП можна застосовувати і до таких систем, але на практиці найважче забезпечити реальний людський контроль і зрозуміти, хто саме має відповідати за порушення. Саме тому важливо, щоб держави розвивали процедури перевірки таких озброєнь, встановлювали зрозумілі вимоги до людського контролю і не допускали «розмивання» відповідальності в реальних бойових умовах.

Список використаних джерел:

1. Котляренко О. П., Приполова Л. І. Теоретико-правові аспекти легалізації зброї зі штучним інтелектом: до питання конвенціональної регламентації. *Порівняльно-аналітичне право*. №1. 2020. С. 103-106.
2. Татаренко Г. В., Карпенко М. В. Міжнародно-правове регулювання технологій ШІ в бойових діях. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. №2 (46). 2023. С. 135-145.
3. Самойленко В. М. Обґрунтування застосування автономних безпілотних літальних апаратів, що оснащені оптико-електронною системою навігації, для виконання завдань підрозділами Національної гвардії України. *Честь і закон*. №4 (87). 2023. С. 83-91.
4. Меликов Р. Г. Автономні системи озброєння та принцип розрізнення в міжнародному гуманітарному праві. *ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО. Міжнародне право*. №6. 2021. С. 315-320.
5. Меликов Р. Г. *Міжнародно-правове регулювання використання автономних систем озброєння під час воєнних дій. Дисертація*. Одеса. 2023. 205 с.
6. Захарчук І. В. Адаптація міжнародного права до викликів нових технологій: штучний інтелект, автономні системи озброєнь та їх регулювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. Випуск №4, частина 3. 2025. С. 398-404.
7. Федчук Т. Ю. Контроль дотримання норм міжнародного гуманітарного права при використанні зброї, керованої штучним інтелектом. *Аналітично-порівняльне правознавство*. Розділ XI. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО. 2024. С. 785-791.

8. Самедова Л. Р. Правове регулювання використання летальних автономних систем озброєння (LAWS): кримінально-правовий аспект. *Наукові перспективи*. №5 (59). 2025. С. 1478-1489.
9. Меликов Р. Г. Застосування автономних систем озброєння під час російсько-української війни: нові виклики міжнародному гуманітарному праву. *Юридичний науковий електронний журнал*. №1. 2023. С. 619-622.

Ружнілова Вікторія Віталіївна

здобувачка вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту
права та психології Національна
академія внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,

завідувач кафедри конституційного
права навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Основним і незмінним напрямком зовнішньої політики України є інтеграція до Європейського Союзу. Вступ до ЄС не тільки розширить зовнішньополітичні та економічні перспективи України, але й підвищить добробут українців завдяки прийняттю європейського права та впровадженню найкращих практик.

28 лютого 2022 року уряд охопленої війною України підписав заявку на членство в Європейському Союзі з проханням про негайне приєднання. Через три дні аналогічні заявки подали Грузія та Молдова. Менш ніж через чотири місяці на червневій Європейській раді лідери ЄС вирішили надати Україні та Молдові статус країни-кандидата, а також визнали «європейську перспективу» Грузії, що є кроком до офіційної кандидатури [1, с. 82]. Відповідно, війна в Україні дала ЄС пришвидшення розгляду заяв на членство, демонструючи знак солідарності та підтримки народу. Конструюючи відносини України та нинішнього Європейського Союзу, можна стверджувати, що через географічне положення України як європейської держави важливо враховувати історичний контекст впливу Радянського Союзу.

З початку російської агресії ЄС, країни-члени та європейські фінансові установи мобілізували близько 9,5 мільярдів євро для підтримки загальної економічної, соціальної та фінансової стійкості України у формі макрофінансової допомоги, бюджетної підтримки, екстреної допомоги, реагування на кризи та гуманітарної допомоги. Наразі 2,5 мільярда євро було виділено на військову допомогу, надану в рамках Європейського

фонду миру. Крім того, ЄС надав допомогу в натуральній формі на суму 425 мільйонів євро в рамках Механізму цивільного захисту ЄС [2]. Загалом, ці рішення не лише наближають Україну до ЄС, а також надають можливість забезпечити непорушної сили країни під час масових обстрілів, знищення інфраструктури та енергетичних ресурсів. Сформовуються спільні цінності та повага до демократичних поглядів

20 червня 2023 року Комісія запропонувала створити новий механізм для підтримки України у відновленні, реконструкції та модернізації. Після міжінституційних переговорів з Європейським парламентом і Радою, Механізм було прийнято 29 лютого 2024 року. Програма Ukraine Facility стане спеціальним фінансовим інструментом, який забезпечить узгоджену, передбачувану, а також гнучку підтримку Україні на період 2024-2027 років, адаптовану до безпрецедентних викликів підтримки країни у стані війни. 18 березня було здійснено перший платіж у рамках Програми за допомогою виняткового перехідного фінансування для забезпечення подальшої фінансової стабільності України [2]. Зрозуміло, що європейський механізм підтримки для України є унікальним випадком, і всі ці події вказують на те, що може існувати певний шаблон, яким слідувати новостворені європейські країни. Навіть у часи кризи людські ресурси з їх унікальними знаннями, навичками та досвідом залишаються критично важливим елементом, необхідним країнам для підтримки безперервності діяльності в економічному, політичному та соціальному секторах.

Після створення парламентської Тимчасової слідчої комісії (ТСК) з питань моніторингу надходження та використання міжнародної матеріально-технічної допомоги під час воєнного стану Україна продовжує демонструвати, що вона оснащена повноваженнями у сфері безпеки та адміністративними процедурами, необхідними для роботи як сучасної держави [3]. Показує свої зміни в органах виконавчої влади, місцевого самоврядування та національна безпека зазнає серйозних змін. Ситуація з безпекою в умовах воєнного стану є дуже мінливою та нестабільною, і лише гнучка та працездатна правова та регуляторна система може адекватно реагувати на зміни.

Сьогодні, незважаючи на безпрецедентну допомогу ЄС в здійсненні реформ, покликаних сприяти економічному зростанню та підвищенню добробуту населення, існують певні перешкоди різного характеру на шляху України до ЄС. Відтак доцільним буде виокремити актуальні питання щодо європейської інтеграції нашої держави: 1) продовження активної фази повномасштабної війни; 2) зменшення обсягів торгівлі з ЄС, порушення логістичних і виробничих процесів з підприємствами-замовниками; 3) необхідність досягнення остаточного консенсусу держав-членів ЄС щодо підтримки України у набутті членства в ЄС [4]. Хоча Україна не є країною-кандидатом, вона є першою колишньою радянською республікою, якій запропонували можливість вступу. Саме це робить випадок України особливим, надаючи їй вищий рівень інтеграції, ніж інші колишні радянські держави. Таким чином, відмінність між українськими системами «перед вступом» і «після

вступу» не є таким чітким, а скоріше є випадком поступової інтеграції та гармонізації між двома системами.

Оцінюючи підтримку з боку ЄС, громадяни насамперед відзначають важливість воєнної допомоги (88%) — тобто постачання озброєння, воєнної техніки і обладнання для ЗСУ. На фоні широкомасштабних бойових дій пріоритетність цього напряду зрозуміла. Загалом, з початку війни офіційний Брюссель надав Україні фінансову допомогу в обсязі €19 млрд [5, с.102]. Саме ця допомога складалася з військового обладнання, пального та промислових виробів, які забезпечували та надавали в майбутньому на фронті успіху ставивши перед собою цілі. Недооцінювати екзистенційну загрозу від ворога ми не мусимо, а повинні реагувати та підтримувати ЗСУ.

«Громадянське суспільство є важливим політичним актором, який відстоює інтереси на всіх рівнях і опціях, включно з парламентом», – зазначив Олександр Корнієнко, наголосивши на важливій складовій – залученні відповідних громад/організацій/об'єднань на етапі робочих груп. [6]. У часи змін і невизначеності для країн нормально переглядати свої міжнародні пріоритети. У цьому контексті Україна поставила євроінтеграцію в центр своєї зовнішньої політики. Україна перейшла від історії тісних зв'язків з Росією до спроби створити незалежну суверенну державу з варіантами зовнішньої політики.

Європарламент не має повноважень ухвалювати жодних рішень у процесі щодо статусу кандидата та процесу вступу до ЄС, ці рішення повністю перебувають у компетенції держав-членів ЄС [7]. Загалом узявши допомогу, підтримку та рекомендації висловили непохитну підтримку України та її зусиль приєднатися до європейської спільноти, які було чутно на міжнародних виступах.

За результатами п'ятого раунду дослідження щодо внутрішнього переміщення, проведеного Міжнародною організацією з міграції в Україні (МОМ), число ВПО в Україні, станом на 23 травня 2022р., становило 7,134 млн. осіб. Причому станом на 23 травня, додому повернулося (з-за кордону та інших регіонів України) 4,481 млн. осіб²⁴. За даними МОМ, з майже з 4,5 млн. поверненців з-за кордону вже приїхало понад 7% [8, с.80]. Це свідчить про те, що навіть у довоєнних економічних умовах Україна має величезний невикористаний людський потенціал. У країнах ЄС сплеск пропозиції робочої сили через прибуття біженців дозволив українцям ідентифікувати себе за кордоном. Масова міграція, спричинена війною, розпочатою Росією, — це не просто втеча з України до найближчої безпечної країни. Рух біженців з країн, які безпосередньо межують з Україною, поширився далі на захід, насамперед до Німеччини, а також до Канади, де українська діаспора залишається сильною.

Також, згідно з опитуванням, головними перешкодами для євроінтеграції в областях українці вважають брак коштів (по 37%) [9, с.114]. Ще одна умова — боротьба з корупцією. Він перерахований окремо і потребує детального плану реформування правоохоронних органів [10]. Суспільство має розуміти, що боротьба з корупцією триватиме багато років і покращення відбуватимуться

поступово. В Україні, де корупційні програми закладені в кожен державну структуру, боротьба з корупцією передбачає побудову нових норм.

Тому в дослідницькому процесі євроінтеграції України під час воєнного стану визначають як шлях до змін та розширення зовнішніх і економічних перспектив, і при цьому наголошують: створити можливості для забезпечення вічної міцності країни. Також демонструє, що вона продовжує зміни в безпеці та адміністративних процедурах, необхідні для функціонування як сучасної держави.

ЄС залежить не лише від солідарності та співпраці з його державами-членами, але й від залучення громадян та заохочення їх участі. Тісно підтримує звязки з Україною: постачанням озброєння, воєнною технікою і обладнанням для наших воїнів. Прийняла понад 7 млн. осіб, яким надала житло, виплати, робочі місця та перспективу.

Список використаних джерел:

1. Тимощук О. Г. Вплив російсько-української війни на євроінтеграційні процеси в контексті набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС: міжнародно-правовий аспект. Правова система: теорія і практика. 2022. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.3.14>
2. Ukraine. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en?prefLang=uk
3. Ukraine's European integration is the key to a sustainable peace. Atlantic Council. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraines-european-integration-is-the-key-to-a-sustainable-peace/>.
4. Гришко В. І. Киричук Б. С. Євроінтеграція як запорука післявоєнного відновлення України: актуальні проблеми та перспективи розвитку. Проблеми становлення правової демократичної держави. 2022. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.1.5>
5. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Центр Разумкова. № 1-2. 2022. 132 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення 16.04.2024).
6. Oleksandr Korniienko: European integration path of Ukraine is unique, because Ukraine is going through it during a full-scale war. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/en/news/News/top_news/244196.html.
7. Європарламент рекомендував надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/1/7135011/#comments> (дата звернення: 17.04.2024).
8. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. Центр Разумкова, 2022. 103 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf (дата звернення 17.04.2024).

9. Кваша, О. С., Синякова, А. В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / г о л о в . р е д . М. М. Палінчак. Ужгород, 2019
10. The road to the EU: how Ukraine's European integration is progressing. Visit Ukraine - RULES OF SAFE VISIT TO UKRAINE. URL: <https://visitukraine.today/blog/2132/the-road-to-the-eu-how-ukraines-european-integration-is-progressing>.

Северин Алла Сергіївна,

здобувачка вищої освіти Інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,
завідувач кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВПЛИВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ НА ЕКОНОМІЧНУ СКЛАДОВУ ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО КУРСУ УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобалізації та зростаючої відкритості національних економік, спрямованих на поглиблення міжнародних зав'язків та інтеграцію у світові економічні процеси, євроатлантичний курс України виступає ключовим вектором її зовнішньої політики. Він покликаний залучити Україну до Європейського простору та відкрити можливості співпраці з країнами-членами НАТО і Європейського Союзу з метою зміцнення національної безпеки, розширення ринків збуту товарів та послуг, посилення позицій держави на міжнародній арені, а також утвердження демократичного розвитку, принципів верховенства права, прозорості та доброчесності в усіх сферах суспільного життя.

Свій курс в НАТО Україна розпочала ще у 1992 році, коли вперше приєдналася до Ради євроатлантичного партнерства, що стало початком формування стратегічних відносин із Північноатлантичним альянсом [1]. Відтоді між Україною та НАТО розпочалося активне співробітництво, а важливою подією, що мала вплинути на пришвидшення процесу інтеграції, стало ухвалення законопроекту про закріплення в Конституції України курсу на членство як в Європейському Союзі, так і в Північноатлантичному альянсі.

Проте на шляху до реалізації стратегічних цілей України стала повномасштабна війна росії проти нашої держави, розпочата 24 лютого 2022

року. Війна докорінно змінила все, щодня ставлячи перед Україною нові виклики та загрози. Незважаючи на неготовність Збройних Сил, постійні масовані обстріли, які руйнують інфраструктуру, знищують економіку та забирають людській життя, Україна була змушена адаптуватися до умов воєнного стану і розробляти нові стратегії національної безпеки.

Країни-члени НАТО підтримують та допомагають Україні шляхом постачання озброєння, проводять спільні військові навчання. Крім того надається комплексна технічна та логістична підтримка, що включає розвідувальну інформацію та послуги у сфері кібербезпеки. Так, протягом двох повних років війни – з лютого 2022 року до лютого 2024 року Україна отримала від країн НАТО та інших партнерів Північноатлантичного альянсу, загальну допомогу, що становила майже 180 млрд. дол. США [2].

Підтримка НАТО сприяла прискоренню процесу зміцнення національної безпеки України, що є однією з ключових умов для її подальшого членства в Північноатлантичному альянсі. Проте залишається відкритим питання: чому Україна ще досі не стала повноправним членом НАТО, незважаючи на значні успіхи в оборонній сфері? Але для повноцінного вступу в НАТО Україна має відповідати не лише військовим та політичним критеріям, але і, зокрема, економічним умовам.

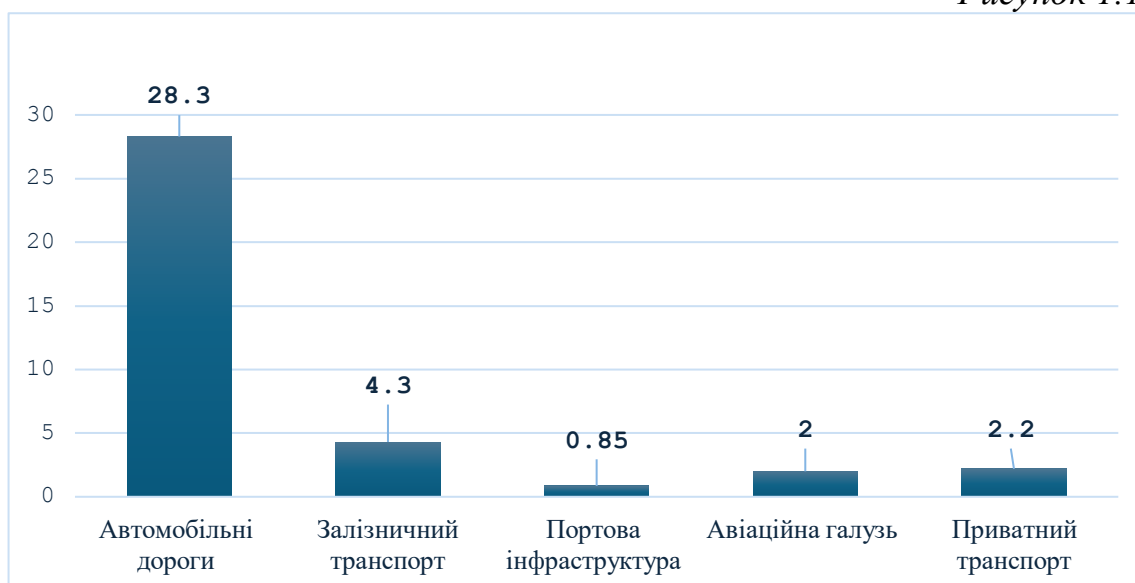
Військова сила держави повною мірою залежить від стану економіки. Саме економічна спроможність визначає можливості країни щодо фінансування оборонного сектору. На сьогодні, Україні допомагають міжнародні партнери з усього світу, що дозволяє покращувати та розширювати діяльність оборонно-промислового комплексу. Водночас, партнерська допомога має розглядатися як допоміжний, а не основний чинник у розбудові сильної та стійкої оборонної системи України.

Збройна агресія проти України щодня завдає руйнівних ударів по національній економіці. По-перше, під постійними обстрілами перебуває енергетичний сектор, який є критично важливим. Яскраво демонструє ситуацію наступна інформація: до повномасштабного вторгнення українська енергетична система мала встановлену потужність близько 55 ГВт, однак після окупації частини територій, зокрема Запорізької АЕС, та початку масованих ракетних атак ця цифра значно скоротилася. Як зазначає заступниця міністра енергетики Світлана Гринчук, на сьогодні очікується відновлення 17,6 ГВт потужності з необхідних для проходження наступного опалювального сезону 16–18 ГВт [3].

По-друге, колосальних втрат зазнала транспортна логістика. Постійні обстріли залізничних шляхів, руйнування автомобільних доріг та пошкодження портової інфраструктури серйозно підірвали ефективність перевезень. Загальні втрати транспортної інфраструктури України оцінюються у 38,5 млрд дол. Найбільших збитків зазнала автомобільна інфраструктура – 28,3 млрд дол. через пошкодження понад 26 тис. кілометрів доріг. Втрати залізничного транспорту становлять 4,3 млрд дол. портової інфраструктури – \$0,85 млрд, а авіаційної галузі – близько 2 млрд дол. Крім того, прямі втрати приватного легкового транспорту оцінюються у 2,2 млрд дол., адже було знищено або пошкоджено

понад 260 тисяч автомобілів [4]. Ворог цілеспрямовано атакував транспортну інфраструктуру, усвідомлюючи її ключову роль у функціонуванні економіки. Руйнування логістичних ланцюгів спричинило зростання цін на товари, ускладнення постачань та зниження експортних можливостей нашої держави (рисунок 1.1).

Рисунок 1.1

Втрати транспортної інфраструктури України, млрд. дол. США [4]

По-третє, руйнувань зазнала виробнича інфраструктура підприємств по всій території України. У великих українських компаній, таких як «Азовсталь», «Криворіжсталь», «Мотор Січ», «Запоріжсталь» частина виробництва була зруйнована, а інші зупинили роботу через нестачу сировини. Постійних обстрілів зазнають склади компаній Нова Пошта, Епіцентр. Постраждали також іноземні компанії, що працювали на території України. Зокрема, компанія Philip Morris International тимчасово припинила роботу свого заводу в Харківській області через небезпеку для персоналу та активні бойові дії поблизу [5]. Подібних заходів безпеки вживали й інші міжнародні корпорації, які тимчасово призупиняли або переносили свою діяльність у більш безпечні регіони країни.

По-четверте, втрати освітньої та житлової інфраструктури. Вони, на жаль, є найбільш постраждалими від збройної агресії. В житловому секторі економічні збитки сумарно оцінюються на 60 млрд. дол., станом на кінець 2024 року. Пошкоджено або зруйновано 236 тисяч житлових будівель, з яких 209 тисяч – приватні будинки, 27 тисяч – багатоквартирні, а ще 600 – гуртожитки. Найбільших руйнувань зазнали Донецька, Харківська, Луганська, Київська, Чернігівська та Херсонська області, що безпосередньо пов'язано з активними бойовими діями та артилерійськими обстрілами [4].

Втрати освітньої інфраструктури оцінюються у \$7,3 млрд [4]. Серед них масштабні руйнування шкіл, дитячих садків та університетів, що ускладнило доступ до освіти та порушило соціальну стабільність.

Збройна агресія росії змусила Україну працювати в умовах невизначеності та турбулентності. Це спричинило глибоку невизначеність у майбутньому

країни, ускладнило стратегічне планування, поставило під загрозу стабільність у всіх аспектах. Водночас ці екстремальні умови стали каталізатором гнучкості, адаптивності та інновацій. Так, український бізнес демонструє надзвичайну стійкість і поступово відновлює довоєнні позиції. Водночас нинішній прогрес значною мірою тримається на підтримці міжнародних партнерів – і поки ця допомога є критично необхідною, майбутнє економічне зростання має ґрунтуватися на власних, стійких ресурсах. Нарощування автономної економічної спроможності щонайменше до 70% довоєнного рівня – це не просто виклик, а нагальна державна потреба. Адже економічна міць – це не лише опора для обороноздатності країни, а й ключовий індикатор її готовності до євроатлантичної інтеграції. Саме розвинена, стійка економіка визначає здатність України долучитися до системи колективної безпеки НАТО як повноцінного партнера. Отже, відновлення й посилення економіки – це стратегічне завдання, виконання якого пришвидшить євроатлантичну інтеграцію України.

Збройна агресія російської федерації проти України стала потужним деструктивним чинником, що докорінно змінив не лише внутрішню політико-економічну динаміку держави, а й вектор реалізації її євроатлантичного курсу. Війна продемонструвала глибоку взаємозалежність між безпековим і економічним вимірами інтеграційних процесів: національна обороноздатність, фінансова стійкість, енергетична автономія та інвестиційна привабливість є невід'ємними складовими стратегічної спроможності держави відповідати критеріям членства в НАТО та Європейському Союзі.

Руйнування ключових галузей економіки – енергетичної, транспортної, промислової, житлової та освітньої інфраструктури – призвели до істотного зниження виробничого потенціалу, обмеження експортних можливостей, скорочення робочих місць і зниження рівня добробуту населення. Водночас масштабна міжнародна підтримка з боку країн-членів НАТО та ЄС стала каталізатором формування нових механізмів відновлення та модернізації економіки України. Надання фінансової, технічної, логістичної та військової допомоги створило передумови для збереження макроекономічної стабільності, розвитку оборонно-промислового комплексу, розбудови системи енергетичної безпеки та цифрової трансформації.

Разом із тим, зовнішня допомога не може розглядатися як сталий фундамент економічного розвитку. Довгострокова економічна стійкість України потребує диверсифікації джерел фінансування, зміцнення власного виробничого сектору, розвитку малого та середнього бізнесу, стимулювання інновацій і формування сприятливого інвестиційного клімату. Саме внутрішня економічна спроможність, помножена на ефективне управління ресурсами, визначатиме здатність держави виступати рівноправним суб'єктом у системі колективної безпеки.

Отже, вплив збройної агресії на економічну складову євроатлантичного курсу України має подвійний характер: деструктивний – через масштабні втрати і руйнування, та стимулюючий – через прискорення реформ, підвищення адаптивності економіки, зростання рівня міжнародної інтегрованості. У

перспективі саме економічна трансформація, що базується на принципах відновлюваності, інноваційності та прозорого управління, стане ключовим чинником для утвердження України як надійного та конкурентоспроможного партнера Північноатлантичного альянсу і Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Хронологія відносин Україна-НАТО. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/hronologiya-vidnosin-ukrayina-nato>
3. Підтримка НАТО України під час російсько-української війни. *Благовіщенська міська територіальна громада – вітаємо на офіційному вебсайті*. URL: <https://blagovischenska-gromada.gov.ua/news/1757316952/>
4. Росія знову обстрілює енергетику. Чи готова Україна в таких умовах пройти зиму. *Суспільне новини*. URL: <https://suspilne.media/1136570-rosia-znovu-obstrilue-energetiku-ci-gotova-ukraina-v-takih-umovah-projti-zimu/>
5. Прямі збитки інфраструктури України через війну зросли до \$170 млрд – оцінка KSE Institute станом на листопад 2024 року – Kyiv School of Economics. *Kyiv School of Economics*. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosli-do-170-mlrd-otsinka-kse-institute-standom-na-listopad-2024-roku/>
6. Philip Morris plans to launch alternative production in Ukraine while it is not safe near Kharkiv. *Interfax-Ukraine*. URL: https://en.interfax.com.ua/news/economic/911046.html?utm_source/

Сіндєєва Валентина Валеріївна, здобувачка вищої освіти магістра навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Гусєва Катерина Анатоліївна, доцент кафедри поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

РЕФОРМУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ НАТО: АНАЛІТИКА ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Процес реформування сектору безпеки та оборони України відповідно до стандартів НАТО є вкрай актуальним і стратегічно значущим завданням для нашої держави. На сьогодні, в умовах триваючої агресії з боку російського ворога, Збройні Сили України постали перед необхідністю не тільки протистояти зовнішнім загрозам, а й здійснювати модернізацію своєї структури, підходів до

підготовки особового складу та озброєння відповідно до найвищих міжнародних стандартів. Адаптація до стандартів НАТО потребує комплексного та безперервного процесу реформування, що передбачає зміни у документах військової доктрини, вдосконалення програм підготовки, оснащення підрозділів сучасною технікою та підвищення організаційної ефективності. Водночас успішна інтеграція оборонного сектору України до сил Альянсу не лише зміцнює оборонний потенціал країни, а й робить внесок у поглиблення співпраці з державами-членами НАТО та наближає Україну до повноправного членства у цьому потужному міжнародному військово-політичному альянсі.

Реалізація стандартів НАТО в секторі безпеки та оборони України забезпечує можливість планування та проведення військових операцій за стандартними процедурами Альянсу. Зокрема, це посилює здатність українських командирів оперативно приймати рішення на підставі надійної оперативної інформації та ефективно координувати дії підрозділів під час бойових операцій.

Після анексії Криму «російською федерацією» та початку гібридної війни на Донбасі співпраця України з НАТО суттєво посилилася та прискорилося. У Брюсселі ці події оцінили як серйозну загрозу безпеці Європи та трансатлантичного простору. Північноатлантичний альянс виступив із рішучим засудженням дій «росії» та запропонував Україні всебічну підтримку, зокрема політичні, стратегічні та практичні заходи [1, с. 6].

Одним із перших і найголовніших реформ в оборонному секторі України була реорганізація Збройних Сил, яка охоплювала ключові напрямки організаційно-управлінського розвитку. По-перше, зміни зачепили систему оборонного планування. Впровадження нових підходів відповідно до стандартів НАТО надало можливість набагато ефективніше розподіляти ресурси, встановлювати пріоритети та планувати діяльність Збройних Сил відповідно до актуальних загроз. Дана система гарантує стратегічну прозорість, збільшує потенціал швидкого реагування та сприяє більш раціональному використанню оборонного бюджету [1, с. 9]. По-друге, було проведено модернізацію командних структур. Нові організаційні рішення дозволяють створити гнучку та ефективну систему командування, здатну швидко приймати рішення та оперативно реагувати на нові загрози [2, 48]. Це сприяє підвищенню маневреності та оперативної ефективності підрозділів, а також покращенню координації між різними видами Збройних Сил.

Також було запроваджено нову реформу управління обороною, метою якої є вдосконалення оборонного планування, ефективне управління ресурсами та забезпечення довгострокової функціональної взаємодії з країнами-членами НАТО. Міністерство оборони підкреслює, що саме взаємодія дозволяє українським військовим ефективно працювати з союзниками як під час навчань, так і під час реальних операцій з реагування на кризи [2, с. 48]. Наприклад, оперативна сумісність передбачає можливість проведення спільних операцій у складі Сил реагування НАТО та багатонаціональних навчань, що потребує стандартизації озброєння, боєприпасів, систем зв'язку та іншого технічного обладнання. Функціональна взаємосумісність, у свою чергу, стосується сфер

оборонного планування, управління ресурсами, кадрової політики та адміністративної діяльності, зосереджуючись на майбутній та стратегічній інтеграції з оборонними структурами НАТО [3].

Підвищення рівня підготовки особового складу є ключовим напрямком реформування Збройних Сил України. Українські військовослужбовці систематично беруть участь у спільних навчаннях з країнами-членами НАТО, де опановують сучасні методи ведення бойових дій. До того ж, в рамках програм обміну офіцери проходять стажування у військових академіях та навчальних центрах НАТО, що допомагає підвищити їх професійну майстерність.

Важливою частиною реформ є оновлення технічного оснащення Збройних Сил. Завдячуючи співпраці з країнами НАТО, Україна отримує сучасну зброю – системи протиповітряної оборони, артилерію, протитанкові комплекси та інше обладнання. Паралельно Україна розвиває власну оборонну промисловість: у 2024 році було створено спільні підприємства з провідними західними компаніями, зокрема Lockheed Martin, Raytheon, Rheinmetall AG та іншими, для виробництва зброї, що відповідає стандартам НАТО [3].

Реформа логістичної системи надала можливість українській армії підвищити ефективність постачання, ремонту та обслуговування озброєння, зокрема в умовах бойових дій. Завдяки впровадженню автоматизованих систем управління логістикою зменшилися витрати часу та коштів на постачання військ.

Кібербезпека перетворилася на невід’ємну складову національної оборони. Україна продовжує активно зміцнювати свою кіберінфраструктуру, впроваджуючи стандарти НАТО та обмінюючись досвідом із партнерами. Така політика сприяє підвищенню ефективності протидії кіберзагрозам та захисту інформаційного простору держави [1, с. 9].

Тому реформування сектору безпеки та оборони України відповідно до стандартів НАТО є системним процесом, що охоплює всі ключові аспекти військової діяльності – від управління та підготовки до технічного переоснащення, логістики та кібербезпеки. Реформи значно підвищили бойову здатність Збройних Сил, поліпшили їхню взаємодію з силами держав-членів НАТО та забезпечили ефективну співпрацю під час спільних операцій. Україна поступово наближається до стандартів Альянсу, що не тільки зміцнює її оборонний потенціал, але й підвищує позиції країни на міжнародній арені. Таким чином, впровадження стандартів НАТО є стратегічним фактором забезпечення національної безпеки, стабільності та майбутньої інтеграції України до євроатлантичного простору.

Список використаних джерел:

1. Polina Beliakova Sarah Detzner. Security sector governance and reform in Ukraine. LSE Conflict and Civicness Research Group. 4 October 2023. URL: https://peacerep.org/wp-content/uploads/2023/11/SSG-Report-v3-FINAL-.pdf?utm_source=chatgpt.com
2. Орел М., Ключко О. Реформування сектору безпеки та оборони в контексті державного співробітництва з НАТО. Університетські наукові записки, 2020, №

6 (78), С. 46-52. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/160-Article%20Text-274-1-10-20210406.pdf>

3. Горовий О. С., Буран М. В. Реформування збройних сил України за стандартами НАТО. URL:

<https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41279/17996.pdf?sequence>

Ткаченко Діана Юрїївна

здобувачка вищої освіти бакалавра Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Романенко Людмила Миколаївна

доцент кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАКРІПЛЕННЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО КУРСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Євроатлантична інтеграція України є стратегічним пріоритетом державної політики. Конституційні зміни 2019 року закріпили курс на вступ до НАТО та Європейського Союзу, визначивши правові основи внутрішньої та зовнішньої політики. В умовах війни реалізація цього курсу стикається з низкою серйозних викликів, серед яких адаптація законодавства, забезпечення міжнародної підтримки та активна участь громадянського суспільства.

Одним із головних завдань є адаптація законодавства та інституцій до стандартів НАТО та ЄС, що вимагає реформування оборонного сектору, системи правосуддя та інших ключових сфер державного управління. Впровадження євроатлантичних норм у практику роботи державних органів забезпечує підвищення ефективності політики безпеки та оборони [1].

Не менш важливим є забезпечення міжнародної підтримки та зміцнення співпраці з партнерами. Активна участь України у спільних навчаннях НАТО, обмін інформацією та участь у миротворчих та спільних операціях посилюють обороноздатність країни та створюють довіру міжнародних партнерів. Політична, економічна та військова допомога ЄС і НАТО відіграє важливу роль у протидії зовнішнім загрозам та стабілізації безпекового середовища [2].

Громадянське суспільство також відіграє ключову роль у реалізації євроатлантичного курсу України. Громадські організації та активісти сприяють просуванню стандартів демократії та прав людини, а інформаційні та освітні

кампанії допомагають підвищити обізнаність населення і консолідувати суспільство навколо євроатлантичних цінностей [3].

Перспективи інтеграції України після завершення війни передбачають можливість повноправного членства у НАТО та ЄС, що забезпечить стабільність, безпеку та економічний розвиток країни. Успішна реалізація євроатлантичного курсу потребує продовження реформ у сфері верховенства права, боротьби з корупцією та захисту прав людини, що закріплює позицію України як повноправного партнера євроатлантичних структур [4].

Серед шляхів реалізації євроатлантичного курсу виділяються: інтеграція оборонної та безпекової політики з практиками НАТО, впровадження європейських стандартів у законодавство та управління, активна міжнародна дипломатія для забезпечення підтримки з боку союзників, а також зміцнення внутрішньої політичної стабільності та послідовне проведення реформ у правовій сфері та сфері управління. Виконання цих заходів дозволяє Україні не лише протистояти зовнішнім загрозам, а й закріпити стратегічний курс на повноправне членство у євроатлантичних структурах [5].

Одним із важливих напрямів конституційного забезпечення євроатлантичного курсу є посилення ролі органів державної влади у сфері національної безпеки. Верховна Рада України ухвалює закони, спрямовані на наближення стандартів управління сектором безпеки до принципів НАТО, а Президент України як гарант державного суверенітету координує зовнішню політику відповідно до конституційно визначеного євроатлантичного напрямку [6].

Особливої актуальності набуває питання цивільного контролю над Збройними силами України. Це одна з ключових вимог НАТО, передбачена Конституцією України, а її реалізація сприяє демократизації оборонної політики, прозорості управління ресурсами і посиленню підзвітності влади суспільству [7].

У період війни Україна активно доводить свою операційну сумісність із збройними силами країн-членів НАТО. За даними Генерального штабу, більшість військових підрозділів діють відповідно до стандартів Альянсу STANAG, що дозволяє інтегрувати українську армію у спільну систему безпеки. Це не лише посилює обороноздатність, а й створює реальне підґрунтя для членства в НАТО у майбутньому. [8]

Водночас зберігається потреба у системних реформах правосуддя, боротьбі з корупцією та гарантуванні верховенства права, що є обов'язковими умовами як для вступу до Європейського Союзу, так і для досягнення політичної довіри з боку Альянсу [9].

Значну роль відіграє і інформаційна стійкість суспільства. У контексті гібридної війни Україна стала одним із лідерів у протидії дезінформації, кібератакам і маніпуляціям громадською думкою. Відповідно до Стратегії кібербезпеки України 2024 року, держава тісно співпрацює з ЄС і НАТО у створенні кіберцентрів та навчанні спеціалістів [10].

Успішна реалізація конституційно визначеного курсу залежить від взаємодії держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

Євроатлантична інтеграція не є лише політичним Інституційна підготовка до європейського членства.

ЄС зазначає, що Україна має зміцнити фінансове та економічне планування, законодавство про працю, систему соціального захисту та стандарти охорони праці як частину підготовки до членства [11].

Сприяти формуванню дорожніх карт із участю громадянського суспільства. «Дорожні карти» для України та ЄС включають кластери «Фундаментальні засади» (право, публічна адміністрація, демократичні інститути) з активною участю громадських організацій.

Акцентувати увагу на оборонній спроможності як складовій інтеграції. Для членства в ЄС чи НАТО Україна повинна посилювати обороноздатність та проводити мультисекторальні реформи.

Реформувати публічні адміністрації через рамки інтеграційних переговорів. Інтеграційний курс використовується для просування реформ публічної адміністрації — прозорості, ефективності та боротьби з бюрократією.

Здійснювати моніторинг взаємозв'язку між реформами та безпековим контекстом війни.

Війна створює подвійний виклик: забезпечення оперативної безпеки та дотримання демократичних стандартів, що є умовою інтеграції [8].

вибором — це глибока трансформація політичної культури, правової системи й системи національної ідентичності України.

Таким чином, конституційний євроатлантичний курс України реалізується через поєднання правових реформ, міжнародної співпраці, активної участі громадянського суспільства та зміцнення обороноздатності держави. Попри виклики війни, держава продовжує адаптувати законодавство до стандартів НАТО та ЄС, зміцнюючи демократичні інститути.

Успішне подолання викликів і реалізація визначених шляхів є визначальною умовою забезпечення національної безпеки, політичної стабільності та перспектив повноправного членства України в НАТО та ЄС.

Список використаних джерел

1. Конституційний курс України на євроатлантичну інтеграцію. Конституційні зміни 2019 року щодо стратегічного курсу держави на вступ до НАТО та Європейського Союзу. Офіційний сайт Конституційного Суду України. URL: <https://ccu.gov.ua/library/konstytuciyuni-zminy-shchodo-strategichnogo-kursu-derzhavy-na-nabuttya-povnopravnogo>
2. NATO. Ukraine and NATO. Official information on Ukraine's cooperation, joint exercises, and missions. NATO, 2025. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm (дата звернення: 06.10.2025).
3. Роль громадянського суспільства у євроатлантичній інтеграції України. Інститут політичних і аналітичних студій (IPACS), 2023. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/osn/2/news/2122/files/52fa2d39-6238-4d25-bd7c-1649a963abb2.pdf> (дата звернення: 06.10.2025).

4. Реалії та перспективи євроінтеграції України в умовах війни. Центр Разумкова, 2022. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 06.10.2025).
5. Аналіз шляхів реалізації євроатлантичного курсу України: інтеграція оборонної політики, стандарти НАТО та ЄС, внутрішня стабільність. Центр Разумкова, 2022. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 06.10.2025).
6. Верховна Рада України. Законодавчі ініціативи щодо забезпечення національної безпеки та євроатлантичного курсу України (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1>
7. Конституція України (ст. 85, 106). Верховенство права та цивільний контроль над збройними силами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
8. NATO Parliamentary Assembly. Democratic Control of Armed Forces: Best Practices (2023). URL: <https://www.nato-pa.int>
9. Генеральний штаб ЗСУ. Операційна сумісність із НАТО – щорічний звіт (2025). URL: <https://www.zsu.gov.ua>
10. Верховна Рада України. Системні реформи правосуддя, боротьба з корупцією та верховенство права (2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2>
11. Стратегія кібербезпеки України 2024. Співпраця з НАТО та ЄС у сфері кібербезпеки. URL: <https://www.niss.gov.ua>

Шиян Микола Володимирович,
аспірант факультету міжнародних
відносин Львівського національного
університету імені Івана Франка
Науковий керівник:
Микієвич Михайло Миколайович,
завідувач кафедри європейського
права Львівського національного
університету імені Івана Франка,
доктор юридичних наук, професор

ЗГУРТОВАНІСТЬ ЯК ІМПЕРАТИВ СИСТЕМНОЇ СТІЙКОСТІ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ACQUIS ЄС В УМОВАХ БІФУРКАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Євроатлантичний курс України, конституційно закріплений [1, абзац п'ятий преамбули] та посилений статусом кандидата до членства в Європейському Союзі [2, п. 11], відбувається в умовах широкомасштабної збройної агресії РФ, що робить цю інтеграцію життєвою необхідністю для національної безпеки та стійкості. Успіх цього процесу залежить від здатності національної системи забезпечити функціональну інтеграцію (комплексна адаптація та імплементація *acquis* ЄС – 35 розділів, включно з безпекою та обороною [3, с. 522–523], а також

від активного використання переговорного процесу для просування національних інтересів. Така інтеграція передбачає не лише технічну транспозицію норм ЄС, а й створення ефективних правових механізмів для їхнього застосування та забезпечення відповідності національного законодавства принципам верховенства права Європейського Союзу. Це вимагає переходу від зосередження на транспозиції до імплементації, заснованої на правозастосуванні, що відповідає духу та філософії правопорядку Європейського Союзу. Запропонований перехід є критично важливим для формування правової системи, здатної ефективно функціонувати в європейському правовому просторі та забезпечувати правову визначеність. Адже, як зазначає професор Петро Рабінович, імплементація є поєднанням різних видів правової та організаційної діяльності держав, виокремлюючи: а) імплементаційну правотворчість (зокрема, транспозицію); б) імплементаційне правотлумачення; в) імплементаційне правозастосування [4, с. 172].

Саме в цьому контексті системної трансформації та правової адаптації, вихідна теза моєї наукової роботи розглядає згуртованість (*cohesion*), яку не слід ототожнювати з єдністю (*unity*), як ключовий фактор системної стабільності суспільства та держави і фундаментальну цінність та стратегічну мету Європейського Союзу. Забезпечення внутрішньої соціальної згуртованості є джерелом опірності суспільства до соціальних конфліктів та зовнішніх загроз, і саме цей аспект вимагає застосування специфічних правових механізмів [5, с. 39]. Багатовимірною природою цієї категорії – як цінності, мети або цілі, принципу та політичного інструменту – зумовлює труднощі у її практичному застосуванні. Дискусії щодо змісту згуртованості підсилюються гібридним характером відповідної політики та зміною її спрямованості – від зменшення нерівностей до підвищення конкурентоспроможності та, останнім часом, навіть фінансування інфраструктури оборонної промисловості. Адже Європейська комісія пропонує розширити фінансування політики згуртованості (*EU Cohesion Policy*) на військові потужності та інфраструктуру для військової мобільності [6, преамбула (*Recital 20*), ст. 1]. Як підсумовують Майкл Баум (*Michael Baum*) та Дан Марек (*Dan Marek*): «Хоча поняття “згуртованість” може тлумачитися по-різному, у контексті політики згуртованості воно традиційно визначається як сприяння “конвергенції”, тобто скороченню економічних розбіжностей між державами-членами та регіонами ЄС» [7, с. 2]. Варто зазначити, що в політиці ЄС згуртованість розглядається у трьох ключових аспектах: Соціальна (зменшення нерівності між людьми), Територіальна (вирівнювання умов розвитку регіонів) та Економічна (зближення рівнів економічного розвитку), хоча в основі всього цього завжди стоїть людина. Їхня взаємозалежність підтверджує потребу в економічному згуртуванні для подолання соціальних диспропорцій та зміцнення єдності.

Оскільки збройна агресія є критичною зовнішньою флуктуацією, яка виводить правову та соціальну систему зі стану рівноваги, відповідно до концепції дисипативних структур Іллі Пригожина [8, с. 381–382], процес адаптації законодавства переходить із планового режиму в біфуркаційний. У цій

точці біфуркації система може або перейти до хаосу, або здійснити самоорганізацію, формуючи нові, стійкіші структури. Тому успіх інтеграції залежить від стратегічної пріоритетизації тих елементів *acquis*, що посилюють системну стійкість (*resilience*) українського суспільства.

Для управління цим складним, нелінійним процесом розвитку, правотворчість не може бути суто технічним завданням. З огляду на це, професор Ян Тиссен (Jan Thiessen), посилаючись на думку Ганса Вюстендорфера (Hans Wüstendörfer), міркує, що хоча правотворчість є політикою і «творчим мистецтвом», що знаходиться «поза межами науки», юрист-творець у своїй роботі, подібно до інженера, все ж використовує «інструментарій науки, і цей інструментарій постачає йому соціологічна догматика» [9, с. 76]. Відтак, застосування цього наукового інструментарію необхідне для того, щоб правова система, у розумінні аутопоетичної теорії Нікласа Лумана, могла успішно здійснювати редукцію комплексності та самовідтворення, ефективно відповідаючи на зовнішні виклики через функціональну доцільність. Як зазначає Н. Луман, «Редукція комплексності – це універсальна функція будь-яких систем, котра полягає у селекції складного багатоманіття “шумових впливів” зовнішнього світу на систему, тобто здійсненні відбору, котрий дав би системі можливість не реагувати на будь-який стан навколишнього середовища. ... комплексність – це інформація, якої не вистачає системі для повного розуміння та опису навколишнього світу (його комплексності) та себе самої (комплексності системи)... Але, з іншого боку, не слід розуміти даний процес як банальне перетворення складного на просте, він завжди буде “редукцією однієї комплексності за допомогою іншої”» (цит. за: [10, с. 71]).

Для забезпечення системної стійкості необхідно імплементувати механізми, що узгоджують вимоги вільного ринку ЄС із потребами соціального захисту в умовах війни. Посилення згуртованості, яка охоплює соціальну солідарність та добробут, є пріоритетом. На мою думку, саме концепція публічних послуг (Public services) – зокрема послуг загального економічного інтересу (SGEI / ПЗЕІ), універсальних послуг (USO) та зобов'язань щодо надання публічних послуг (PSO) – посідає особливе місце як невід'ємний інструмент реалізації ЄС мети соціальної та територіальної згуртованості та захисту прав людини. Ці категорії є ключовими правовими інструментами для забезпечення соціальних прав та економічної справедливості, що знаходить своє відображення у *acquis* ЄС та національному законодавстві держав-членів. Вони функціонують як ключовий механізм узгодження вимог вільного ринку ЄС із потребами соціального захисту.

Правовою основою такого підходу є конституційні положення Статті 14 ДФЄС та нормативне регулювання Статті 106(2) ДФЄС [11, ст. 14, 06(2)], які легітимізують відхилення від конкуренції задля виконання соціальної місії. Хартія основних прав Європейського Союзу також регулює це питання [12, ст. 36]. Даніеле Галло (Daniele Gallo) вважає, що стаття 36 Хартії є позитивним конституційним принципом права ЄС, зобов'язанням, що накладається на ЄС та держави-члени, фундаментальним правом, переплетеним з громадянством та

соціальними правами, і опорою соціальної та територіальної згуртованості [13, с. 69-70].

Якщо Стаття 106(2) ДФЄС дозволяє виключення підприємств, яким доручено ПЗЕІ, із застосування правил конкуренції для виконання соціальної місії, то Пакт SGEI 2012 року [14, преамбула (пункт 11), ст. 2] надає пріоритет соціальній меті. У ньому зазначено, підприємства, які надають соціальні послуги (соціальне житло, медичне обслуговування тощо), звільняються від обов'язку попереднього повідомлення про державну допомогу, навіть якщо компенсація перевищує поріг. Це дозволяє державам-членам не розраховувати «чисті витрати» та «розумний прибуток» за правилом Altmark для сум понад 15 млн. євро, підтверджуючи, що соціальна згуртованість є принципом, який спонукає Європейську комісію пом'якшувати вимоги економічної чистоти ринку.

Нещодавнє Рішення Великої Палати Суду ЄС від 10 липня 2025 року у справі C-254/23 *INTERZERO* [15, п. 51-59] додатково зміцнило цей підхід, підтвердивши, що держави-члени мають широку свободу розсуду у визначенні та організації послуг загального економічного інтересу, особливо коли йдеться про забезпечення фундаментальних потреб громадян, якщо це необхідно та пропорційно для виконання соціальної місії.

З огляду на ці складні правові механізми, Україна має у питанні адаптації законодавства змістити акцент з транспозиції на імплементацію. Транспозиція – це лише юридико-технічний захід перенесення положень *acquis* у національне законодавство. Однак, ізольована транспозиція ризикує створити «право в книгах» – формальну відповідність без гарантії функціональності. Саме тому імплементація, як процес виконання та фактичного правозастосування, є «живим правом» (концепція Є. Ерліха) [16, с. 62] і стає вирішальним критерієм успіху. Тому, успішне впровадження *acquis* ЄС у сектор безпеки й оборони вимагає не лише адаптації законодавства (транспозиції), але й інституційного будівництва та ефективного правозастосування. Такий комплексний підхід є необхідною умовою національної безпеки та успішної євроатлантичної інтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. European Council conclusions, 23-24 June 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-23-24-june-2022/>
3. Зелений і безпечний Європейський Союз : монографія / [А. О. Бояр (кер. авт. кол.), І. В. Кицюк, Н. І. Романюк та ін.] ; за ред. А. О. Бояра, В. Й. Лажніка. Луцьк : Вежа-друк, 2023. 592 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22956/3/Zel_bezp%20EU_2023.pdf
4. Рабінович П. М., Раданович Н. М. Імплементація. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. / редкол.: О. В. Петришин та ін. Харків : Право, 2017. Т. 3 : Загальна теорія права. С. 172.

5. Довгань Н. О. Соціальна згуртованість суспільства: теорія і практика. Проблеми політичної психології. Збірник наукових праць. 2024. Вип. 15 (29). С. 30–48. DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol15-Year2024-150>.
6. European Commission. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulations (EU) 2021/1058 and (EU) 2021/1056 as regards specific measures to address strategic challenges in the context of the mid-term review. COM(2025) 123 final. April 1, 2025. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2025:0123:FIN>
7. Baum M., Marek D. Cohesion Policy in the European Union. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2013. DOI: 10.1007/978-1-137-47192-5
8. Рижак Л. Філософія як рефлексія духу: навчальний посібник. Львів, 2020. URL: <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Ryzhak-L.-Filosofia-iak-refleksia-dukhu-navchal-nyu-posibnyk.pdf>
9. 125 Jahre Bürgerliches Gesetzbuch: Kodifikation, Rechtsprechung und Wissenschaft / herausgegeben von N. Jansen, S. Lohsse. Tübingen : Mohr Siebeck, 2025. 283 с. URL: <https://viewer.content-select.com/viewer/media/download/54221?page=4&signature=84b36160d53487930ba7436bc4a4e68d67bca89b&client=1>
10. Дейнека А. Проблематика смислу та смислотворення в соціологічних теоріях Н. Лумана та Е. Гіденса. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. 2013. № 1(4). С. 69–76. URL: <https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/visnyk.04.69.pdf>
12. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Official Journal of the European Union. C 202, 7.6.2016, pp. 47–360. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2016/oj/eng
13. Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Union. 2000. C 364/01. P. 1–22. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
14. Gallo D. Public Services and EU Competition Law: The Social Market Economy in Action. URL: https://www.academia.edu/73248786/Public_Services_and_EU_Competition_Law_The_Social_Market_Economy_in_Action
15. Commission Decision of 20 December 2011 on the application of Article 106(2) of the Treaty on the Functioning of the European Union to State aid in the form of public service compensation granted to certain undertakings entrusted with the operation of services of general economic interest (2012/21/EU). Official Journal of the European Union. L 7. 11.01.2012. P. 3–10. URL: [http://data.europa.eu/eli/dec/2012/21\(1\)/oj](http://data.europa.eu/eli/dec/2012/21(1)/oj)
16. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 10 July 2025 in Case C-254/23 INTERZERO Trajnostne rešitve za svet brez odpadkov d.o.o. and Others v Državni zbor Republike Slovenije. ECLI:EU:C:2025:569. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-254/23>

17. Щамбура Д. В. «Живе право» Є. Ерліха та його сучасна інтерпретація. Часопис Київського університету права. 2019. № 4. С. 61–67. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/113/101>